

MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG
MOZGALOMPEDAGÓGIAI SZAKOSZTÁLY

MOZGALOMPEDAGÓGIAI FÜZETEK 11.

ELŐRE!?

Budapest, 2016

MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG
MOZGALOMPEDAGÓGIAI SZAKOSZTÁLY

MOZGALOMPEDAGÓGIAI FÜZETEK 11.

ELŐRE!?

Budapest, 2016

Szerkesztette: Révész György

Lektorálta: Trencsényi László

Felelős kiadó: Trencsényi László

ISBN 978-963-7123-50-4
Mozgalompedagógiai füzetek, ISSN 2061-859X

Előljáróban

Felelős visszaemlékezésre és előretétekintésre, sokak számára jeles eseményre, ünnepre került sor 2016. június 4-én Csillebércen: a magyar úttörőmozgalom – megannyi próbatételt megélt – 70 évére emlékeztünk. Az eseménynek különös hangsúlyt adott, hogy az úttörőmozgalom emlékeinek megőrzésére létrehozott Múltunk Öröksége Alapítvány, két hűséges úttörővezető, Záhonyi Ede és dr. Szabó Imre kezdeményezését, 20. születésnapját is köszöntöttük.

Az ünnepi zászlófelvonás és Rácz Péter köszöntője után Révész György bevezetőjével kezdődött a délelőtti program.

Délelőtt a következő korreferátumok hangzottak el:

„Szabad emberek közt szabad emberként” – 1946. Remény vagy porhintés? (Ólmosi Zoltán)

A 10. sz. József Attila Központi Regös Úttörőcsapat (dr. Gulyás András) Tábortűz – Kapitányok klubja (Cselkó Miklós, Kovács Hédi, Sellyei Anna)

„Citoyeneté” – Nevelés a nemzetközi szolidaritás, a béke, barátság és együttműködés szellemében a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején (Lakatos Tibor)

Demokrácia-kísérletek a hetvenes-nyolcvanas években (Trencsényi László) /

A 6. sz. Trencsényi-Waldapfel Imre Területi Úttörőcsapat (Mihályi László)

A délutáni programban a Barátságos-e a harmadik évezred? címmel meghirdetett pódiumbeszélgetés helyett – az idő rövidsége és technikai okok miatt – azonos címmel előadásra került sor. Az elhangzott korreferátumok:

A természetjárás és turisztika szerepe az úttörőmozgalomban (dr. Tóth József)

Barátságos-e a harmadik évezred? (Rácz Péter)

Fordulat? Új válaszok? Úttörőszövetség – Grund (Nagy Nóra)

A voltaképpeni beszélgetőkörre ezt követően, tábortűz, nótaszó és Csizmadia Sándor gitárkíséréte mellett került sor.

Elismerések, kitüntetések

A rendezvény keretében elismerések, kitüntetések átadására is sor került.

A Magyar Úttörők Szövetsége **Gyermekekért Díjat** adományozott **Pásztor Bélának**, Veresegyház polgármesterének, a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnöksége korábbi tagjának, az úttörőmozgalom társadalmasítása egyik kezdeményezőjének. A díjazott külföldi útja miatt az elismerés átadására később került sor.

A Múltunk Öröksége Alapítvány **Marton Jenő-emlékérmet** adományozott **Trencsényi László** egyetemi tanárnak, aki több mint fél évszázados úttörővezetői pályafutása során a mozgalom szinte minden területén jelentőset alkotott;
a **Magyar Úttörők Szövetségének**, amely gyerekek millióinak életét és személyiségét gazdagította felejthetetlen kalandokkal, táborozással, játékokkal, vetélkedőkkel és kirándulásokkal, a közösség élményét jelentett számukra, tevékenységét mindig a gyermekek érdekeit szem előtt tartva végezte.

A Magyar Pedagógiai Társaság Mozgalompedagógiai Szakosztály **Vasvári Diplomát** adományozott

Gergely Ferenc történésznek, a magyar gyermek- és ifjúsági mozgalom, a magyar gyermekvédelem története fáradhatatlan kutatójának;
Mihályi Lászlónak, az életmentési-elsősegélynyújtási ismeretekre való felkészítésen túl egészségmegőrző programokat és ifjúsági vezetőképzést is szervező Ifjúsági Elsősegélynyújtók Országos Egyesülete alapítójának és vezetőjének.

A Magyar Pedagógiai Társaság Mozgalompedagógiai Szakosztály **Borsnéni Emléklapot** adományozott

Erdélyi Józsefné és **Erdélyi József** szülőknek (Abasár),

Hartmann Györgyi könyvtáros tanárnak (Abasár)

dr. Lémártné Benei Anikó polgármesternek (Abasár)

Somai Boróka szülőnek (Gyöngyös)

Ordasi László pártoló tagnak (Gomba)

Olaszné Kovács Tünde szülőnek (Szalkszentmárton)

Skrenyóné Benkovics Ilona szülőnek (Szalkszentmárton)

Szabóné Czuczor Terézia szülőnek (Szalkszentmárton)

Viziné Nagy Erzsébet szülőnek (Szalkszentmárton)

Csató Ferencné és **Horváth Mária szülőknek** (Tárnok)

akik gyermekszeretetükkel, barátságukkal, önzetlen segítségükkel jelentősen hozzájárultak a környezetükben működő gyermekszervezetek eredményes tevékenységéhez.

Évfordulók

Három évfordulót köszöntünk a mai napon. A fő ünnepelt természetesen a hét évtizedére visszatekintő Magyar Úttörők Szövetsége, már csak azért is, mert a dátum is a magyar úttörőmozgalom születésnapjának tekintett 1946. június 2-ai ifjúságnapi felvonulás 70. évfordulójához kötődik.

Évfordulót ünnepel a 125 évvel ezelőtt megalakult Magyar Pedagógiai Társaság is, melynek jubileumi rendezvénysorozatában szerepel a mai találkozó. E mellett a MPT a magyar pedagógia fontos összetevőjének, értékes örökségének tekinti a mozgalompedagógia – és ezen belül az úttörőmozgalom pedagógiájának – módszereit, tapasztalatait, amelyet a Társaság Mozgalompedagógiai Szakosztálya gondoz – egyébként a Magyar Úttörők Szövetségével és a Múltunk Öröksége Alapítvánnyal együttműködve.

Kerek évfordulót ünnepel a mai rendezvény harmadik szervezője, a Múltunk Öröksége Alapítvány is, amelyet éppen azért hozott létre 20 évvel ezelőtt Záhonyi Ede, aki már sajnos nem lehet közöttünk, és dr. Szabó Imre, aki szerencsére itt van, hogy a magyar úttörőmozgalom tárgyi emlékeit és dokumentumait őrizze meg, és adja közre. További információk olvashatók az alapítványról a születésnap alkalmából megjelent Tájékoztatóban.

Mindezeket figyelembe véve talán nem lenne szükséges tovább indokolni a rendezvény aktualitását és létjogosultságát, mégis szeretném annak jelentőségét egy újabb, akár személyesnek is tekinthető szemponttal kiemelni. Ehhez először is egy dokumentumrészletet kell idéznem.

A Magyar Tudományos Akadémia állásfoglalása Magyarország önkormányzatai közterületeinek elnevezéseiről a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényben biztosított felhatalmazás alapján c. dokumentum (MTA BTK-T/1833-8-1/2012 szám alatt) a nem javasolt kategóriába sorolja az úttörő elnevezést. Az indokolás szerint: *„A kifejezés közterület vagy közintézmény nevéként a Magyar Úttörők Szövetségének egykori tagjára vonatkozik. A Magyar Úttörők Szövetségének legfontosabb feladata az iskolás gyermekek kommunista ideológia szerinti nevelése, valamint a DISZ (Dolgozó Ifjúság Szövetsége), illetve 1957-től a KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) tagságra történő felkészítés volt. E két utóbbi szervezet az önkényuralmi politikai rendszerben meghatározó*

zó szereppel bíró kommunista párt (Magyar Dolgozók Pártja, majd Magyar Szocialista Munkáspárt) ifjúsági szervezete volt. Mivel a kifejezés a kommunista diktatúrára, így XX. századi önkényuralmi rendszerre közvetlenül utal, közterület vagy közintézmény nevéként nem használható.”

Úgy gondolom, az idézett állásfoglalás – még ha diplomatikusan fogalmaznak is – leegyszerűsítő, egyoldalú, sommás. Egy akadémiai bizottságtól talán joggal várhatnánk el árnyaltabb megközelítést.

A magam részéről két rövid történettel szeretném elősegíteni az árnyaltabb megközelítést.

A kilencvenes évek közepén – már jóval a rendszerváltás után – egy zöldsegesnél vásároltam őszibarackot. Az idős zöldseges nem értette, hogy miért számolom a barackokat, és főleg, miért ennyit? Amikor megmondtam, hogy az úttörőtábornak lesz, egy pillanat türelmet kért, hátrament a raktárba, és a már kiválogatott – mi tagadás, nem éppen első osztályú – barackok helyett egy rekesz gyönyörű, friss barackot hozott, azonos árban.

Mondhatjuk persze, hogy hol van már a tavalyi hó! Azóta két évtized telt el! Nos, a mai rendezvényre készülve egyebek között szükség volt névjegytartókra. Ezt Interneten rendeltem meg, de személyesen mentem el érte, mert a futárral történő kiszállítás esetén gyakran többbe kerül a leves, mint a hús, és nem is szeretem a futárhoz igazítani az időbeosztásomat.

Egy kedves fiatal hölgy volt az ügyintéző, kérdezte a számlázási címet. Mondom: Múltunk Öröksége Alapítvány. Mire ő: Milyen szép név. Mire én: Az úttörőmozgalom örökségét, hagyományait kutatjuk, dolgozzuk fel. De Önnek ez már nyilván nem mond semmit. Mire ő: Dehogynem! Én még voltam kisdobos és úttörő is! És voltam táborban is, és nagyon jó volt.

Ez a párbeszéd az elmúlt években – majdnem szó szerint így – jó néhány-szor megismétlődött. És ez mindenképpen elgondolkodásra kell, hogy készteszen. Hogy tudniillik az akadémiai megközelítés mellett van egy másik, is, nevezzük ezt akár populárisnak. Mindenesetre ma még Magyarország lakossága többségének (ezen belül a felnőttek meghatározó többségének) személyes élményei vannak az úttörőmozgalomról, és minden jel arra utal, hogy ezek az élmények inkább pozitívak, mint negatívak. Nyilvánvalóan legalább annyira nem védhető egy kritikátlan dicsőítés, mint a kategorikus elutasítás sem. Viszont éppen ezért tűnik szükségesnek, hogy korrektül szembenézve saját múltunkkal, feltárjuk és elismerjük a hibákat és tévedéseket, felmutassuk az eredményeket, hogy tiszta lappal léphessünk tovább – mi, a gyerme-

keink, unokáink és az utánuk következő nemzedékek. „Ez a mi munkánk” – mondhatnánk József Attilával, egyebek között ez a Múltunk Öröksége Alapítvány vállalt feladata, és ehhez kíván hozzájárulni a mai összejövétel is.

De túl a dicső (vagy kevésbé dicső) múlt vizsgálatán, a feltétlenül szükséges tudományos igényű elemzésen: gondolnunk kell a ma – és az eljövendő korok gyermekeire, akik elveszett gyermekkorukat – akár egy, a közösség élményét (is) nyújtó gyermekszervezetben is megtalálhatnák.

Azt, hogy a gyermek és a serdülő természetes módon igényli a közösséget, és, hogy a kortárs csoportok kedvező, gyakran semmivel nem pótolható közeget jelentenek számára, jól mutatják a 19. század közepétől sorozatban létrejött gyermek-, serdülő és ifjúsági szervezetek YMCA, Wandervogel, 4H, cserkészlet, melyek életképességét és szükségességét mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy többségük még ma is létezik, sőt, virágzik. Az egyedi sajátosságok mellett e szervezetek legfontosabb közös értékei:

- a közösségszervezésben, a közösségi tevékenységben meghatározó együttműködési készség, az empátia és a szolidaritás;
- a „Vissza a természethez!” gondolat, amely markáns válasz a technikai civilizáció egészség- és személyiségromboló hatásaira. Ezzel szorosan összefügg az egészségkultusz, a rekreáció és a sport előtérbe helyezése;
- a szuverén személyiség, amelynek fontos jellemzői a kreativitás, találékonyság, és talpraesettség;
- szinte mindegyik szervezet értékei között meghatározó jelentőségű az önkéntesség, a társadalmi szerepvállalás, a közügyek iránti felelősségérzet.

A felsorolt értékek többsége az úttörőmozgalom szervező elvei között is jelentős szerepet kapott – a mozgalom különböző korszakaiban természetesen különböző hangsúllyal, az 1969 utáni nagykorúsodást követően egyre inkább meghatározó mértékben.

Előadók

Dr. Ólmosi Zoltán főlevéltáros, a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársa, az Országos Úttörő-történeti Bizottság egykori elnöke, a magyar gyermek- és ifjúsági mozgalom történeti dokumentumainak kutatója

Dr. Gulyás András nagykövet, Göncz Árpád néhai köztársasági elnök külpolitikai főtanácsadója, az Úttörőegyüttes tagja

Cselkó Miklós nyugdíjas köztisztviselő, évtizedeken át a nemzetközi kapcsolatok terén tevékenykedett a külügyminisztériumban és az ország több külképviseletén.

Lakatos Tibor nyugalmazott külügyi főtanácsos, 1967 és 1971 között a Magyar Úttörők Szövetsége képviselőjében a CIMEA főtitkára

Trencsényi László c. egyetemi tanár, a Magyar Pedagógiai Társaság ügyvezető elnöke, a Magyar Úttörők Szövetsége volt soros elnöke, korábban csapatvezető.

Mihályi László megalakulásától tagja az úttörő Hatosoknak, 1985- csapatvezető helyettes, 1990- csapatvezető (maig), utódszervezetei, így az IFELORE vezetője. Mentéstechnikát és elsősegélynyújtást oktat (civil, orvosi és katonai iskolákban, egyetemeken); a KatonaSuli egészségügyi vezetője; a honvéd mentőszolgálatnál dolgozik egészségügyi tisztként; 49 éves, nő.

Dr. Tóth József történelem-magyar szakos tanár, korábban művelődési osztályvezető, a Budapesti Úttörőelnökség és az Országos Úttörőtörténelmi Bizottság tagja, aranyjelvényes túravezető, az Ezüstkörös Vándordíj alapítója, a Múltunk Öröksége Alapítvány kuratóriumának tagja

Rácz Péter tanár, Fejér megyei úttörőelnök, majd 1991 óta a Magyar Úttörők Szövetsége ügyvezető elnöke

Nagy Nóra 2002 és 2006 között országgyűlési képviselő, a Csillebérci Szabadidő és Ifjúsági Központ ügyvezető igazgatója, a Grund Klubhálózat elnöke

Ólmosi Zoltán

„Szabad emberek közt szabad emberként”

1946 – Remény vagy porhintés?

1945 tavaszán a náci Németországnak és szövetségeseinek veresége a régi magyar uralkodó elit sorsát is megpecsételte. Az államgépezet széthullott, a tisztviselői kar jórésze nyugatra menekült. A letűnt rezsim politikai támaszát képező pártok helyét az üldözött, ellenzékbe szorított organizációk foglalták el, amelyek a Kisgazdapárttól a Magyar Kommunista Pártig (MKP) demokratikus programot hirdettek. Az MKP – ha igyekezett is titkolni – az első pillanattól kezdve a polgári világ (létforma és életérzés) legyőzését, a Szovjetunióhoz és a nemzetközi munkásmozgalom erőihez, táborához való feltétel nélküli kapcsolódást szorgalmazta. Ennek jegyében alakította ifjúságpolitikáját is. Az újjáépítés lelkes hangulata főként a hajdani üldözöttek fiatalságának az aktivitását sokszorozta meg, és segített abban, hogy az ifjúság más csoportjait is magukhoz vonzzák. (A folyamatban az MKP demokrácia értelmezése különös fontosságot kapott, s ennek alapján öröklték fel az antidemokratikusnak kikiáltott politikai erőket.)

A Vörös Hadsereg csapatainak jelenléte, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) szovjet dominanciája már a demokratikus átalakulás első pillanatától kezdve korlátozta a formálódó új magyar politikai vezetés cselekvési terét. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az MKP vezette baloldal sokféle eszközt felhasználó politikai térhódítása mind látványosabbá vált. 1945 elején a Magyar Kommunista Párt vezetőinek megnyilvánulásai a nemzeti, így az ifjúsági egységet hangsúlyozták – kimondatlanul – saját hegemonia alatt. A politikai küzdelmek felélédeése azonban lehetetlenné tette az egy ifjúsági egységszervezetben (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségben) megvalósuló hegemoniát. Az újonnan alakuló és újjáéledő pártok saját utánpótlásuk, tömegbázisuk növelése érdekében saját ifjúsági szervezetek létrehozását szorgalmazták.

A MADISZ azonban még 1945. szeptemberi kongresszusán is egy politikai fronthoz hasonló csúcsszervezet mellett foglalt állást, és az ifjúság közötti kommunista hegemonia megteremtését továbbra is elérendő célnak tekintették.

A hatalom megszerzése érdekében az igen hathatósan felhasznált ifjúsági tömegek mellett, a gyermekek megközelítően nem jelentettek akkora súlyt, de a jövő érdekében ezt is megkerülhetetlen feladatnak tekintették. A kom-

munista párthoz csatlakozott gyermekszervezeti vezetők már 1945 elején megkezdték a munkát egy baloldali gyermekszervezet megteremtése érdekében. A MADISZ-hoz hasonló, egységes gyermekifjúsági szervezet ideája ekkor még – az egyház megbonthatatlanak tűnő ereje miatt – elérhetetlennek látszott. (1945. február 4-én megalakult a cserkészlet Országos Ideiglenes Intéző Bizottsága, s néhány nap múlva újjáalakították a Magyar Cserkészszövetséget is.)

1945. február 18-án a Szociáldemokrata Párthoz kötődő Magyar Gyermekbarátok Egyesülete értesítette tagjait, hogy újra indítják munkájukat. A MADISZ 1945. február 23-ai titkári értekezletén pedig bejelentették, hogy megalakult a „pionír mozgalom, a Kismagyarok mozgalma”. Hamarosan egyértelművé vált, hogy e kezdeményezéssel nem lehet gyermekek tömegeit a kommunista párt érdekkörébe vonzani, s MKP nyomásra a két munkáspárt képviselői március 9-én megállapodtak egy közös „gyermekegységsszervezet” létrehozásáról a Gyermekbarát Egyesület szervezeti kereteiben. A kommunista párt számára formailag ekkor még elég volt a baloldali „egység” megteremtése. A Kismagyarok Mozgalma formálisan beolvadt az Országos Gyermekbarát Egyesületbe, de a vezetés paritásos alapon történik. Formailag tehát az SZDP győzött, de a belső küzdelem – ha úgy tetszik kizsorítósi – hamarosan megkezdődött, ami nem választható el attól a ténytől, hogy hamarosan világossá vált, szervezeti gyengesége miatt a gyermekbarát egyesület sem éri el a gyermekek nagy tömegeit. Már 1945 júliusától megkezdődött – a Gyermekbarát Egyesület vezetésével és a mozgalommal szemben „megmutakozó elégedetlenség” értelmében – a jobboldalinak minősített szociáldemokrata vezetők kizorítása.

Nagy lépésnek számított, hogy 1945 nyarán Trencsényi-Waldapfel Imre vezetésével kidolgozták az úttörőmozgalom egységes ideológiai és nevelési irányelveit. Az úttörőmozgalom eszmerendszere az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc hagyományaira épült, tagjai ebből fakadóan kötelezték el magukat az 1848–1849-es honvédek köszöntése (Előre!), a márciusi ifjak 12 pontjára emlékeztető úttörőtörvények és a magyar függetlenségi harcokhoz kapcsolódó névadókultusz mellett.

Az MKP KB Titkársága 1945. szeptember 6-án még az addigi szervezeti keretek közötti munka folytatása mellett foglalt állást gyermekmozgalmi munkában, de 1945. október 4-én az MKP KB Ifjúsági Titkársága már a Gyermekbarátok Egyesületének szervezeti keretein belül (a szovjet mintát, ill. a Tanácsköztársaság csekély tapasztalatait alapul véve) az Úttörőmozgalom létrehozásának szükségességéről döntött, október 24-én pedig már az

úttörőmozgalom létrehozásáról született határozat. Novemberben a pártközpont Szervezési Osztálya a gyermekbarátok kommunista vezetőivel együtt elkezdte az úttörőszövetség kiépítését, amiben MADISZ vezetőinek is részt kellett venni – s ez a súlypontok átalakulására is utal. Ugyancsak fontos tény, és az SZDP vakságát is jelzi, hogy az 1946. február 6-án megjelenő a GYOE központi hetilap már Úttörő Gyermekújság néven jelent meg.

1946. február 7-én a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt megbízottai a gyermekmozgalomról folytattak megbeszélést, majd nem sokkal később, március 10-én a Gyermekbarát Egyesület közgyűlésén módosított alapszabályokat fogadták el. Ettől kezdve viselték a Gyermekbarát Országos Egyesülete elnevezést. Ugyanekkor fogadták el az úttörő gyermekcsoportok szervezeti és működési szabályzatát is, s a GYOE fő feladatákként az úttörő tagozat megerősítését, országos kiépítését jelölték meg. (A szervezés alatt lévő ún. Úttörőközpont is működött már ekkor – titkára, majd júniustól főtitkára Szendrő Sándor lett.) Bár továbbra is Balassa Ottóné maradt az elnök, a főtitkár a kommunista Szirmai Éva lett.

Az első gyermekbarát úttörőcsapatok a GYOE helyi csoportjaiban, a területi és üzemi napközi otthonokban alakultak meg. Az ekkor még alig néhány tucat, kis taglétszámú csoport 1946. május 1-jei felvonulásáról a korabeli sajtó – erős túlzással – mint hatezer úttörő színpompás menetéről adott hírt. Hasonló módon felnagyított híradások jelentek meg 1946. június 2-ai ifjúsági napi felvonulásáról is. (Ekkor Nagybudapesten „45 csapat működött jól vagy rosszul”, vidéken pedig 19.) Ehhez képest a 20 000 fiatal felvonulása enyhén szólva az utólagos propaganda legendája. Történeti értelemben ez nem volt születésnap, hanem a szervezés folyamatában egy lépcsőfok. Egyetértve P. Miklós Tamással, inkább zászlóbontásnak nevezhetjük.

Ekkorra már a gyermekbarát vezetők is érzékelték, hogy nagy a baj, s a fiatalabb testvér felfalja őket, ha nem kérnek segítséget a pártvezetéstől. 1946. június 20-án levelet írtak az SZDP vezetőségének, amelyben jelezték, hogy a gyermekmozgalom vidéki szervezését – a szociáldemokratákat kihagyva – a kommunista pártszervezetekben, a MADISZ és a nőszövetségi fedőszervezetben, az MNDSZ-ben hajtják végre. Lényegében csak úttörőcsapatok alakulnak, gyermekbarátok nem. A gyermekbarátok fokozatos háttérbe szorítása mellett azonban a cserkészek elleni fellépések is fokozatosan erősödtek. Csak röviden utalnék ennek egyes lépéseire:

- 1946. május 3-án a Szabadság téri református tanácsteremben kommunista háttérrel megalakult a Haladószellemű Cserkészek Munkaközössége, ami programot hirdetett a cserkészlet demokratizálására.

- Az ún. Köztársaság elleni összeesküvés (Magyar Közösség) kapcsán, 1946. június 18-án a Minisztertanács rendkívüli ülésen foglalkozott a Teréz körúton lezajlott állítólagos gyilkossággal. A történetek ürügyül szolgáltak a zömében katolikus fiatalokat tömörítő egyesületek – így a Cserkészszövetség – felosztatását szolgáló belügyminiszteri rendelet kiadására.
- Július 16-án Rajk László fogadta a Haladószellemű Cserkészvezetők Munkaközösségének küldöttségét, és támogatásáról biztosítja egy megújult cserkészszövetség megalakítására irányuló kérésüket. S lám megtörtént a „demokratikus fordulat”: július 22-én a Haladószellemű Cserkészvezetők Munkaközösségének kezdeményezésére összehívott közgyűlésen Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (MCSFSZ) néven deklarálták az új magyar demokratikus cserkészszervezet megalakulását. Szeptember 27-én a belügyminiszter jóváhagyta az MCSFSZ alapszabályát.

A fősodor azonban ekkor még a saját szervezet erősítése volt: a kommunista irányítású ifjúsági szervezetek közül 1946. júliusban a SZIT üzemi úttörőcsapatok szervezését kezdte meg; szeptemberben a MADISZ felhívással fordult szervezeteihez az úttörőmozgalom támogatása érdekében. Ugyanebben a hónapban az Úttörőközponton belül négy titkárságot hoztak létre.

Az említettek mellett az állami oktatás területéről jött a legnagyobb támogatás: az Úttörőközpont még 1946 májusában az úttörőcsapatok iskolai szervezésének engedélyezésével kapcsolatban kérelmet nyújtott be a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, amire 1946. október 10-én megjelent Szávai Nándor „Az Úttörő Gyermekmozgalom támogatása” nevezetű tankerületi körrendelete, mely megteremtette az iskolai csapatszervezés lehetőségét. Néhány hónap múlva, 1947. január 8-án aztán megjelent a VKM rendelete, amely az úttörőmozgalom iskolai szervezését országosan is lehetővé tette, így a fővárosi mozgalomból országossá fejlődhetett.

1947. március 27-én bekövetkezett a döntő lépés, megszűnt a titkárság a GYOE-ben, helyette az Úttörő Központban 11 osztályt hoznak létre.

Az 1947. augusztus 31-ei országgyűlési választások után nyilvánvalóvá vált, hogy a gyermekszervezetek kényszerű egyesítése is végbe megy. Szeptemberben az Úttörőmozgalom önállóvá vált a Gyermekbarát Egyesületen belül, és a GYOE elnökséggel mellérendelt viszonyba került. Balassa Ottóné GYOE elnök és Szirmai Éva főtítkárnál Szendrő Sándor úttörő elnök és Nádor György főtítkárnál azonos rangúnak számított. Lényegében a Gyermekbarátok felszámolási folyamatában egy újabb fontos lépésre került sor.

Az MKP Ifjúsági Titkárságának október 27-ei jelentése végül is kimondja a következő célt: az SZDP jobboldalt vissza kell szorítani gyermekbarát területre. „Pontos tervünk, hogy az I. kongresszusig a Gyermekbarátot elsorvasztjuk[!].”

Az úttörőmozgalom szervezése azonban lassan haladt. 1947 novemberében becslés szerint az úttörőmozgalom mintegy háromszázötven-négyszáz működő úttörőcsapatában harminc-negyvenezer serdülő gyerek, a cserkészfiúk szövetségének négyszáz leigazolt csapatában pedig kb. húszezer fiatal volt. Tehát a tömegszervezet álma ekkor még nagyon messze volt. Viszont az úttörők mozgalmi életét egyértelműen pozitív pedagógiai folyamatok jellemezték, s a gyermekek nem éreztek semmit a fenti harcokból.

A létszám növelésére 1947 októberében létrehozták az Úttörő Mozgalom Nevelési Tanácsát. Az alakuló ülésen részt vevő Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter is kijelentette, hogy az úttörőmozgalomnak az egész magyar ifjúság érdekeit kell szolgálnia pártkülönbség nélkül, s olyan munkát kell végeznie, hogy az egész magyar társadalomban megértésre és elfogadásra találjon.

Az eddigiek értelmében a Cserkészfiúk betelérése is megkezdődött: október 1-jén a Cserkész-Úttörő Összekötő Bizottság tagjai először gyűltek össze, és körlevélben fogalmazták meg céljukat. Eszerint „a két mozgalom közti ellentétek elsimítására és a lehető együttműködés biztosítására” alakulnak meg.

Egy 1947 novemberében készült pártértékelés szerint a kommunista pártnak ekkor már komoly befolyása volt a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége felső vezetésében, ennek ellenére a „csapatok döntő többsége az egyház befolyása alatt áll”-t. Az anyag a „szektarista” szociáldemokrata, illetve a cserkészcsapatokban érvényesülő „klerikális reakció” befolyásának megszüntetésére a serdülő ifjúság e két mozgalmának belátható időn belüli egyesítését javasolta célravezető megoldásként. Az MKP KV Ifjúsági Bizottsága 1947. december 12-ei ülésén foglalkozott a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége átszervezésének kérdéseivel. 1948. március 1-jéig célul tűzték ki a párt irányításának érvényesítését száz – ebből ötven újonnan alakított – cserkészcsapatban. Hollós Ervin kijelentette, hogy „Elkezdjük a katolikus csapatok felszámolását [...] Nekünk nincs szükségünk nagy cserkészetre, nekünk az kell, hogy a cserkészformát kisajátítsuk – a Kommunista Párt részére.”

E folyamat része, hogy Balassa Ottóné országos elnök, a Gyermekbarát Egyesület ellen indított politikai alapú vizsgálatok hatására 1948. február 5-én lemondott. A szervezet bomlása ezzel felgyorsult. Február 22-én pedig

a Gyermekbarát Egyesület formailag is elszakadt az Úttörő Mozgalomtól. Már csak az önkéntes feloszlás, felszámolás volt hátra, ami még 1949 nyarán is folyt.

Az MKP Politikai Bizottsága 1948. január 15-ei ülésén hozott elvi határozata megfogalmazta, hogy időszerűnek látja az egységes nő- és ifjúsági tömegszervezetek megalakítását. Az ezzel kapcsolatos tennivalók kidolgozására létrehozott bizottság február 19-én megállapította, hogy „az ifjúsági fronton kialakultak az egységsszervezetek”, a legfontosabb vezetői pozíciókat kommunisták töltik be, így döntően érvényesül az MKP befolyása. Ezt követően az Országos Ifjúsági Bizottság a cserkészszövetség átszervezésével kapcsolatos újabb előterjesztésében „az ifjúsági egység gyermekvonalon való megteremtése” érdekében öt pontban összegezte a tennivalókat, amelyek között több cserkészvezető eltávolítása, a cserkészszövetség alapszabályának módosítása, a „demokratikus alapon” történő csapatáttszervezések, a cserkészek és további cserkészcaderek „demokratikus átnevelése” szerepeltek.

1948. március 1-jén az MKP és az addigra „megtisztított” SZDP ifjúsági bizottságai együttes ülésükön egyeztek meg arról, hogy a két munkáspárt egyesülési szándékát követve élen fognak járni az egységes ifjúsági szervezet létrehozásában is. Többek között megfogalmazták az úttörőmozgalom egységes serdülő ifjúsági mozgalommá fejlesztését és a múlt rendszer híveinek eltávolítását a cserkészmozgalomból.

Az 1948-as centenáriumi ünnepek előkészületei érzelmi háttérrel biztosítottak e törekvések nemzeti színbe burkolásához. 1948 tavaszára lényegében eldőlt a harc, s a hatalmi pozíciót tekintve lassanként egyeduralmukodóvá váló MKP vezetés a rétegszervezeti forma mellett döntött, és 1948. március 22-én megalakult a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége, és így megvalósult a PB 1948. februári határozatának zárómondata: „Az egységes ifjúsági szervezetben lent és fent biztosítjuk pártunk hegemoniáját.”

Ez a tény tükröződött a gyermekszervezetnél is: 1948 márciusában megalakult az önálló úttörőközpont, majd nem sokkal később, 1948. május 24–26. között a fővárosi Újváros háza közgyűlési termében rendezték meg az I. Országos Úttörő Konferenciát, amelynek fővédnökévé Rákosi Mátyást választották. A konferencia másnapján az úttörőmozgalom főtitkára, Szendrő Sándor beszámolójában kitért a jövő tanévi feladatokra, melyek között a serdülő ifjúság két nagy szervezetének: az úttörőmozgalomnak és a cserkészzetnek az egyesítését is felsorolta. Sokat mondó, és a rendszer átalakulását is jelzi, hogy 1948. május 24-én, a népliget-i stadionban megtartott megavatási ünnepségén valóban 15 ezer budapesti úttörő tett fogadalmat.

A cserkészek nagy részénél nagy volt az ellenérzés a beolvasztással szemben, de a kommunista hengert nem lehetett leállítani. Márciusra elkészült a részletes forgatókönyv, amelyet az MKP KB Országos Ifjúsági Bizottsága 1948. április 9-én hagyott jóvá. Szendrő Sándor és a Surányi László ezzel kapcsolatos előterjesztésében ismertette, hogy az ellenőrző gárda és a hatóságok igénybevételével kétszázhusz cserkészcsapatot oszlatnak fel, s hatvanöt csapathoz szövetségi megbízottat neveztek ki, akiknek négy hónap állt rendelkezésükre a „reakciós vezetők” eltávolítására, a gyerekek „saját demokratikus csapataik köré” tömörítésére. A demokrácia jegyében 1948. április 20-i keltezéssel megjelent a Belügyminisztérium rendelete a „Feloszlatott cserkészcsapatok ügyében eljárás és központi megbízottak hatósági támogatása” tárgyában. Ez jogalapot teremtett azoknak a cserkészcsapatoknak a feloszlatására, amelyeket nem kívántak bevonni az egyesítésbe.

1948. június 27-én MCSFSZ-e megtartotta utolsó tisztújító közgyűlését. Ezen a MINSZ nevében Kelen Béla szólalt fel. Többek között megállapította: „a népi demokráciák országaiban az úttörőmozgalom felépítése és módszerei alkalmasabbnak bizonyultak a cserkészetenél.” A jövő az úttörőké, akiknek munkájában – mondta Surányi László – a cserkészlet bevált pedagógiai módszereit egyesítik a tudományos szocializmus ideológiájával. Ezzel a már egyébként is eredeti tartalmát veszített hazai cserkészmozgalom sorsa megpecsételődött.

1948. július 20. és augusztus 15. között az „egyesítés” lebonyolítására megalakultak a tankerületi, megyei, városi úttörő-cserkész vezetőségek. Elvben 1948. augusztus 31-ére befejeződött a Magyar Cserkészfiúk Szövetsége és az Úttörőmozgalom „egyesítése”, amiről az Úttörőelnökség közleményt adott ki.

A hosszan tartó folyamat betetőzéseként 1948. szeptember 23-án jelent meg az úttörőcsapatok általános iskolai megszervezését elrendelő, Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter által aláírt rendelet. Ez már nem említette a cserkészeket, az úttörőmozgalmat viszont a népi demokrácia – valamint az általános iskola és egyben a serdülő ifjúság – egyetlen demokratikus mozgalmaként aposztrofálta, és elrendelte az úttörőcsapatok megalakítását az általános és népiskolában.

A két gyermekszervezet fúziója a cserkészlet számára nem az úttörőmozgalomba való beintegrálódását, hanem a szervezeti és tartalmi elnyelését, megsemmisülését jelentette. Ennek következtében „az úttörőmozgalom is megszűnt, mint klasszikus gyermekszervezet”.

Felfogásom szerint a Rákosi korszakhoz köthető tömegszervezetként működő úttörő mozgalom az 1948–1949-es tanév kezdetével jött létre. A cser-

készlet tervezett tartalmi-pedagógiai pozitívumainak átvételére sem kerülhetett sor ekkor, hiszen Rákosiék számára a gyermekszervezet is hatalmi kérdés volt, amit miután teljesen maga alá gyúrt, csak saját propagandisztikus céljaira használt fel (Én és a nagyapám). A pedagógia a legkevésbé sem számított, ezért sem valósulhatott meg számos pozitív pedagógiai elképzelés, cserkész és gyermekbarát tapasztalat.

Előadásomban a hatalommegragadás egyes lépcsői, a módszerek azonosága, az ellenfelek felőrlése volt a meghatározó, míg létre nem jött az egy pártrendszer, s annak alrendszerei, az egységes ifjúsági szervezet és egy jólrosszul működő gyermekszervezet. Hozzá kell tenni, a későbbi DISZ és a KISZ fennállásuk során soha nem közelítették meg az úttörőszövetség teljesítményét. Főként az ötvenes években a pártifjúsági szervezet nem tudott mit kezdeni a rá bízott gyermekszervezettel, s ez már az alakulásnál is világos volt: a DISZ 1950. június 18-ai, alakuló kongresszusának felhívása egy szót sem ejtett az úttörőkről.

Az előadás címében megfogalmazottak így csak azt az óhajt jelzik, hogy a nácizmus, nyilasok szörnyűségei után a „Szabad emberek közt szabad emberként”, mindenek fölött álló kívánsága a tömegek reménye volt, amit a hatalom megragadói csak porhintésnek tekintettek.

Gulyás András

A Regőscsapatról¹

A 10. számú József Attila Központi Regős Úttörőcsapatról, a regőscsapatról, Fehér Éva munkájából mindent megtudhattok. Az én beszámolómmal szubjektív lesz, ahogy én éltem meg a csapatot.

Először is a Regőscsapat nekem Váradi Istvánt jelenti.

Váradi István tudott valamit, amit kevesen tudnak. Erről regősök, garabonciások sokat mesélhetnének, de azt hiszem, az életünk, külön-külön valamennyiünké, erről számos bizonyítékkal szolgál. Budapesten született 1935-ben, Hódmezővásárhelyen járta az általánost, középiskolás volt, amikor szüleivel visszaköltözött Pestre. Lehetett volna mérnök, számítástechni-

¹ Mivel mi annak idején azt, hogy regős, nemcsak hosszú ő-vel ejtettük, hanem írtuk is, most sem változtatok ezen.

kai csúcsczakember, hiszen amikor a Nemzeti Bankban az volt a dolga, azt is kitűnően csinálta. De ő a gyerekeknél maradt, akikkel a gyerekszínjátéknál kötelezte el magát, Gyuri öccse iskolájában, a Szemere utcában, a Pál utcai fiúkkal.

VÁRADI ISTVÁN 1935-2013

1957 tavaszán, 22 évesen, műegyetemi hallgatóként már „Pista bácsi” volt. A Rottenbiller utcában az énekkarba jelentkezve ismertem meg azt a közösséget, amelyet ő szervezett, előbb őrszemcsapatként – tétova átmenet volt ez a cserkészek meg az úttörők közt. Ma már tudom, Váradi Istvánnak hála, hogy amit úttörőként, úttörővezetőként csináltunk, ért annyit, volt benne annyi erkölcsi erő, hazaszeretet, népdaltudás, fegyelem, természetszeretet és igazi transzcendencia mint a cserkészéletben.

Visszaemlékezve azokra az évekre, látom, a középiskoláról alig van meghatározó emlékem, azon túl, hogy leérettségiztem, hiszen minden percem, szabadidőm, nyári szünetem a regősélet körül forgott. És mennyi minden volt a próbák meg a szereplések mellett, kirándulások, úttörősípon morzézva, még ha Felsőtárkány helyett Bükkzsércen is kötünk ki, táborok, akadályversenyek, népdalgyűjtő utak, csillagtúrák, éjszakai riadók, monstre számháborúk, ahová a védők Pomáizról, a támadók Szentendréről meg Csobánkáról érkeztek! Álljon itt Zamárdi, Földvár, Boglár, Almádi, Szigliget, Pécs, Szeged, Eger, Karád, Galgaguta, Peröcsény, Csányoszró, Rimóc azokból az évekből, de említhetném a Balta-közt vagy Hamuházát.

Amilyen fontos volt Váradi István számára a művészi munka, egy-egy produkció előkészítése, annyira természetesen adta, várta tőlünk a közösségi programokat. Számon tartotta minden gyerek otthoni gondját, tanulását, példászerű volt, ahogy jó meg rossz tanuló dolgait, megvilágosodását a szíven viselte, a hitvalló szentek egyetlen célra koncentráló, megátalkodott makacsságával.

Szolidaritást tanultunk tőle, azt hogy mit tegyünk azért, hogy a legszegényebb melósgyerekek, úrigyerekek, cigány, zsidó, hívő-hitetlen egyenlő legyen a közösségben, regős. Amikor nemzeti együttműködésről hallok álságos szövegeket, akkor én pontosan tudom, mi jelenti azt igazán!

Vezényel: Révész László

Művészeti vezetők:
Vadady Ágnes, Szirmai Béla

Énekkar, táncosok, harmonika-zenekar, később irodalmi színpad, plusz – mindannyiunknak – a mozgalmi élet, ez volt a Váradi István vezette 10. számú Központi József Attila Regőscsapat, a központi úttörőegyüttes, amely sokunknak éveken át nem a második otthonunk, hanem az egész világunk volt. És milyen világ, a Fóka őrsé, az Albatrosz őrsé, az Oroszlánoké, a Holdrakétáé! A képek a táborokat, kirándulásokat, akadályversenyeket, nagy számháborúinkat örökítik meg.

Külön szólnék a regőspróbáról, amely az egyik dolog, amivel több volt a regőcsapat az iskolai úttörőéletnél.

Miben volt más, több a mi életünk más csapatokénál?

1. Művészeti munka az ének- tánckarban, stb, – úttörő foglalkozások, regőspróba
2. Több ifivezető (ezekből az iskolai úttörőéletben általában kevesebb akadt...)
3. A művészeti vezetők, akik rákaptak az úttörőéletre, Csorba, Szirmai, Vadady...

Különpróba a 10.sz. Központi József Attila Regőscsapat tagjai számára.

REGŐSPRÓBA

1. Tudnod kell 30 népdalt / magyar népdalokat és baráti népek dalait/. Allíts össze e dalokból három dalcsokrot, egy-egy csokorban valamelyik vidék, foglalkozás, kor, stb. dalait fűsd egybe /pl. sárkány dalok, juhász dalték, kurok dalok, 1919-es népdalok, leány- és legénydalok, stb./
2. Tudnod kell összesen harminc uttó- és mozgalmi dalt.
3. Tanulj meg furulyán játszani 2 népdalt.
4. Tanuld meg a táncleírások olvasását, és tanulj meg magad is leírni egyszerűbb táncleírásokat.
5. Tanulj meg leírás alapján egy fiú- vagy leány- és egy páros táncot. A táncok tagjai tanítsanak be egy táncot énekeseknek, vagy önállóan tervezzenek és írjanak le egy táncot.
6. Ismerj, és az órában taníts meg három népi játékot. Az egyik népi sportjáték legyen.
7. Tanulj meg szépen előadni két népmesét és egy népballadát.
8. Tanulj meg bármat az előbbi versek közül.
9. Mutass be az óra néhány tagjával egy népmesét bábszínpadon. Készíts a bábszínpadra egy díszletet vagy egy bábút.
10. Válassz egy néprajzi téjegységet. Ismerd meg és dolgozd fel egy albumban e téjegység névviselőit, népszokásait, tánc-kulturáját, települését és építkezési formáit.
11. Készíts egy népművészeti tárgyat az előbbi feladatban választott téjegységnek megfelelően. E tárgy lehet hímzés, szüszabás, faragás, fegyés, aszerpedény készítés, stb.
12. Az előbbi 11 feladat teljesítés után a csapat néprajzi gyűjtőútján vessez részt.

NÉPRAJZI
GYŰJTŐUTAK:
KARÁD
RIMÖC
PERÖCSÉNY
GALGAGUTA
CSÁNYOSZRÓ

A regőscsapat a 70-es években megszűnt, hogy miért, (szakmai irigység, hozzá nem értés), maradt a művészeti munka, meg, formális intézményi keret nélkül, a csapatélet... Pista csinálta tovább változatlan lelkesedéssel, azt, amit szeretett, ami az élete volt, közösséget teremtett, a közösségnek intézményt, intézményeket, együtttest, alapítványt, klubot.

Hány gyerek fordult meg ezekben a közösségekben, hányan kaptak kedvet a művészethez, vagy csak lettek valamiben gazdagabbak civil életükben, többtucatnyi népdal, tánc tudás vagy akár papírhajtogatási készségek birtokában! Ezen a kis híján hat évtizedet átölelő pályán több ezer gyerekhez vihet közel a művészi alkotás örömét.

Harmincegy-néhány éve annak is, hogy Csillebércen görög tábort szervezett. Ezernél több gyereket magával ragadva, hozott létre görög poliszt, tanítva közösséget, demokráciát egy újabb nemzedéknek.

Közben múzeumpedagógiai gyakorlatok, történelmi játszóházak, dráma-játékok, kézműves foglalkozások, módszertani tanfolyamok, mert ehhez is nagyon értett. Drámajáték tantervét több iskola hasznosította.

A Garabonciás együttesről, ez is lehetne egy külön életmű, most nincs idő szót ejteni.

Pedig amikor ez a kép készült, a IX. kerületi művelődési házban, ők köszöntötték a már nagybeteg Pisztát...

Halála után nem sokkal a régi regősök nosztalgia akadályverseny-nyel emlékeztek Váradi Istvánra.

Befejezésül, hadd lépek egy másik regős dimenzióba. Amilyen szerencsém volt gyerekkoromban, hogy a regősök közé kerültem, olyan ajándéka felnőtt életemnek, hogy Göncz Árpád mellett dolgozhattam. Göncz Árpád 16-17 évesen regős cserkészként népdalt gyűjtött a felvidéken. Elnök úr mondta, a kilencvenes évek elején, amikor egyszer cserkészlet meg úttörő-élet szóba került: „Most szegényektől ugyanúgy elveszik az úttörő gyerekkorukat, ahogy tőlünk a cserkészéveket.” Kívánom, hogy életünknek ezeket a nagyon szép éveit megőrizhessük, mindahányan.

Köszönöm, hogy meghallgattatok.

GÓMORI DALOK GÖNCZ ÁRPÁD ÉS GREGUSS ERNŐ 7-ES CSERKÉSZEK GYŰJTÉSÉBŐL

Rendelészám 3013

13. NÉPDAL-SOROZAT

Gómori dalok Göncz Árpád és Greguss Ernő 7-es cserkészek gyűjtéséből

Lépest

1.

Muzsika Könyv: 1449   Érték: 900 Ft
09-All-Frny-Ünké-2-2-2   MK 2013   714 48-00 Tel: 02

KILENCVENKETEDIK SZÜLETÉS-NAPJÁN GÖNCZ ÁRPÁD A SZABADSÁG-KÓRUS FELVÉTELÉT HALLGATJA ZSUZSÁVAL 2014.

Cselkó Miklós – Kovács Hédi – Sellyei Anna

Tábortűz – Kapitányok Klubja

Köszönöm a meghívást a szervezőknek, külön Révész György barátunknak, a Múltunk Öröksége Alapítvány elnökének. Megtiszteltetés számomra, hogy ezen a jeles napon, ilyen illusztris hallgatóság előtt serdülőkorom meghatározó élményéről, a Tábortűz című újságról és a lap köré szerveződő Kapitányok Klubjáról beszélhetek. Nem tudományos igényű korreferátumra készültem, sokkal inkább személyes emlékeinket és értékelésünket kívánom megosztani veletek. Az itt jelen lévő Sellyei Panniét, aki éveken át a szerkesztőség állandó, státuson kívüli munkatársaként az egyetlen élő tanúja az akkori „lapcsinálásnak”; Nádas Hédiét, aki a Kapitányok Klubja mellett a Nagy Erdei Testvériségnek is tagja volt, valamint a sajátomét, a 17. sz. klubtagét. Én Cselkó Miklós vagyok, nyugdíjas köztisztviselő, 70 éves múltam. Semmilyen politikai pártnak, szervezetnek vagy mozgalomnak nem vagyok a tagja.

Hogy megértsük a Tábortűz indulásának körülményeit, kedves barátaim, idézzük fel a közel 60 évvel ezelőtti helyzetet.

1956 decemberében vagyunk. Ellenforradalomnak nyilvánítják az októberi felkelést. Bevezetik a rögtönítélő bíraskodást. Emberek ezrei kerülnek börtönbe. Apák, egész családok disszidálnak. Rengeteg a csonka család. Heteken át nincs tanítás, a tanórák éppen csak elkezdődnek. Az addig szinte minden felső tagozatos gyereket összefogó úttörő mozgalom szünetel. Több iskolában papír fecniken terjesztik a gyerekek a „MUK” („Márciusban Újra Kezdjük”) jelszót. KISZ még nincs, megszervezésére majd csak pár hónap múlva találják alkalmasnak a helyzetet.

Ilyen légkörben kapott megbízást a magyar-történelem szakos tanári diplomás, 36 éves Kun Anna, aki már évek óta az úttörő sajtóban dolgozott, hogy készítsen lapot a 10-14 éves gyerekek számára. Olyan folyóiratot adjon a kezükbe, amely érdekes, olvasmányos, kalandos témákkal foglalkozik, a korosztály valódi érdeklődésének felel meg, és kerüli a sematikus, „vaskalapos” hírközlést. Egyebekben szabad kezet kapott. A pártvezetésnek ugyanis fogalma sem volt arról, hogy milyen újságot is kellene e korosztály számára készíteni, másfelől hatalmának stabilizációjával volt elfoglalva.

„Panni néni”, ahogyan mi, tizenévesek hívtuk és anyánkként szerettük Kun Annát, nem tétlenkedett. Kicsi, de ütőképes csapatot szervezett maga

köré, aminek eredményeként 1957 februárjában megjelent a Tábortűz első száma. Az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat adta ki, 21×14 cm-es formátumban, 32 oldalon, színes borítóval, fekete-fehér szöveggel és illusztrációkkal. Az Athenaeumban (és nem a Szikra nyomdában) nyomták, 50 ezer példányban. Ára 2 forint volt, amikor 1 forintba került a Sport szellet, 3 forintba a félféher kenyér kilója és a tej literje. Címét az úttörőjelvényben szereplő stilizált tábortűzről kapta. Az meghatározta a lap célját, szellemiségét: vagyis a tábortűz közösséget teremtő, melegséget sugárzó, nevelési célokat szolgáló, közös szórakozást nyújtó alkalom, egyszerűen az eszmecsere helyszíne.

Az első szám címlapja

Mi volt új, mi volt izgalmas a lapban? Miben különbözött ez a kéthetente megjelenő lap az összes többi gyerekújságtól? Először is szakmai szempontból kiváló, a gyerekek nyelvén értő, fiatal csapat szerkesztette. A 33 éves, pedagógus végzettségű Sarlós Mariann, aki korábban a mozgalomban és a gyereksajtóban dolgozott. Vadász Gyuri az igencsak kreatív grafikus-tördelőszerkesztő, aki a kitalált figurákat megrajzolta, az írásokat illusztrálta. Ő ötlötte ki például, hogy legyen külön rovatuk a Cserebogarasoknak, akik gyufásdoboz címkét, csokoládé papírt, szalvétát, bélyeget akarnak egymással cserélni, esetleg éppen levelezni szeretnének Vietnámban, Algériában, Madagaszkáron, Kolumbiában, Bulgáriában, az NDK-ban vagy a Szovjetunióban élő gyerekekkel. Ez volt a „Barátság postája”. Radványi Zoli huszonéves újságíróként az úttörőéletről írt élvezetesen, sablonmentesen. Jakab Jutka, a mindenes, „ezerarcú” titkárnő ügyeket intézett, kávéfőzött, kéziratot gépelt, leveleket postázott. De itt mindenki mindent csinált, nem volt főnök és beosztott. Ahogy beléptünk a titkárságra, jobbra volt a felelős szerkesztő szobája, balra a szerkesztőségi szoba. Mindkét ajtó állandóan tárva-nyitva állt, s amikor a legtöbben jelen voltak, beleértve a külsősöket is, akkor valaki szólt: „Gyertek, tartunk egy értekezletet!” És megindult a közös ötletroham, hogy mi legyen a következő lapszámban.

Másodszor, új volt a Tábortűz tartalmában, kivitelezésében. Történelmi és tudományos-fantasztikus képregényeket közölt folytatásokban, talán elsőként a magyar sajtóban. Itt jelent meg Zórád Ernő első szóbuborékos képregénye; Dargay Attila grafikus szárnypróbálgatásainak is a lap teremtett lehetőséget. Irodalmi és ismeretterjesztő írásokat olvashattunk benne. Rendszeresen közölt rejtvényeket, tréfás fejtörőket, történelmi- helyismereti versenyeket szervezett. A győztesek vonzó nyereményeket kaptak: például jutalomexpedícióra repülhettek egy kétfedelű An-2-es repülőgéppel Egerből Budapestre és vissza.

Mi, gyerekek pedig könyvtárban kerestük a választ a feladványokra, elolvastuk a képregények eredetijét, gyűjteni kezdtük a képeslapokat, a gyufacímkéket, a szalvétát. Pályázatokon vettünk részt, ruhát terveztünk, barkácsoltunk, megtanultuk, hogyan gondozzuk a bicajunkat, miként kell a postai küldeményeket „okosan” csomagolni, mit vigyünk magunkkal a táborba, és hogyan készítsünk fatuskóból odút az énekesmadaraknak.

Olyan nevekkel találkozhattunk a lapban, mint Kittenberger Kálmán, Xantus János, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Fekete István, Ráth Végh István, Verne Gyula, May Károly, s mellettük megjelenhetett itt a hatalom által kedveltek körén kívül rekedt több tehetség is: Zolnay László régész történelmi novelláival, Szőnyi G. Sándor későbbi Balázs Béla díjas filmrendező, Endrődy István grafikus, Borvendég Sándor rádiós újságíró. Szabó Magda, a később Kossuth-díjjal kitüntetett író, aki akkor már évek óta nem publikálhatott, és akit a katedréről is letiltottak, „Sirály” aláírással levelező lányrovatot szerkesztett.

Új hangvétel volt, hogy a Tábortűz nem törekedett a közvetlen ideológiai ráhatásra, a direkt politizálásra. Kigúnyolta a strébert és a magolóst. Nem színezte ki és nem torzította el a múltat. Inkább nem írt az adott témáról. Nem a mozgalmi eseményekkel foglalkozott, az általános emberi értékekre összpontosított. Ennek nem mond ellent, hogy 1957 áprilisában sematizmustól mentes, rövid elbeszélésben megemlékezett a felszabadulás évfordulójáról; novemberben egy mondatban üdvözölte az oroszországi „októberi szocialista forradalom 40. évfordulóját”. 1959 júniusában „köszöntötte az ország minden úttörő csapatát, külön az 1946-ban fogadalmat tett első úttörőket”.

A Tábortűz harmadik, legfontosabb meghatározó sajátossága az olvasótáborral kialakított közvetlen személyes kapcsolata, legfőként a Kapitányok Klubjának a megalakítása volt. 1957 májusától a lapban sorra felbukkantak a rejtélyes „kapitányok”: olyan kitalált figurák, akik – kiemelkedő tu-

A Kapitányok Klubja tagsági igazolványának előlapja

lajdonságaiknak köszönhetően – szakmájuknak, foglalkozásuknak a mesterei, s akik arra ösztönzik az olvasókat, hogy ők is legyenek mesterei, „kapitányai” a saját hivatásuknak, a diák legyen példaképe minden diáknak, a műszerész minden műszerésznek.

Ezer Titkok Kapitánya arra tanított, hogy jó megfigyelő képességgel ezernyi „titok”, érdekesség nyílik meg előttünk. Idők Kapitánya a történelem ismeretének szükségességét hangsúlyozta. Tüzek Kapitánya a gyakorlati érzéket és a vidámságot tekintette a legfontosabbnak. X Kapitány tudományos ismereteket osztott meg. Kukkantó Marci

Marci a leghasznosabb emberi tulajdonságnak a kíváncsiságot tartotta.

A Kapitányok Klubjának a jelvénye a hajó, a tudás virtuális hajója volt. „Navigare necesse est” – lett a jelszavunk, azaz „hajózni muszáj”, ahogy ez a régi igazság kifejezi a felfedezések elengedhetetlen voltát. A hajó vitorlájára a modern tudomány alapvető fizikai tételét, az energia-megmaradás törvényének képletét írtuk: $E=mc^2$. Egymás üdvözlésére a régi tengerészközhölyt, az „Ahoj”-t használtuk.

Ki és hogyan lehetett a Kapitányok Klubjának a tagja? Valóban ez egy zárt, „elit” közösség volt, „szervezet a szervezeten belül”?

Ezt már csak a 60-as években az irigyei, ellendrukkerei állították. Bárki tagja lehetett, persze nem automatikusan, hanem ha tett valamit ezért. Ha egy jó ötlettel álltál elő (pl. indítsd lányrovatot a lap, szervezzél vízparti táborozást), ha a helyi közösségi életről érdekes beszámolót írtál vagy fotókat küldtél, ha összegyűjtötted, saját készítésű mappába rendezted és beküldted a folyóiratból kivágott, meghatározott oldalakat.

Sokan levelezni kezdtünk, s leveleinkre választ kaptunk. Bejártunk a szerkesztőségbe, ahol felnőttként kezeltek bennünket. Szívesen fogadtak, beszélgettek velünk, véleményünket kérték mindenről. Feladatokat bízta ránk: borítékolást, bélyegragasztást, csomagolást és így tovább. Mi pedig élveztük, hogy egy újság szerkesztőségében dolgozhatunk, és a nevünk megjelenik az írásaink alatt.

Felejthetetlen élmény volt az 1959-es ráckevei és az 1960-as dunaföldvári táborozás a Duna partján, ahol a Kapitányok Klubjából 70–80 gyerek vett részt. Ráckevére HÉV-vel mentünk, s azt játszottuk, hogy aki az ablakból megpillantja az első macskát vagy tehenet, Macskanyelv vagy Boci csoki jutalmat kap. Megérkezésünkkor őrsökre oszlottunk, és térképvizslat alapján magunknak kellett megtalálnunk az utat a táborhelyre. Dunaföldvárra vízbusszal mentünk. Játékos feladatunk az volt, találjuk el, hogy tíz megadott mesefigura közül melyiknek a nevét viseli majd a hajónk.

X Kapitány ezen a repülőgépen érkezett

Megérkezésünkkor őrsökre oszlottunk, és térképvizslat alapján magunknak kellett megtalálnunk az utat a táborhelyre. Dunaföldvárra vízbusszal mentünk. Játékos feladatunk az volt, találjuk el, hogy tíz megadott mesefigura közül melyiknek a nevét viseli majd a hajónk.

A táborok a valóság, a romantika, a játék és a fantázia hihetetlen elegyei voltak. Ezer Titkok Kapitánya trópusi öltözetben, terepjárón érkezett. Idők

Kapitánya tengerész egyenruhában, csónakon, X Kapitány kétfedelű repülőgépén a tábor mellett szállt le, Fehér Szarvas, a Nagy Erdei Testvériség főnöke teljes indián díszben, lóháton.

Fehér Szarvas fejdíszét vizsgálják a táborlakók

A Nagy Erdei Testvériség állandó rovat volt. Példaképnek az indiánokat tekintette, akik zajtalanul osonnak az erdőben, szeretik, tisztelik a természetet. Kevés fából tudnak tüzet rakni, ismerik a fákat, növényeket, állatokat. A Nagy Erdei Testvériség is eleven kapcsolatot tartott az olvasókkal, s akit tagjává fogadott, az indián nevet és hozzá tartozó totemet kapott. (Nádas Hédi pl. Mahpiya Tanging lett, ami Hajnalfényt jelent indián/dakota nyelven.) A mozgalom vezetői akkor még úgy vélték, hogy az indián romantikát felhasználhatják a gyerekek megnyerésére.

Felszabadultan játszottunk, együtt a felnőttekkel, halálosan komolyan, merészen, de mindig betartva a játékszabályokat. Akadályverseny, számbáború, sátorverés, tábori újság szerkesztése, térképrajzolás, fürdés a Duna holt ágában, éjszakai riadó szovjet katonákkal „diverzások” felkutatására, szalonnasütés, esténként tábortűz melletti éneklés, játék és sok-sok meghitt beszélgetés. Beszélgetések a gondolkodás szükségességéről, a tudás, a megismerés iránti igényről, az igazságszeretetről és az igazság melletti kiállásról, a barátságról, a bölcsességről, az akaratéről, a kitartásról, arról, hogy merjünk álmodni, és hogy sose feledjük el a „zászlót”.

Tábornyitó Ráckevén. Balról jobbra:
Hajóorvos, Ezer Titkok kapitánya, a zászlónál Radványi Zoltán táborvezető,
Idők kapitánya, Fehér Szarvas, Sarlós Mariann, Kun Anna, Sellyei Panni

És amikor a Tábortűz lángja a legfényesebben lobogott, akkor öntötték rá az első vödör homokot, hogy megpróbálják eloltani. Az úttörő szövetségben teret nyert „balos” vezetés nem találta megfelelőnek a lap hangvételét, szellemiségét, különösen azt, hogy „van benne olyan... indiánosodás”. Kun Annát elküldték. Helyére 1961 januárjától a 28-29 éves Gaál Ferenc került. Melós gyerek volt, majd a DISZ-központban, aztán lapoknál dolgozott. Saját elmondása szerint gyanakodva fogadták, mindenki összehúzta magát a szerkesztőségben. Azt hitték róla, hogy pártkádereként rakták oda. Ő pedig azt mondta: «Gyerekek, én nem bántok senkit, azt szeretném, ha jókedvűen csinálnánk ezt a lapot.» És így is lett – idézem Sarlós Mariannt. „Gaál Feri nagyon értett a gyerekek nyelvén. Tudta, mi az, aminek a srác örül, még ha tudja is, hogy ez nevelés, mert ugyanakkor nem azt érzi, hogy kioktatják, fegyelmezik... szóval Feri jó pedagógus volt.” Megszerették őt.

A nagy alakúvá vált Tábortűz „örsvezetők, krónikások, nótafák” folyóirata lett. Megszaporodtak benne az úttörők életét ismertető, segítő írások. Színvonal nem esett vissza, hiszen a szerkesztőség tagjai ugyanazok maradtak, s további tehetségek is rendszeresen publikáltak benne, például a sportrovátát Vitray Tamás szerkesztette, átvette közlésre a francia PIF képregényt, színdarabok jelentek meg majd’ minden számban, rendszeresen publikált benne Peterdi Pál. „Búcsúzunk tőled úttörő – de vár s köszönt a KISZ!” Új hang, új tartalom. Ez a Tábortűz már nem az a Tábortűz!

A kapitányok történetei eltűntek, Fehér Szarvas, azaz Borvendég Sándor nem írhatott a lapba. A Kapitányok Klubja formálisan nem oszlott fel, csak mindenki hallgatott róla. Gyakorlatilag megszűnt létezni. Mi, immár középiskolások, akik a lapot a sajátunkénak éreztük, annak tudósítóinak-szerkesztőinek tartottuk magunkat, pár tucatnyian továbbra is bejártunk a szerkesztőségbe. Megcsalatra éreztük magunkat. Gaál Feri megértette ezt a helyzetet: kevesebb romantikával ugyan, de sok-sok játékkal és ugyanazokkal az arcokkal a szerkesztőség 1962 októberében észak-magyarországi kirándulást szervezett az „elbocsátott légióból” megmaradtaknak, 1963 szeptemberében pedig a Dunakanyarba vitt el pár napra bennünket. Talán még ők sem sejtették, hogy ez volt a búcsú!

Jóval később tudtuk meg, hogy a magyarországi „indián” tömörülések és maga Borvendég Sándor személye évek óta az állambiztonsági szervek látókörében voltak. Mivel indiánok nincsenek Magyarországon, van valami, amit álcázni kell. Ez pedig nem lehet más, mint tiltott, ellenséges politikai

tartalom – szólt a belső elhárítás hipotézise. (Gergely Ferenc történész egyik kiváló tanulmányából idézek.) Borvendég Sándort 1962-ben letartóztatják, mert „alaposan gyanúsítható az államrend elleni összeesküvés büntetvények elkövetésével”. A per elmaradt. 1963 márciusában az általános amnesztia alapján az eljárást megszüntetik.

Még egy momentum, kedves barátaim, és befejezem. A Belügyminisztérium 1962 végén, amikor Borvendég Sándor előzetes letartóztatásban volt, átírt a Művelődésügyi Minisztériumnak és az úttörő szövetségnek. Arról érdeklődött, hogy az utóbbiak tudnak-e engedélyezett és bejegyzett „indián” szervezetekről.

Így szólt az úttörő szövetség akkori elnökének a válasza: „Az «indián törzs» elnevezésű csoportosulás az úttörőmozgalomtól idegen, tevékenységüket nem szerveztük és nem engedélyeztük. Megalakulásuk, munkájuk az Úttörő Szövetség engedélye és hozzájárulása nélkül történt [...], az indián törzs vezetőivel és tagjaival semmilyen hivatalos kapcsolatot nem tartottunk, s nem bízunk meg a törzs tagjait, hogy gyerekek körében Nagy Erdei Testvériség vagy bármilyen más néven csoportosulásokat szervezzenek, vezessenek. Ilyenek létét károsnak tartjuk.” Sapienti sat!

1965 júniusában, a tanév végén a Tábortűz nyári száma még elkészül, de már nem jelenhet meg. Nyolc és fél évfolyamot lobogott, majd kialudt. Eloltotta a szakmai féltékenység, a politikai szűklátókörűség és az emberi ostobaság. Mi, azért – ahogy tanítottak bennünket a kapitányok – hazavittük magunkkal a hamvadó parázs egyik kihúlt darabját, hogy rádobjuk a jövő évi tábortűzre. Bennünk tovább lobog a Tábortűz lángja.

Lakatos Tibor

„Citoyeneté” – Nevelés a nemzetközi szolidaritás, a béke, barátság és együttműködés szellemében a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején

Kedves Barátaim,

Hetven éves az Úttörőszövetség. Egész emberöltő! Azok, akik hazánkban létrehozták minden idők legnagyobb gyermekszervezetét, rég nincsenek közöttünk. Az utánuk következők közül néhányan egész életüket a mozgalomnak adták. Tisztelet érte mindnyájuknak! Ami engem illet, másokhoz hasonlóan és megszakításokkal, mintegy másfél évtizedet töltöttem együtt úttörőkkel, ifikkal és vezetőikkel. Lassan ötven éve lesz annak is, hogy életem egyik legszebb feladatát éppen az úttörőktől kaptam: a CIMEA Elnökségében ugyanis a magyaroknak járó főtitkári posztot velem töltötték be. E megbízatást 1967. február 7-én vettem át. A népes baloldali gyermek- és serdülőkori mozgalmak nemzetközi tevékenységének összehangolását 1971. augusztus 31-ig láttam el.

Abban az időben mindenütt a túlélés esélyeit latolgatták. Azt, hogy a nukleáris hatalmak vajon mennyi idő alatt lehetnek képesek egymás megsemmisítésére. Így volt ez – például – Vietnamban is. De a hatvanas évek végére már a békéért tüntető tömegeket is milliókban számolták! Közöttük – természetesen – első helyen voltak a fiatalok.

1966 Magyarországon is végigzúgott a Veled vagyunk, Vietnam! jelszava, 1969-re az egész világ demokratikus ifjúsága, beleértve a szocialista, a kapitalista és az akkori harmadik világ országait, az akkor lehetséges legnagyobb egységben sorakozott fel a fegyverkezési versennyel szemben. (A hatvanas évek végére a gyarmati uralom alól felszabadult országok többségében ugyanis már mindenütt megalakult a gyermekmozgalom; magam is több afrikai gyermekszervezet csatlakozását segítettem elő.)

1967 nyarán, Mikisz Theodorakis, a görög katonai junta fogságában tartott zeneszerző kottát küldött a világ gyermekeinek a finnországi Tamperében tartott gyermeki jogok szemináriumára. A CIMEA-dalként ismertté vált művet Budapesten Hacki Tamás füttyművész és Farkas Gabi, a TV „gitáros lány” néven ismert művésze mutatta be a budapesti újságíróklubban. A dalt,

melynek szövegét Csanády János József Attila díjas költő írta, később a Magyar Rádió gyermekkórusa népszerűsítette.

Az 1969-ben megtartott szófiai VIT keretében, melyen a CIMEA-t hivatalosan képviseltem, a VIT Szolidaritási Központjának vezetésével is megbíztak. Más országok akcióival együtt itt jegyeztük fel a magyar úttörők részéről a vietnámi gyermekek megsegítésére szervezett akciókat és a gyűjtések eredményét. Ha azt mondom: tranzisztor akció, még vannak, akik emlékeznek, hogy a magyar úttörők gyűjtésének eredményeként Vietnamba küldött tranzisztoros rádiókészülékek hány családnak jelezték előre a B52-es bombázók érkezését, s ezzel életeket lehetett megmenteni. Ez volt az egyik eredmény! A másik az a felbecsülhetetlen nevelési eredmény volt, amit a szolidaritás összetartó ereje jelzett. Mindez a résztvevők saját tapasztalata volt, jelezve: az úttörővezetők nevelőmunkája nem volt hiábavaló. A sokszínű, eleven akciók leírására sajnos itt nincs elég hely, de hozzátehetjük, hogy ezek az akciók – minden bizonnyal – a gyerekek erkölcsi-érzelmi fejlődését is elősegítették.

1969-ben Budapesten rendeztük meg a Gyermeki Jogok I. Nemzetközi Konferenciáját. Focky Ottó bábművész ebben az időben készítette el Cimea Vicky, a fehérnyakkendőös „világgyerekek” figuráját, „aki” a magyar Kajlával, a francia Pif-fel, s a román Minitechnikus-sal együtt vidáman, talpraesetten terjesztette az úttörőlapokban és más gyermekújságokban a jó pajtások örökzöld történeteit. A rajzfigurák láttán egy svájci könyvkereskedő részéről hangzott el a következő mondat: „Nicsak, eddig azt hittem, hogy a keleti országok infantilisek, de nem, ezek infanto-filek (gyermekszeretők!)”

1983-ra a tömegpusztító fegyverekkel való fenyegetés (az SS 20 szovjet rakéták, ill. a Pershing-ek telepítése) pro és kontra általánossá vált. Mindközben a CIMEA egyes harmadik világbeli szervezetei között voltak olyanok, amelyek ebben a bonyolult helyzetben képtelenek voltak kiismerni magukat. Még az európai tagszervezetek között is voltak mozgalmak, amelyek csak azt az igazságot ismerték, hogy nási i nye nási (mieink vagy nem mieink!) Sőt: az, aki nem a mi nézeteinket vallja, az szükségképpen fasisz-

ta vagy éppen kommunista. A CIMEA-nak ezekkel a szervezetekkel is meg kellett találnia a hangot.

1979-re az ENSZ meghirdette a Nemzetközi Gyermekevet. Budapesten, a Parlament üléstermében 69 ország képviselői tárgyalták meg a gyermekek helyzetét a világban, és felszólítottak a fegyverkezési verseny beszüntetésére, a gyermekek jogainak tiszteletben tartására. Akkor én már a Külügyminisztérium képviselőjeként vettem részt ennek a nagyszabású nemzetközi konferenciának az előkészítésében és lebonyolításában, melyen az ENSZ szakosított szervezetei (ECOSOC, UNESCO, WHO, UNICEF, FAO) is jelen voltak. Mindez azt is demonstrálta, hogy a kormányok nem tehetik félre a gyermekek jólétével, egészségével, oktatásával, nevelésével összefüggő problémákat. Mindez elvezetett az ENSZ Közgyűlése által elfogadott, s a tagállamok által is ratifikált Gyermekei Jogok Kartájának a kihirdetéséhez.

1983-ban hazánkban a Pusztaföldön, a Magyarországi Központjában rendezett nemzetközi béketalálkozón ismét hatalmas tömegek tiltakoztak a Pusztaföld ellen. A szovjet tábornokok kedvében járó szakemberek közben arról is beszéltek, hogy a szovjet fegyverkezéssel való fenyegetés szimpla hazugság, mivel az imperialisták csak erre való hivatkozással fegyverkeznek. Ez csak úgy, mint napjainkban a migránsokkal és a terrorveszéllyel való együttes fenyegetés, arra volt alkalmas, hogy elvonja az emberek figyelmét a tényleges problémák megoldásának szükségességéről és alkalmat kínál a szélsőséges politikai mozgalmaknak a hatalom közelébe való férkőzéshez.

1985-re az ENSZ meghirdette a Nemzetközi Ifjúsági Évet. A magyar kormány ebből az alkalomból – a tíz évvel azelőtti hagyományt követve – ezúttal az európai ifjúságpolitikai képviselők konferenciáját rendezte meg. Napirendjén a serdülőkorúak érdekei külön is szerepeltek. Sorsom úgy alakult, hogy külügyesként ennek az évnek a hazai koordinációs titkári teendőit is én láttam el.

Ahhoz, hogy a fegyverkezési hajszát meg lehessen állítani, minden résztvevőnek engednie kellett. Elsősorban a nagyhatalmaknak és szövetségeseiknek (NATO, VSZ), de ez a kötelezettség végigvonult a kormányzó politikai pártoktól a nemzetközi szervezetekig és a nem kormányzati szervezetekig bezárólag mindenütt. Belátásra volt szükség! Az akkori magyar kormányok, a hazai ifjúsági- és gyermekszervezetek, a hazai békemozgalmak támogatásával eljutottak a fenti belátásig. (Napjainkban, a kormányok és a civilek

részéről a terrorizmus és a migránsválság kérdésében vajon nem valami hasonló belátási készség és együttműködésre lenne szükség?)

Jóleső érzéssel emlékeztethetek arra is, hogy háború után a mi hazánkban a pedagógusok és úttörővezetők könnyebben ismerték fel a saját pedagógiai lehetőségüket, mint más országokban. Ezt a kedvezőbb hazai hozzáállást a magyar gyermeksjtó is nagy mértékben segítette. Számos család életében a Pajtás már akkor jelen volt, amikor a cserkésznek készülő gyerek még csak farkaskölyök volt. Így a háború után megjelenő Pajtás újságot sok helyen már jó ismerősként köszöntötték. A háború utáni viharos átalakulás üzenetei között üdítő színfolt volt az Úttörők 12 pontja is, melyben a hazafiság az első helyen állott, s azt sorra követték az elemi értékű nemes tulajdonságok (a népek barátsága, a becsület, a szocialista társadalom értékei, az, hogy az úttörő szorgalmasan tanul, ahol tud, segít, hogy szolgálja a közösséget, igazat mond, hogy igazságos, tiszteli szüleit, nevelőit és az idősebbeket, hű barát, bátor, fegyelmezett, védi a természetet, edzi testét, óvja egészségét, úgy él, hogy méltó legyen a majdani KISZ-tagságra.) Csupa olyan, a társadalom előtt is álló békés feladat, ami erősíthette a barátságot és az emberek együtt-érzésére hivatkozott.

Az úttörővezetők feladatai közé tartozott az is, hogy ne csak felmondják a 12 pontot, hanem az úttörők körében felismertessék, a feladatok hogyan függenek össze egymással, nevezetesen azt, hogy e pontok betartásához határozott, derűs, kulturált magatartás tartozik, ami mások irányában nem parancsoló és erőszakos fellépést jelent, hanem példamutatással jár. A 12 pont következetes betartása elvezethetett az állampolgári magatartás ismereteinek elsajátításához is. Annak megismeréséhez, hogy minden állampolgárnak az Alkotmányban megjelenített egyenlő jogai és kötelességei vannak, és ebből senkit kirekeszteni nem lehet.

Az elmúlt hét évtized alatt felmerült gazdasági, politikai, társadalmi problémák, küzdelmek, osztályharc, igazságtalanságok, elnyomás, viták (földreform, államosítás, oktatás átszervezése, tsz-szervezés, 56-os forradalom és szabadságharc, konszolidáció, gazdasági mechanizmus bevezetése, megélhetési gmk, háztájik működtetése, majd a világútlevél bevezetése, a rendszerváltás nehézségei, az addig ismeretlen munkanélküliség és súlyos, máig ható következményei) ellenére a magyar társadalom – minden fenntartásával kritikájával együtt – általában rokonszenvvel, megértéssel és támogatással fogadta az úttörőmozgalom tevékenységét és szereplését. Mindez joggal teheti büszkévé az emlékezőt!

Örömünk azonban nem lehet maradéktalan. Elég mindezt összevetni a mai magyar gyermekek oktatásának és állampolgárrá nevelésének helyzetével, például az állampolgári nevelés negyedszázada megoldatlan problémáival. Mert a megváltozott hazai és nemzetközi körülmények között oktatási intézményeink mindmáig nem alkalmasak a 21. század emberétől elvárt citoyen eszményének megfelelő állampolgárok kinevelésére. Mert a citoyen iránti társadalmi elvárás nagyobb és több, mint ami az állampolgárral, s a választópolgárral szemben támasztott elvárások összessége: egyik leg meghatározóbb kompetenciája a részvétel, a participáció készségeinek birtoklása. A citoyen-t – természetesen – már a családban kell elkezdni nevelni, így az óvodában, az iskolában, s a baráti körben szerzett jártasságok a megfelelő társadalmi közegben „földet érve” használható készségekké alakulhatnak. Sokat tehetne e téren a mozgalmi tevékenység is; sajnos azonban a mai lehetőségek nem alkalmasak az effajta hozzájárulás biztosítására.

A civil-polgár valamelyest közelebb áll ugyan a citoyen leírásához, azonban hazánkban ez azért sem pontos megjelölés, mert a kiindulópontnak tekinthető civil magatartás ugyan megalapozza, de nem tükrözi teljesen az öntudatos választópolgároknak az összefogásra és az egymás iránti szolidaritásra épülő magatartásformáit.

Kedves Barátaim,

Vázlatos visszaemlékezéseimet a magam részéről ezekkel a gondolatokkal kívánom – nem is zárni, inkább félbehagyni – abban a reményben, hogy a jelenlévők – múltbeli és jelenlegi, szakmai és politikai tapasztalataik alapján – tartalmas vitában tovább fogják gondolni az elhangzottakat, s eljutnak a jövő számára is hasznosítható megállapítások kidolgozásához is.

Trencsényi László

Demokratikus innovációk az úttörőmozgalomban a hetvenes-nyolcvanas években¹

Mottó (Mikes után szabadon): „*Minél jobban gyűlölöm Rodostót, annál jobban kedvelem Zágont...*”

Az úttörőmozgalom 70 évének tanulságaival szembenéző 2016. júniusi konferenciáig két metaforával szoktam jellemezni az úttörőmozgalom történetét.

Először ingához hasonlítottam, a mozgalom ingaként lengett két „nagrendszer”, a politika (DISZ, KISZ) és a tanügy (iskola) között. S amikor az inga „középen” földet ért, akkor „akit érek, azt ütök” alapon tarolt (cserkész-fiúk, őrszemek, „kapitányok klubja”, gyerek-lakóbizottságok stb.). Olykor „külső megbízás” nélkül is.

A másik metafora az „olvasztótégelyé”. Ez a szándékolt tömegesítés „csele”. Ahogyan létszámában nagyra nőtt, úgy kellett szükségszerűen, hogy saját magán belül jöjjenek létre – akár ideig-óráig – saját alternatívái (a reformpedagógiai, a „romantikus”, a militáris, az iskolás, a kulturális, a táborozós stb. szárny mindig megtalálta a maga híveit, s valósággal tagolta, strukturálta a nagymozgalmat).

Most, a hallottak alapján úgy látom: az úttörőmozgalom története a folyamatos szabadságküzdelmek története. Útkeresés – olykor saját maga ácsolta kalodákkal szemben is – a visszatéréshez a 46-os eszményhez („Az úttörő szabad hazában, szabad országban, szabad emberek közt akar élni”- kezdődött az első 12 pont).

Már '53 (a rövid Nagy Imre-korszak?) is erről szólt volna? Kisdobos-újság Zelkkel és Nagy Lászlóval, az „ifjú mester” próbák elindítása, Hárs Lászlónak – éppen az úttörőszövetség megrendelésére megírt, majd betiltott színdarabja az Úttörő Színház számára, az A titkos órs? Majd az aszófői, jubileumi, hosszú idő óta az első jelentős sátoortábor (a kőházak, birtokba vett kastélyok pihenő-hízlaló táborai után) 1956 nyarán? Majd a nemzeti tragédia után az őrszemek kísérlete, a regösök is? A Tábortűz folyóirat „indianosdijai”?

Magam a hetvenes évekről szóltam – az enyhülés nemzetközi hátterét mutatta be a CIMEA egykori főtáborára, Lakatos Tibor.

¹ Ezen írást Templom Józsefné és Papp György emlékének ajánlom. (A Szerző)

Előtte illusztráció gyanánt egy kis történeti áttekintés dalban és képben.²

Nyilván a teljesség igénye nélkül, de egy lehetséges periodizáció illusztrációjaként idézem az akkor közkedvelt „úttörődalokat”:

I. HŐSKOR

...Éljen a szabadság, felépítjük szép hazánk...³

II. „HARC”

1. .... az úttörő ifjúság egy szebb jövőbe néz/egy jobb világért harcol és érte meghalni kész...⁴

2. Hősies tette, harcra nevelte őket a lángszavú....

III. BEVONULÁS AZ ISKOLÁBA, BEHÓDOLÁS A KONZERVATÍV PEDAGÓGIÁNAK

Jó tanulás épít új országot nálunk, jó tanulás ez a munkánk...⁵

---

² A Magyar Pedagógiai Társaság Mozgalompedagógiai Füzetekének 3. kötetében jelent meg „Az úttörőmozgalom választásai” című dolgozatom, mely első mérlegnek tekinthető.

³ Szerbiai partizánoktól tanult dallamra játszott párválasztó körjáték szövegéből. Benne visszaköszön a kezdetek szabadság-ethosza.

⁴ Népszerű induló. (A józan gyerekvilág hamar csinált belőle viccet, a refrén végi „*Előre hát*”-ra kórusban mondták, mondtuk az „Igyunk teát” rímet, majd folytattuk a teafélék jelzőivel, ki bírta tovább: „meleg teát”, „cukros teát”, „hideg teát”, „rumos teát” stb.) Itt most a harc és halál életkorilag és történelmileg is anakronisztikus jelszavát hangsúlyoznám. Ugyanezt a felnőttes heroizmus-normát emeltem ki a „*Lent hol a tölgyek*” kezdetű csillebérci dalból (s most ne foglalkozunk azzal, hogy a két háború közt, Ságvári mártíriuma idején minden lehetett a „párt”, csak éppen a „*lángszívű*” jelző nem illett rá. Egy másik, alighanem a cserkészettől kölcsönzött dalban „*daloltak és meneteltek rendületlenül*” az úttörők, ennek is hamar született az „úttörő folklórban” paródiája, indiánosítva: „*kivágják a magas cét*” helyett „*kivágják a magas fát*” – énekelték, énekeltük. Sőt „ballabas” változata is volt: „*igy mennek a ballabasok végig az uccán: bal bal, bal bal bal.*”

⁵ A „Jótanulási induló” a mozgalom pacifikálása jegyében született, az államosított iskola, az új materialista-ateista tantervek melletti kiállás feladata terhelődött a mozgalomra. Erről a korszakról átfogó tanulmányt is írtam, mely az Ifjúsági Szemlében 1984-ben, majd az *Utak és törések* című, 1996-ban megjelent – mozgalomtörténeti – tanulmánykötetben olvasható.

IV. „MÓKA KACAGÁS”

1. ....oly vidám, ajkáról ki se fogy a nóta⁶
2. ... köszöntsük a tavaszt dallal

V. KIS KÁDÁRI NACIONALIZMUS – KIEGYEZÉS

Zengjen dalunk a széles rónaságról, mely a bőség kincsét ontja ránk⁷

VI. ENYHÜLÉS

1. Lenne bár napfény mindig (pusztyvszegdabugyetszolnce)⁸
2. Hívunk, béke, maradj itt végre

VII. ALTERNATÍVÁK

- A) A napkorong az égről nevetve néz le ránk .... Dalol a kis csapat, a nóta egyre száll....
- B) Újra itt van a nagy csapat, csapjad össze...
- C) Szólj, szólj, ha kell, a csend az nem felel ⁹

---

⁶ Íme a másik feladat: az „országimázs”, a vidámság, a derű illuzionista sugalmazása, egy, amúgy korántsem derűs korszakban, ez utóbbi jelző akkor is igaz, ha a rendszer paternalizmusának lényegi eleme volt a „Jövő zálogainak” tartott gyerekvilág viszonylagos jól-létének fenntartása. (Szerencsétlen sorsú, és rettenetes gyerekkori emlékeket cipelő Borbély Szilárd Nincstelének és Horváth Péter Kedves Isten című, önéletrajzi ihletésű regényei, Kornis Mihály Csillebérci naplója a számontartható, ezzel ellentétes „tanúvallomás”).

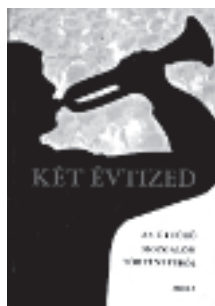
⁷ A népszerűvé vált dal annak igazolása egyben, hogy a konszolidáció után a Kádár-korszak ideológiája „kokettált” (mágikusan „szocialista hazafiságnak” nevezvén) a nacionalizmussal.

⁸ A Lakatos Tibor előadásában is megörökített európai nyitás korszaka részben viszszafozottabb ideologizálást tükröz, a béke, a jólét, a szabadság vágya európai közérzete fejeződött ki e korszak dalaiban.

⁹ A hetvenes-nyolcvanas évekre három tipikus dal fűzhető a csokorba. Jelezván a „belső pluralizálódást” is, egymáshoz képest alternatív utakat, mozgalomképeket. az A) dal felidézte (volna) a „happy” életérzést. De zenei invencióra már nem futotta. Sőt az Úttörő Központ munkatársaként panaszos levelet is kaptam, hogy ez a dal egy Hitlerjugend-induló átírata. A B) dal az „ifjúsági zene”, a pop irányába tett ideológiai engedmény. Ekkor, 1976-ban, az Úttörőszövetség jubileumi országos találkozójára énekelt Kovács Kati először a „*Boldog születésnapot*” kezdetű slágert. Ám – ezen írás tanúsága szerint – a korszakot a C) dal, Csizmadia Sándor „bel-polbeatja” jellemezte. 1974-ben az első Úttörőparlamentre született, s kifejezte a gyerekek iskolakritikai-társadalomkritikai szellemét. Hamar elterjedt. (Gyer-

Ugyanez képekben.

A kezdetek militáris-ünnepélyes mozzanatképe látható a hivatalos úttörőkiadványokon: kellékei a dob, a kürt, az egyenruha. Majd az elemzett korzakban érzékelhető átalakulás: Csillebérc gyerekrajz-szerű logóját a jeles gyerekkönyv-illusztrátor, Reich Károly tervezte.¹⁰ S az úttörőévi program-

mekszínijszós megfelelője Gabnai Katalinnak az Úttörőegyüttessel a Gyermekek Nemzetközi Évére bemutatott élet-játéka, a drámapedagógiai társaság honlapján ma is megtekinthető Aki bújít, aki nem c. darab. Ezután már új úttörődal nem született. Talán annyi mutatható ki egy dal-népszerűségi lista alapján, hogy a Szörényi-Bródy számok mellé felzárkóztak Sebő Ferenc énekelt versei is, különösen a Rejtelmeket énekelték szívesen a 90-es évek úttörő-tábortúzei mellett is.

¹⁰ Az Úttörőszövetség hathatós részvételével 1974-től országossá váló s igen népszerű Kincskereső gyermekirodalmi folyóirat első címlapja is Reich-gyerekrajz: a hirtaló-pegazus. Később ezt a szerkesztőség túl „kisgyerekesnek” tartotta, de az új borítók is őrizték politikamentes-gyerekközpontú voltukat. (A Kincskereső történetéhez az is hozzátartozik, hogy haláláig állásban foglalkoztatott szerkesztője volt Baka István, a jeles költő, akinek „ellenzéki” magatartása nem volt titok. A főszerkesztői posztot Hegedűs András halála után betöltő Deme László garanciavállalása elengedőnek bizonyult. Bár – az egypárt Csongrád megyei agit-prop titkára (NB.

ban is gyermekszerű gyermekek „sorakoznak”. Nem tanulság nélküliek a ’78 után soroló központi programfüzetek borítói sem. Az ironikus-önironikus, mindenképpen távolságtartó grafika nem egyszerűen ideológiavesztést tükröz, de valami dekadenciát is.

Hát akkor következzeék a bizonyítás! Hogy tehát az említett periódusban az alternatívák, innovációk jellegzetesen a demokratizálás irányába tartottak. Sok esetben (messze) megelőzve a jóval tehetetlenebb iskolarendszer változásait.¹¹

- Az Úttörővezetői Konferencia – Országos Tanács – elnökség lánc mint egy demokratikus szervezet döntéshozatali hierarchiája folyamatosan működött. Igaz, a szavazások során magas volt mindhárom szinten az egyhangú döntés, az alternatív javaslatok betérjesztői – akár egy-egy személyi kérdésben – már jelzés értékűnek tekintettek, ha javaslatuk el is bukkott, egy „csak” 86%-os szavazási végeredményt.¹²
- Úttörőparlamentek 1974 óta sorra kerültek, felmenő rendszerben. Tagadhatatlanul volt ezen összejöveteleknek protokolláris hangsúlya is, ám tagadhatatlanul végigvonult kétévente egy csapattól járáson, megyén át felmenő választási és vitatkozási rendszer, voltak kreatív-kritikus gyermekmegszólalások (melyeket már nem tanáraik írtak meg előre). Az 1976-os zalaegerszegi parlament javaslata nyomán a minisztérium is meghajolt a nyomás előtt: fakultatívvá tette rendeletében az énekkart.¹³

---

a neveléstudomány kandidátusa) megkifogásolta József Attila Betlehemi királyok című versének közlését, úgymond „klerikális” mivolta miatt. De „feljelentéssel” felérő megszólalása nem keltett visszhangot az úttörőkörpontonban.

¹¹ Jellemző adalék az is, hogy míg a tanügyigazgatás fanyalgott Gáspár László újbaldalinalak tekinthető „szocialistanevelőiskola-kísérletének” az eredeti Marxhoz visszanyúló lényege hallatán, addig az úttörőévi programok struktúrája átvette a Gáspár-i tevékenységi rendszer négyelemű struktúráját (tanulás-művelődés, értékteremtő munka-gazdálkodás, közéleti tevékenység, politikai kommunikáció, szabadidő).

¹² Mi tagadás: ilyen protest-megnyilvánulás volt 1979-ben Kecskeméten, az Úttörővezetői Konferencián az indiszponált oktatási miniszter megszólalását követő csend, s a feltörekvő Pozsgay Imre felszólalást köszöntő hosszú, viharos, új stílust köszöntő, reménykedő taps.

¹³ Értő fül tulajdonosa is kellett a partneri oldalon. Ő Szabó László volt, aki országos úttörőtítkárból lett az általános iskolák minisztériumi „gazdája”:

- 1974-ben MSZMP titkársági határozat született a mozgalomról, benne igen határozott állásfoglalás az úttörő „díszsorfal” „betiltásáról”
- Rakó József (a fáradhatatlan „romantikus”-alternatív) ekkor az Őrsvezető szerkesztője városi elismerések alapítására készítetett több lokálpatrióta tanácselnököt, hogy Kőszeget, Esztergomot, Vaját említsük. A lap – az 1948-as (hamar beszüntetett) Petőfi Őrsvezető Gárda vagy a Tábortűz nyomán – kísérletet tett egy elkötelezettebb-aktívabb mozgalmi gyerekelit kialakítására.¹⁴
- A tehetséggondozó tanulmányi versenyek szervezésében oroszlánrészt vállaló úttörőszövetség versenyrendszerében (a Tudományos-Technikai Úttörőszemlében) a feladatok tartalma és struktúrája a projekt módszert idézte s a kooperatív tanulás előképe volt.¹⁵
- A tömeg és elit, a tehetséggondozás és esélyegyenlőség szintézise jegyében hirdették meg a versenyek több szakágban. Már a TTUSz-re is csoportoknak kellett jelentkeznie. De a Pajtás kupa találmánya a későbbi nagy sportolókat próbára tevő úttörőolimpiák mellett ilyen volt. A bárhol, akár a grundon alapított csapatok kupájában azok haladtak előre, akik öntevékeny szervezéssel minél több mérkőzést bonyolítottak le. Emlékezők szerint Pajtás-kupán tűnt fel Nyilasi Tibor is. Hason-

¹⁴ Nem könnyű kérdés ez. Az „úttörő” tömegszervezetként, *minden* gyereket befogadó szervezetként artikulálta önmagát megalakulása óta éppenséggel az elit (vagy elitnek tartott) cserkészettel való vitákban. Emiatt sem engedhette meg magának a belső elit kialakítását (meg persze „ideológiai-politikai” küldetése miatt sem). Mint ismeretes, a titoista Jugoszláviában a mozgalom „megkettőzése” természetes volt. Pionír volt minden gyerek, de volt „felderítők” szervezete a nagymozgalmon belül (Izjassesztvo), a kiemelkedő szolgáltatásokat élvező aktív tagoknak

¹⁵ Hasonló a történet a Péchy Blanka alapította Kazinczy-díjjal is. A művésznő kiterjeszteni készült a gyerekkorosztályra a díjat. A tanügyigazgatás gondolkodás nélkül szervezett volna felmenő rendszerű vetélkedőt. Az úttörőszövetség pedagógiai érvekkel ellenállt: nem vállalta évente egyetlen iskolásgyerekre a kiemelkedésnek azon terhét pakolni, hogy ő lenne az ország legszebben beszélő gyereke. Helyette a járási-városi szinten véget érő, Kazinczy-éremért zajló vetélkedést állított programjába, s jutalmul felkínálta a Kazinczy-táborokba jutás lehetőségét. Péchy Blanka a minisztériumi bürokrácia ellenében tetszéssel fogadta e javaslatot. A Kazinczy-táborok pedig újabb bástyái lettek a demokratizálásának (ahogy erről Trencsényi Imre rendre tudósított a közművelődési sajtóban, e tudósítások legutóbb *Közösség – művelődés – közösségi művelődés* c. kötetében jelentek meg.

ló szisztémát követett a művészeti versenyekben 1976-tól a Művészeti Szemle mellett a Művészetek vándorútján mozgalom. A kiírások is nyitottabbá váltak: már nem kellett úttörőcsapatnál „igazolni” a zeneiskolai jelentkezőket, megszűntek a tematikus előírások a fesztiválon, s a táncház-mozgalom terjedésével a létszám-korlátok is.

- E fenti körben kiemelkedik a játszóházi mozgalom, neofolklorizmus-mozgalmak (az akkor még csaknem tiltott gyümölcs, a táncház, a népi kézművesség) valamint a gyermekszínhátjátékot modernizáló, drámapedagógia támogatása,¹⁶
- A már említett Kincskereső is e „sorozatba” illik, 30 000 pl-ban jelent meg, s fogyott el.¹⁷
- Ne feledkezzünk meg a „hátrányos helyzetű kisiskolások” csillebérci „erdei iskolájáról”, ahol egyhónapos turnusokban váltották egymást a gyerekek. S a hátrányledolgozó program része volt – minden kritikával együtt – a zánkai egy hónapos, iskolai tanulással együtt haladó örsvezetőképzés.¹⁸
- Demokrácia-táborok sorozata következett. A „Görög tábor” magára vonta a közvélemény figyelmét¹⁹. Önálló kötet is lett belőle, a Tan-

¹⁶ Erről elismeréssel nyilatkozott Debreczeni Tibor Egy amatőr emlékiratai című könyvében, Gabnai Katalin a TÁMOP 2015 kutatás – még kéziratban olvasható – jelentésében, illetve Keszler Mária a Bura Ibolya szerkesztette jubileumi kötetben (*A népművészet napszámosa*. Kiadja a Magyar Pedagógiai Társaság, 2014.)

¹⁷ A Csongrád megyei Lapkiadó Vállalat három módszertani kötetben dokumentálta az olvasótáborokkal rokon kezdeményezéseket (A Kincskereső tanárkézben, A Kincskereső táborvezető kézben, A Kincskereső klubvezető kézben).

¹⁸ Dogossy Katalin kritikus riportja először a Tükörben jelent meg a maga idejében, majd a Baj van a gyerekekkel című cikkgyűjteményben, *Hurrá, nyaralunk* címmel (a dolgozat címe utalás a szovjet film „új hullámának” nagyszerű filmjére. (A belorusz Elen Klimov hasonló című alkotására gondolok.) De az – egyébként inkább „konzervatív” szemléletű Úttörővezető c. folyóirat is lehozta műsorrotatában az 1978-as gyermekszínhátjátékos fesztiválon sikert aratott, erősen improvizatív táborparódiát a miskolci 7. iskola előadásában (*Spárta, úttörőtábor ie. 512*).

¹⁹ A komplex művészeti táborok – mint ahogy erről az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat Tapasztalatcsere sorozatának IX. kötete szól – a népművészeti táborral indultak 1976-ban, de aztán kialakult a hagyomány: páros évben folklorizmus, páratlanban valamilyen más kulturális kincs (az ógörög téma után volt modern, sőt volt „forradalmi kultúra tábora is”, 1977-re újszerű ünnepély-modelleket próbáltak ki gyerekek és szakemberek.

könyvkiadó adta ki, de még az Acta Antiqua is közölt róla dolgozatot. A Kazinczy-táborok a demokratikus (Karácsony Sándorral szólva „mellérendelő” kommunikáció összejöveteleivé váltak. Ezt követte a jeles Vita-táborok sora. Ki kell emelni az 1985-ös modern művészeti tábor jeles eseményét, CSIBÉSZKE (az altáborokat egyesítő Csillebérci Szövetséges Köztársaságok Egyesülete) – állam megalapítását, mely nem egyszerűen a gyerekköztársaságok (táborok) nagy tradícióinak, Sztéhló Gaudiopoliszának, Leveleki Eszter Pipeclandjának, már a „demokratikus ellenzék” jelző Sinkó István-Rév István Kaktuszszigetének²⁰ mintáit követte, hanem az „alkotmányozó nemzetgyűlés” több napon át tartó játékával valóságos előkészület volt társadalmi átalakulásokhoz.²¹ Ezt követően az úttörőszövetség meg is hirdette programjában az „iskolai alkotmányok” készítését. Több jeles munka született, pl. a Pécsi Nevelési Központban minden osztály írt saját alkotmányt.

- S végül az 1984-ben indított Közösségszerveződési Kísérleti és Tapasztalatgyűjtési Program újmódi (felelevenített) szervezeti innovációkat támogatott és monitorozott. E körben jelent meg újra a „területi úttörőcsapat”, az iskolán kívüli (művelődési) intézményben működő „szakcsapat”, az ÁMK-k, nevelési központok, komplex intézmények sajátosságait tekintetbe vevő belső pluralizálódás, a „mamutiskolák” önálló – több csapatot koordináló – elnökséghez juttatása. De még a Zsolnai-féle Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program is „bekéredkedett” a mozgalmi kísérletek közé.²²

Innen már csak egy lépés „vissza”/előre! Az iskola és az úttörőmozgalom kapcsolatának korszerű rendezése. Megszületik a megállapodás: az út-

²⁰ Ebben a kontextusban mutatja be utóbbit Lódi Virág sajtó alatt álló MOME-n készült szakdolgozata (*Pedagógiai partizánakció*).

²¹ NB (másutt erről szoltam – *Az iskola-köztársaságok történetéből*. In: Papp György (szerk.): *Az „alkotmányos” pedagógus*, Janusz Korczak. Iskolapolgár Alapítvány, 1994.) – ilyen utópia állam tervét hordozta létrehozása pillanatában a csillebérci Úttörő Köztársaság maga!

²² A tények cáfolják Zsolnai József 1991-es interjújának állítását, mely szerint a törökbálinti iskolában „betiltotta az úttörőcsapatot” (*A törökbálinti iskolakísérelt. (1990) Zsolnai Józseffel beszélget Géczy János. Hitel, 12. sz. 34–36.*) *Vö. Papp György (szerk.): KKT Tájékoztató*. 1984. augusztus 31. Magyar Úttörők Szövetsége Országos Tanácsa Nevelési Bizottsága kísérletvezető munkacsoportja kiadványa.

törőcsapat, mely otthonaként veszi igénybe az iskola infrastruktúráját, önálló jogi személy, így együttműködési megállapodásban rögzíthetik együttműködésük sajátos vonatkozásait. A két fél, s immár nem az állam és az országos szervezet!

Ezzel a munícióval érte el a rendszerváltás a magyar úttörőmozgalom. Állítom, volt esélye a talponmaradásra.²³ Mindezt összegezte a Gyermejjogi Egyezményre hivatkozó új alapszabálya,²⁴ s a jelige: „Úttörők a barátságos harmadik évezredért”.

Erről szólt Rác Péter a tani-tani digitális pedagógiai folyóirat hasábjain.

---

²³ Meggyőződésem, hogy politikai indíttatású karaktergyilkosságok, s erre kényyszerűen adott rossz válaszok vezettek a mai, erősen redukált jelenléthez. A folyamatot rendszeresen monitoroztam. A hivatkozott Utak és törések c. kötet e dokumentumokat összesítve tartalmazza.

²⁴ Az úttörőszövetség reformkorszakának prominens személyiségei mind feladatot vállaltak az 1989-ben létrehozott Gyermekekérdekek Magyarországi Fórumának munkájában. Erről, a gyermeki jogokat előtérbe helyező platformról gondolkodtak társadalomról, gyerekügyekről is. Ld. Papp-Trencsényi: Tejfoggal kőbe. In. Trencsényi Imre im.

Mihályi László

MOZAIKOK 1946-83-16

A 6. sz. Trencsényi-Waldapfel Imre területi úttörőcsapat

A megalakulás

Csapatunk – területi úttörőcsapatként elfogadottan, az országban elsőként – 1983. október 5-én alakult meg a XX. kerületi Gogolya György Úttörőház bázisán a Magyar Úttörők Szövetsége (MÚSZ) Országos Elnökség Kísérleti Munkacsoportja támogatásával. Működését a kerületi Úttörőelnökség és a XX. kerületi Tanács Művelődési Osztálya engedélyezte, a MÚSZ Országos Elnökségétől kísérleti státuszt kapott. Egyúttal megkapták az elődök tradicionális 6. számát, és engedélyezték hogy felvehesse a mozgalom egykori alapítójának és elnökének, Trencsényi-Waldapfel Imrének a nevét.

A területi csapat megalakulásának ötlete a nyári táborozáson, főzés közben fogalmazódott meg. Az úttörőház módszertani kiadványa, a Harsona őszi száma hírt adott a megalakulásról, ezt követően 40 gyerek, illetve 15 fő felnőtt és ifivezető jelentkezik a csapatba. A tagok kérték, hogy megmaradhasson kapcsolatuk iskolájuk csapatával is, de a tagságukat mi is bejegyeztük a tagsági igazolványukba.

Előzmények

A nyolcvanas évek elején bekövetkezett társadalmi változások az úttörőmozgalomban is megkívánták az újítást. Egyebek között egyre többen – és joggal – fogalmaztak meg kritikát azzal kapcsolatban, hogy az úttörő foglalkozások ugyanott, az iskolában folytak, ahol délelőtt a tanítás zajlott. A nagy tapasztalattal rendelkező, elkötelezett vezetők közül sokan keresték az új formákat, tartalmakat és módszereket.

A „Hatosok” fontos célja volt, hogy programot és közösséget biztosítson az iskolai vagy csapatélet peremére sodródottaknak. Az új formájú úttörőcsapatról a hátrányos helyzetű gyerekek politikai aktivitásának fokozását várták. Az új kezdeményezést támogató szakemberek hipotéziseket állított-

tak fel, amelyekre tapasztalati megfigyelések alapján válaszokat vártak el a vezetőktől. Ezért az Országos Elnökség rendszeres beszámolót kért a csapat munkájáról, a tagok véleményéről

Kiemelt jelentősége volt a névválasztásnak, amely a hagyományörzést, az úttörőmozgalom gyökereihez való visszatérést jelképezte. 1946-ban a 6. számot a pesterzsébeti – akkor még szintén területi – úttörőcsapat kapta, mely akkor Dózsa György nevét vette fel. Ezt a csapatot néhány évig Kakasi Tibor vezette, majd később megszűnt. 1952 őszén újabb „területi” csapat alakult, amelynek központja a később épült pesterzsébeti Tátra téri iskola környékén volt. Ezt a Csillebércen alakult területi csapatot, akkor 20. Széchenyi István (mivel a Szent István nem lehetett) néven jegyezték be. A csapat több iskolát is bejárt, a Hatosok utódaként tevékenykedett, majd évekig csak illegálisan működött. Az 1983-ban megalakult Hatosok első csapatvezetősége élte tovább és őrizte meg a tőlük kapott tudást és az ifjúság-mozgalom történeti emlékeket.

Az első csapatvezetőség

A régi-új „Hatos” első csapatvezetője Bezzegh István volt, a csapat a következő közösségekből épült fel:

Minerva raj (hagyományörzők) – vezetője Berci bácsi (Stein István Albert),
Argonauták raja (flotta/ vízi) – vezetője Feri bácsi (Pfeiffer Ferenc), illetve
Múzsák raja (bábcsoport) – Ildi néni (nevét a történészek feladata kideríteni) vezetésével.

A csapathoz ezer szállal kötődő Gogolya György Úttörőház (a modellkísérlet szerint: „Nyitott úttörőház”) – Ági nénival (Dorner Ágnes) várta a csapat tagjait, ifivezetőit még szombat délelőtt is.

Tevékenység

Mindjárt a kezdet kezdetén kidolgozták saját próbarendszerüket, így lehetőség nyílt a területi csapat-próbázásra. A próbarendszer – és az egész tevékenységrendszer – alapja az eleven követelményrendszer volt. Az első évben 20 gyerek, 5 ifi és 2 felnőtt tett felvételi próbát. (Igen, a felnőttek és ifik is felvételi próbát tettek, ez a demokratikus működés fontos eleme volt!) A felvételi próbát tettek számára differenciált úttörő-, ifi- és vezető avatást rendeztek.

Sajátos hagyományrendszert alakítottak ki, és megkülönböztetett figyelmet fordítottak arra, hogy ezeket a hagyományokat élményként éljék meg a csapat tagjai.

Havonta szerveztek foglalkozásokat/ összejöveteleket. A közösségek/ rajok riadóláncot alakítottak ki, amely a tavaszi riadón (már 1984-ben) eredményesen működött.

Demokratikus felnőtt-gyermek kapcsolatot alakítottak ki. Először az alkotmányozó bizottság jött létre, majd az újoncozó, a gazdasági és a nyilvántartó bizottság is.

Jó példák a demokratikus működésre, a preferált értékekre:

- minden pajtás és vezető annyi kilogramm papírt gyűjtött ahányan vannak a csapatban,
- az első Téli nap ünnepségre összegyűjtött édességek és ajándékok nagyobb részét az éhező etióp gyerekeknek juttatták el postai úton.

A későbbiekben létrejött a Flotta: a vízitelepen (soroksári-Duna-ág) vízi kiképzések folytak, jó időben vízparti csapatélet is volt. Mozgalmi jelleget a területi csapatba való integrálásával próbálták megszerezni a vízitelepnek.

A városközpontban (Ferenc utca), majd a Pöltenberg utcában kiváló közösségi tér és találkozási hely állt az úttörőcsapat rendelkezésére, amelynek ekkor 63 tagja volt

A csapat egyik legfontosabb szervezeti egysége – és büszkesége is – a Gyűjtemény volt. Rendszeresen foglalkoztak ifjúságmozgalom-történeti anyagok gyűjtésével, feldolgozásával és kiállításra előkészítésével. A gyűjtemény egy régi és romos óvoda épületében kapott helyet, ahol szinte minden tanítási nap délutánján, sőt, hét végén is találkozhattak. Alkotó műhelylé alakították, ahol jelvények, zászlók, egyenruhák, naplók, térképek gyűltek. Könyvtára is volt kartonos nyilvántartással. Lehetőség nyílt ifik közötti és mozgalomtörténelmi beszélgetésekre, gyakran meghívott vendégekkel. Rendszeresen volt elsősegély foglalkozás is. Az udvaron volt a csapatnak tűzrakó helye, ahol alma, krumpli sült fóliában.

A GYŰJTEMÉNY (a Hatosok, a csapatunk székhelye, itt lettem csapatvezető helyettes)

Amikor beköltözhattünk a Pöltenberg utcába, már Stein István Albert (Berci bácsi) volt a csapatvezető. Emlékezetes mondása volt: „Anynyian legyenek a csapatban, hogy ha körém álltok, mind-egyikötök kezét meg tudjam fogni!”

A Gyűjtemény Berci bácsi élete fő műve volt. Közel öt évig működött, az Ady Endre utcai általános iskola és a kerületi vezetés támogatásával. Több mint 40 ezer darabos regisztrált ifjúságmozgalom történeti anyaggal egyedülálló volt a maga

korában. Ebben az időben Zánkán működött a Gyermekszervezet-történeti Múzeum, A zánkai múzeum állami fenntartású volt, míg mi Gyűjteményünk társadalmi fenntartásban és kezelésben volt. Szerettük volna, ha a mi gyűjte-

ményünk is múzeumi besorolást kap, Berci bácsi kezdeményezte is a minősítést, de nem kapta meg, így ez csak álom maradt.

A rendszerváltás évében két kiállítás is volt a gyűjtemény anyagából. Az egyik a Budapesti Történeti Múzeumban, a másik a Pesterzsébeti Múzeumban. A két múzeumi kiállításra kiadott anyag (a Gyűjteményünk) mindeddig nem jutott vissza, többszöri keresésük sem hozott eredményt.

1990-ben minden általunk használt ingatlant elvettek, mindenünk ott maradt, a XX. kerületet elhagytuk. Később több kísérlet után önálló szervezet lettünk, de mindvégig megmaradunk úttörőnek.

Budapesti Vöröskeresztes Ifik (BUVI)

Mivel a Magyar Úttörők Szövetsége nem tartotta fontosnak a csapat fennmaradását, így akkor az úttörőgárda elsősegély csoportunk közvetítésével egy másik nagy szervezet (Magyar Vöröskereszt) támogatását kértük és kaptuk meg.

Úttörővezetőink és az ifijeink a gyakorlati tudásukat áthozva, versenyeket és szabadidős programokat szerveztek. A területi sajátosságokat kihasználva egy évvel később már 17 vidéki nagyvárosban volt helyi csoportunk.

Létrehoztuk egy demokratikus ifjúsági szervezet alapjait, fiatal és lelkes vezetőket képeztünk. Hagyományokat ápoltunk, az ifjúsági vöröskereszt történetét feldolgoztuk, emlékeit begyűjtöttük. Ezen túl humanitárius segítséget ajánlottunk fel a felnőtt szervezetnek.

Úttörővezetőink a rendszerváltás után még közel 10 évig segítették az így létrejött ifjúsági szervezet munkáját (Köszönet érte Nekik)! Akkoriban számos ifjúsági szervezetnél tevékenykedtek nálunk képzett vezetők, illetve sok helyütt tevékenykednek még ma is.

Ifjúsági Elsősegélynyújtók Országos Egyesülete (IFELORE) 1995

A fenti előzmények után demokratikus és önszerveződő országos ifjúsági szervezet alakult meg. A megalakulás előtt szó volt az akkori Úttörőszövetséggel való egyesülésről, de az akkori tagság ezt nem szavazta meg. A megalakulás ismét Csillebérc árnyas fái alatt, egy napsütéses őszi napon történt meg. Az IFELORE nem lett jogutód, de az elődök történelmi hagyományait tiszteli és azok utódainak vallja magát. Nevében az ELŐRE, megőrizte a csapat múltját. Több sikeres közös program és az együttműködési megállapodásunk is mutatja a közös célokat az Úttörőszövetséggel.

Összegzés

Az elmúlt évtizedekben közel 132 ezer fiatal fordult meg országos, ill. területi szervezeteinkben.

Számtalan vezetőt képeztünk és képzünk, akikkel ifjúsági egyeztetéseken, érdekképviselési, élet- és gyermekvédelmi munkában évek múlva is gyakran találkozunk.

Megőriztük hagyományainkat (kézfogás, csapatszászló, ifivezetők megnevezése és feladatai, táborozások, vetélkedők, vezetőképzők, stb.) Viseljük jelvényeinket, a megmaradt emlékeket őrizzük!

Vannak újabb céljaink és lelkes fiataljaink!

Az IFELORE önkéntesei az Ötpróba Rióba margitszigeti rendezvényén

A 6. sz. Trencsényi-Waldapfel Imre területi uttörőcsapat ALKOTMÁNYA

1. § A 6. sz. Trencsényi-Waldapfel Imre területi uttörőcsapat. Tagjai lehetnek azok a XX. kerületi lakosok, 7 évesnél idősebb gyerekek, fiatalok, felnőttek, akik az uttörőcsapat életében részt vesznek uttörőként vagy uttörővezetőként, betartják a Magyar Uttörők Szövetsége szabályait és csapatunk törvényeit.
2. § Az uttörőcsapat tagjai részt vesznek a kerületi uttörőflotta tevékenységében, illetve más uttörőházi szakkörben, csoportban valamint az uttörőcsapat más rendezvényén.
3. § Az uttörőcsapat székhelye az Uttörőház és bázisai. Itt tartjuk összejöveteleinket és innen indulunk külső rendezvényekre. Az uttörőcsapat minden tagja különös gonddal ügyel székhelyünk és környezete tisztaságára, rendjére - hiszen az övé.
4. § Csapatösszejöveteleire általában havonta egyszer, hét végén kerül sor. Csapaton belüli közösségben /szakkör, órs stb./ annak időbeosztása szerint. Minden csapatösszejövétel végén szavazással választjuk meg a következő összejövétel ügyeletes vezetőjét, aki ennek az összejövételnek a házigazdája.
5. § Az uttörőcsapat szervezeti felépítését később szabályozzuk.
6. § Az uttörőcsapatban közösen dolgozunk, szervezzük uttörő életünket, alkotjuk szabályainkat. Mindenki a maga legjobb tudásával, erejével, akaratával segítse a közösséget, segítse egymást bajban, mozgalmi munkában, tanulásban, önmagunk megismerésében, fejlődésében. Csapatunkban érvényesül az egy mindenkiért, mindenki egyért elve.
7. § A csapat felnőtt és gyermek tagjai kölcsönösen tisztelik egymást. A megszólításban ez a tisztelet fejeződik ki. Az uttörőcsapat felnőtt és gyermek tagjainak egyenjogúsága a következőkben nyilvánul meg: az alkotmány mindenkire egyformán kötelező; az alapító tag, illetve uj tag megkülönböztetés felnőttre, gyerekekre egyformán érvényes; a csapatösszejöveteleken mindenkinek egy szavazata van; egyformán érvényes felnőttre, gyerekekre az Uttörőház házirendje.
8. § Az uttörőcsapat tagjaira nézve a Magyar Uttörők Szövetsége Működési Szabályzatában foglalt jogok és köteleességek érvényesek. Az uttörőcsapat tagjainak joga van a csapat sajátos nyakkendőjének viselésére. Ez a nyakkendő vörös, rajta a csapat megkülönböztető emblémája. Az uttörőcsapatban megkülönböztetünk: alapító tagokat, tagokat, uj tagokat.
9. § Az alapító tagok jogai: az első alkotmány megírása és elfogadása, az alapító tagcím viselése. Az alapító tagok köteleességei: az uj tagok toborzása és segítése; törekvés a példamutatásra. Az uj tagok joga: bizonyos idő múlva az uj tag megkülönböztetésének megszüntetését kérni.

Az új tagok kötelességei: felvétele előtt vegyen részt egy foglalkozáson, illetve csapatösszejöveteleln, ismerje meg életünket, alkotmányunkat, jogainkat, kötelességeinket; tegyen próbát. Ha mindezeket elfogadja és őt is elfogadták, akkor fogadalmat tesz. Kövesse az alapító tagok példáját.

A tagfelvétel rendje: a jelentkező az Uttörőházban vagy a csapat tagjától kapott jelentkezési lapon jelentkezik. A jelentkezési lapot ki kell tölteni és mellékelni kell a jelentkezőről készített írásos jellemzést, ajánlást. Az ajánlást írhatja: barát, szülő, tanár, családtag, uttörővezető stb.

A próbázási /vagy ujoncozó/ bizottság köteles a következő összejöveteleln dönteni a próbafeladatról. A próbafeladat teljesítési időszaka a következő csapatösszejöveteleln időpontjáig tart. Ekkor a próbafeladat teljesítéséről a jelentkezőnek jelentést kell tennie. Az ujoncozó bizottság ennek alapján javasolja a tagfelvételt. /Ha a próbafeladat teljesítésébe indokolt akadály ütközik, - betegség, más elfoglaltság - azt szóban vagy írásban a csapatösszejöveteleln kezdetéig kell bejelenteni. Ebben az esetben a próbateljesítés automatikusan halasztódik el. Ha a jelentkező ezt a kimentést bármilyen okból elmulasztja, úgy kell tekinteni, mintha a próbát nem teljesítette volna. Ha mégis a csapat tagja kíván lenni: újra kell jelentkeznie./

Törölni kell a csapatnévsorból azt, aki négy egymást követő csapatösszejöveteleln előzetes bejelentés, kimentés vagy igazolás nélkül távolmarad.

10. § Aki jól végezte el a rábizott feladatot elismerében részesülhet. Elismerés lehet a Magyar Uttörők Szövetsége Működési Szabályzatában foglalt elismerési formák és az uttörőcsapat saját alapítású kitüntető jelvénye.

11. § Aki a rábizott munkát nem végzi el, megszegi az alkotmányt, indokolatlanul mulaszt azt az uttörőcsapat elmarasztalásban részesítheti. Elmarasztalás lehet: figyelmeztetés, meghatározott időre eltiltás összejövetelelnről, kizárás.

12. § Elismerésre és elmarasztalásra bárki tehet javaslatot. A javaslatról csapatösszejöveteleln kell dönteni. Ilyenkor szavazhatnak az alapító tagok /felnőttek és gyerekek/ és a tagok /felnőttek és gyerekek/. Jelképeink a Magyar Uttörők Szövetsége jelképei és azokat kiegészítő saját jelképeink /induló, jelvény, jelzések, pecsét, köszöntés stb./. Mindezekről később születik szabályozás.

13. § Alkotmányunk bármikor módosítható. Alkotmány módosításra a csapat tagjai, felsőbb uttörőszerv tehet javaslatot. A javaslatot először az alkotmányozó bizottság tárgyalja. Az alkotmányozó bizottság mindenkor tagjait és vezetőjét a csapatösszejöveteleln biztatja meg. Az alkotmánymódosító javaslat elfogadásához a határozatképes csapatösszejöveteleln kétharmadának szavazata kell.

14. § Az alkotmányt 1983. november 5-i ülésén a csapatösszejöveteleln fenti szövegével egyhangulag elfogadta. Az ugyanezen a napon 18 óra 05 perckor törvényerőre emelkedett./Módosítottuk 1985. február 16-án és 1985. március 30-án./

Dr. Tóth József

A természetjárás és turisztika szerepe az úttörőmozgalomban

„A természet hatalmas, az ember parányi. Ezért aztán az ember léte attól függ, milyen kapcsolatot tud teremteni a természettel, mennyire érti meg ...” – idézik gyakran Szent-Györgyi Albert híres szavait. E gondolat egyenes következménye jelenik meg az úttörőélet törvényében, a 12 pontban is: „Az úttörő ismeri és szereti a természetet.” (Későbbi változatokban: „Az úttörő szereti és védi a természetet”.) Hozzátehetjük: a természet ismerete, szeretete, védelme, mint vezérlő elv és magatartásforma könnyen beágyazható a gyermek- és serdülő korosztály életkori sajátosságainak megfelelő romantikus tevékenységekbe. Nem véletlen, hogy a természetjárás már a korai gyermek és ifjúsági mozgalmakban is rendkívül hangsúlyosan jelent meg, elegendő, ha a Vándordíák Egyesület egyik csapatának késmárki (magas-tátrai) túrájára (1909), vagy a magyarországi cserkészmozgalom kezdeteinek emblematikus eseményére, az 1913-as, Vágon tett tutajtúrára gondolunk.

A korosztálynak szervezett túrák, sátrazások résztvevői ekkoriban még csak fiúk lehettek, a lányok csak később, a munkásmozgalom által szervezett megmozdulásokba kapcsolódhattak be. A munkásmozgalom ugyanis is nagy jelentőséget tulajdonított a természetjárás nevelő erejének, példaként említhetjük a Természetbarátok Turista Egyesülete által 1913 júniusában a budai hegyekbe szervezett monstre túrát, amin több mint 100 gyerek vett részt. A Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesület (MMGYE) a későbbiekben is folyamatosan szervezett kirándulásokat és táborozásokat, és joggal említhetjük – az MMGYE tevékenységében is aktív szerepet vállaló – Stromfeld Aurél turista és szervező tevékenységét – nem véletlenül nevezték el róla az azóta leégett kevélynyergi turistaházat. Ismeretes az is, hogy a Szociáldemokrata Párt által szervezett túrák gyakran illegálisnak számító tevékenység, tanácskozások, képzések fedő rendezvényei voltak.

A felszabadulás után szerveződő mozgalom természetes örökségként vette át a természetjárást és táborozást a munkásmozgalmi hagyományokból és a cserkészetből, és építette be saját tevékenységrendszerébe. Már a mozgalom születésének évében, 1946-ban szerveztek úttörőtáborot katonai sátorlapokból eszkábált sátrakkal, 1948-ban pedig úttörő-cserkész túravezető-képzésre került sor Bokody József, Thuróczy Lajos és Dóró Gábor vezetésével.

Szimbolikus jelentőségű annak a kopjafának a története, amelyet a jászberényi úttörők állítottak a Bükkben. A kopjafán felirat hirdette, hogy itt táboroztak először a jászberényi úttörők. Mivel azonban ugyanezen a helyen korábban már táboroztak jászberényi cserkészek, a rendszerváltás után újjáalakult cserkészcsapat ugyanezen kopjafa hátoldalán utólag rávésett felirattal tudatta, hogy itt táboroztak utoljára a jászberényi cserkészek.

Az úttörő természetjárásnak és táborozásnak fontos bázisa lett az 1948-ban átadott Csillebérci Úttörő Köztársaság, amely a nemzet ajándéka volt az egyre terebélyesedő úttörőmozgalomnak. A táborral szinte egy időben épült – ma Gyermekvasútként ismert – Úttörővasúton szinte mindenki utazott, de azt ma már kevesen tudják, hogy a tábornak egykor saját postája, állatkertje és újságja is volt.

Az államosítások után egyre inkább a kényelmes üdültetést irányába toldták el az igények és a szándékok. E törekvések ellensúlyozására szerveződőtt meg 1950-ben az Ifjú Turisták Mozgalma, amely hat turistaházban, ill. öt kollégiumban helyezhette el az országjáró gyerekeket, akik 5-6 napos túrákat tehettek ezekről a bázisokról.

1952 nyarán az állami gazdaságok és erdőgazdaságok ún. „munka-túrákat” szerveztek a 7-8. osztályosok számára. 1953-ban 6 kilométeres távon rendezték meg – a korszemlemnek megfelelően „békeharcosnak” keresztelt – felszabadulási emléktúrákat.

1955-ben jelent meg az Úttörőpróbák könyve sorozatban jelent meg a szakpróbák rendszerébe illeszkedő A turisztika ifjú mestere c. kötet. A próbát teljesítők jutalma szép kiállítású jelvény volt.

1956-ban az úttörő turizmus táborozás két jeles eseményére is sor került: júliusban a Vác – Sió – Balaton vízitúrára, amelyen mintegy 50 úttörő vett részt, majd július-augusztusban kb. 2500 fő részvételével Aszófőn került sor az úttörőmozgalom 10. évfordulója alkalmából szervezett jubileumi sátorozásra.

1957 tavaszán megkezdődött az úttörőmozgalom az úttörőmozgalom újjászervezése. Áprilisban mintegy 1100 budapesti úttörő (92 órs!) részvételével került sor a május elseje tiszteletére rendezett nagyszabású akadályversenyre. 1957 nyarán minden korábbiánál több csapattáborban vehettek részt az úttörők. A Hétfői Hírek július 29-ei tudósítása szerint kétezer csapattáborban 120000 általános iskolás nyaralt. Budapesten 64 úttörőcsapat és két kerület szervezett tábor ezen a nyáron.

1958 január 12-én 800 pajtás részvételével rendezték meg a fővárosi őrvezetők téli akadályversenyét a budai hegyekben. Rohamos fejlődésnek indul a vízi túrázás. Az újpesti úttörők Szabó József vezetésével 1958-ban, a váciak Sándor Lászlóval 1959-ben teljesítik a Vízi Nagykört. 1959-ben a kiskunlacháziak Balogh László vezetésével Visztula-túrán vesznek részt.

1959-ben jelent meg az új Táborozási szabályzat és az Úttörő táborhelyek gyűjteménye, és ezen a nyáron már 200 000 úttörő vett rész táborozáson.

1960-ban már az iskolai rendtartás (44.§) is előírta, hogy el kell készíteni az iskolai természetjárás, valamint a téli és nyári táborozások tervét. Ebben az évben – a felszabadulás 15. évfordulója alkalmából – központi emléktúrákra is sor került. A budapesti úttörőelnökség Turista utakon címmel szervezett túraversenyt, amelyen öt hónapra keresztül 480 óra vett részt. Hatalmas lendületet adtak a táborozásnak az évtől kezdődően megszervezett megyei és kerületi váltótáborok, amelyek jelentős társadalmi munkával létesültek.

1962-ben, az akkor 910 kilométer hosszú Országos Kék Túra „kistestvéreként” 300 kilométeres útvonalon jött létre az Úttörő Kék Túra, melynek 4 tájegységi szakaszát egyenként is lehetett teljesíteni, és a teljesítésért tájegységi jelvény járt. (Jelenlegi utóda a Gyermek Kék Túra.)

1964-ben Esztergom és Baja között került sor az Országos Expedíciós Vízitúrára, melyen mintegy 250 résztvevője 34 csónakban kb. 250 kilométert tett meg. (E nagyszabású túra előzményének tekinthető a három évvel korábban, 1961-ben, az úttörőmozgalom 15. születésnapja alkalmából Esztergom és Dunaújváros között megrendezett jubileumi vízitúra, amelyen 39 hajó és 258 úttörő vett részt.)

A túramozgalmak sorába illeszkedik az 1965-ben, felszabadulás 20. évfordulója tiszteletére meghirdetett 100 km a Vörös Hadsereg nyomában, valamint az 1966-ban meghirdetett, akkor 2000 kilométer hosszú (ma 4100 kilométeres) Országos Kerékpáros Körtúra, melynek teljesítői között az évek során örvendetesen sok úttörő volt.

1967 áprilisában Csillebércen rendezték meg a Természetjáró Úttörők I. Országos találkozóját, amelynek keretében a megyék és Budapest 12 fős természetjáró csoportjai akadályversenyen vettek részt. A salgótarjáni, váci és jászberényi úttörők teljesítették a 100 km a Vörös Hadsereg nyomában követelményeit.

1969-ben a Magyar Tanácsköztársaság 50. évfordulója alkalmából szervezett R-19-69 riadó keretében egész napos csapattúrákra került sor.

1970 fontos dátum az úttörő természetjárás történetében: együttműködési megállapodást kötött a Magyar Úttörők Szövetsége és a Magyar Természetbarát Szövetség. Ennek eredményeképpen áprilisban Salgótarjánban (majd egy év múlva Székesfehérvárott) úttörő túravezető tanfolyamra került sor. Ugyanez év júniusában Dunaujvárosban rendezték meg a II. Országos Víziúttörő-napokat.

1971-ben ünnepeltük az úttörőmozgalom 25. születésnapját. Májusban 24 úttörő vett részt az emlékezetes Tarpa-Tenkes lovastúrán, júniusban Farkashegyen 15.000 résztvevővel jubileumi hadijátékra került sor, és ugyancsak júniusban indult útjára 100 fővel a Tokaj-Szeged jubileumi Tiszatúra. Ez év szeptemberében fogadta el az Országgyűlés az Ifjúsági törvényt, amely kiemelten foglalkozott az ifjúsági turizmus, ezen belül a turisztikai infrastruktúra (utazás, szállás, ellátás) fejlesztésével, és rendelkezik a velük kapcsolatos kedvezményekkel.

1972-ben avatták fel Tatán a Budapesti Úttörőelnökség vezetőképző táborát. Júliusban Dunavarsány és Mohács között rendezték meg a Petőfi útján vízitúrát 120 fő részvételével, augusztusban pedig Zánkán, a még épülő Balatoni Úttörővárosban került sor a IV. Országos Víziúttörő-napokra.

1973 januárjában – Petőfi születésének 150. évfordulója alkalmából – Petőfi emléktúrákra került sor. Júniusban a VI. Országos Úttörőtálkozó záróünnepségén hirdette meg Szabó Ferenc főtitkár a Nem térkép e táj országos mozgalmat, és ezen a nyáron indult útjára – egyelőre két útvonalon, a Bakonyban és a Mecsekben – a magyar úttörőmozgalom egyik legsikeresebb kezdeményezése, a vándortáborozás. Szeptemberben ünnepelte századik születésnapját a „szervezett magyar turistaság”.

1974 áprilisában Salgótarjától Besztercebányáig vezetett a budapesti és nógrádi úttörők kerékpáros expedíciója, amelyet a Szlovák Nemzeti Felkelés 30. évfordulója alkalmából szerveztek, 1976 áprilisában pedig Vajakassa útvonalon került sor a Rákóczi úttörő kerékpáros expedícióra.

1976-ban és a rá következő két évben is úttörővezetők túravezetőképzésére került sor a Nagymaros melletti Sólyom-szigeti kempingben központi támogatással.

1980 júniusában Miskolc-Tapolcán rendezték meg az Országjáró Úttörők Országos Találkozóját.

1981 áprilisában Tápióbiicske-Vác útvonalon – Damjanich hős katonáinak nyomát követve – került sor az első Vörössipkás kerékpáros expedícióra.

1982 áprilisában a Mogyoród és Gödöllő között fekvő Szentjakab -pusztán avattak emléktáblát az ország valószínűleg első úttörőtáborának emlékére, ugyanis 1919-ben itt táboroztak a budapesti Rottenbiller utcai Marx úttörőcsapat pajtásai. Az emléktábla avatásán részt vettek a csapat még élő tagjai.

1984-ben jött létre az Úttörőszövetség Országos Elnöksége mellett működő Országos Táborozási és Turisztikai Központ.

1985 áprilisában szállt nyeregbe a III. Vörös-sipkás úttörő kerékpáros expedíció, hogy Nagykátától Komáromig két keréken kövesse Damjanich csapatainak útját, majd 1987-ben, a IV. Vörös-sipkás expedíción Tápióbiicskétől Ácsig vezetett az útvonal.

1986-ban Debrecenben rendezték meg a Természetjáró Úttörők V. Országos Találkozóját, amelyen 52 úttörőcsapat 520 úttörője vett részt. A VI. találkozóra két év múlva, 1988. június 23-ától július 3-áig Csillebércen, a hetedikre 1989-ben Szilvásváradon került sor.

1989 januárjában 22 csapat részvételével, Rikker József és Varga János irányításával megalakult a Magyar Gyermekek- és Ifjúsági Flotta. Júniustól a Magyar Úttörők Szövetsége tárgyalásokat folytatott a Magyar Természetbarát Szövetséggel a Magyar Táborozók Egyesülete létrehozásáról, amelynek kezelésébe adná át az Úttörőszövetség tulajdonában lévő táborokat és táborozási eszközöket. Az egyesület azonban nem alakult meg, feladatait és eszközeit az időközben létrejött Gyermek- és Ifjúsági Táborozásért Alapítvány vette át.

A kilencvenes években a táborozók és turisztikai szálláshelyek egy része alapítványok, ill. önkormányzatok kezelésébe került, más részüket privatizálták. E folyamat során az ifjúsági vagyonnak ez a része jelentősen erodálódott, tömegesen mentek tönkre és szűntek meg turisztikai és ifjúsági célú szálláshelyek, turistaházak, táborok.

1996-ban Kiskunlacházán flotta-találkozót rendeztek. Ugyanebben az évben jött létre a Múltunk Öröksége Alapítvány, amely az úttörőmozgalom hagyományainak – így a táborozási és turisztikai hagyományainak – felkutatását és megőrzését tűzte ki célul.

1998 februárjában Csillebércen került sor a Bakancsosok téli találkozására. Ugyanezen év májusában Dunaföldvár adott otthont a víziúttörők találkozásának. Július 20-án a Magyar Úttörők Szövetsége és a Múltunk Öröksége Alapítvány közösen avatott emléktáblát Csillebércen, az Úttörő Köztársaság átadásának 50. évfordulója alkalmából. Szeptemberben az Úttörőszövetség Békés Megyei Fóruma kerékpáros emléktúrát szervezett Mezőberény-Segesvár útvonalon, amelyen 500 fő vett részt.

Az fentiekben csak mozzanatokot villantottam fel a magyar úttörőmozgalom sokszínű és gazdag táborozási és turisztikai tevékenységéből és hagyományaiból, amelyek közül soknak az emlékét őrzik kövek, emléktáblák, kopjafák. Ezek megóvása közös feladatunk. Másrészt mindannyian tudjuk: a táborozás, a kirándulás felejthetetlen élmények és kalandok mellett pótolhatatlan nevelési lehetőséget kínál. E területen szerzett sok évtizedes tapasztalataink bizonyára a következő nemzedékek számára is hasznosíthatók lesznek – tovább kell hát adnunk azokat.

Rácz Péter

Gyermekek a harmadik évezredben

2001 szeptemberében az ENSZ közgyűlése rendkívüli ülészakot tartott, amelynek témája a világ gyermekeinek helyzete volt az elmúlt tíz évben. Visszatekintve az elmúlt másfél évtizedre megállapítható, hogy a gyermek jogairól szóló egyezményben vállalt kötelezettségeknek köszönhetően fiatal életek milliói menekülhettek meg, az iskolás gyerekek száma soha nem tapasztalt mértékben növekedett meg, s fontos – a gyermekek kizsákmányolását megakadályozni hivatott – szerződések léptek életbe. Ugyanakkor a mindenki számára elérhető jobb jövő csalóka ígéretek bizonyult, s ma is gyermekek százezrei halnak meg éhínség, háború, vagy betegség következtében, s gyermekek milliói élnek emberhez méltatlan körülmények között. Nem kevesebb, mint 1,2 milliárd ember –akiknek fele gyermek – küzd a túlélésért kevesebb, mint napi egy dollárból, s minden évben több mint 10 millió öt év alatti gyermek hal meg, legnagyobb részük megelőzhető betegségek és hiányos táplálkozás miatt. Az 1990-es évek során több mint kétfélmillió gyermek vesztette életét fegyveres konfliktus következtében. Több mint háromszor ennyi gyermek szenvedett tartós károsodást vagy komoly sebesüléseket.

Magyarországon jobb a helyzet, nem halnak meg gyerekek, de tennivaló azért itt is akad bőven. A mai tanácskozás apropóján érdemes leltárt készíteni arról, hogy milyen volt, s milyen ma gyermeknek lenni Magyarországon.

Mértékadó kutatók egybehangzóan állítják, a rendszerváltozás legnagyobb vesztesei a gyerekek. A tény tény: az elmúlt 20 évben a gyermekkorosztály – követve a felnőtt társadalom mozgását – tragikusan kettészakadt, a gyermekszegénység mélyült, s mind több jel mutat arra, hogy rohamosan nő a felzárkózás esélyét véglegesen elvesztő gyermekek száma. Az elmúlt évtizedben sem tudatosodott, vagy vált általánossá az a felismerés, hogy a szegénység elleni küzdelem a gyermekeknél és jogaik elismertetésével kezdődik.

Úgy tűnik, arról a korosztályról feledkeznek meg oly gyakran az átalakulóban lévő magyar társadalom és intézményrendszere, amely alanyilag a leginkább rászorult az esélyegyenlőség elősegítésére, amely minden más társadalmi réteghez képest – mind jogi, mind politikai értelemben – életkoránál és helyzeténél fogva a legkiszolgáltatottabb.

Vajon mi az oka annak, hogy tucatnyi stadion mellett/helyett nem jut elegendő forrás a gyermekegészségügyre, miért kell éheznie országrésznyi magyar gyermeknek, s mi történik a magyar gyermektársadalom 9/10-vel, akik semmilyen szervezett közösség munkájában nem vesznek részt? Bizonyára sokan felteszik a kérdést, hogy mit kínál a XXI. század első évében Magyarország saját gyermekeinek az egykoron világhírű magyar gyermekfilm és a példamutató – és példamutatóan szubvencionált – gyermekkönyvkiadás helyett. Mit kínál a gyermek- és ifjúsági házak egykoron százat meghaladó hálózata helyett, miért kellett (és kell ma is) ellehetetleníteni a hazai – egyébként európai értelemben is példaértékű – gyermeküdtetési rendszert. Alapvető igazság, hogy a szülők jobban mozgósíthatók adott válsághelyzet leküzdésére vagy feladataik ellátására, ha gyermekeiket biztonságban tudják. De kérdés, biztonságban vannak-e gyermekeink, s jut-e rájuk kellő törődés, odafigyelés rohanó világunkban, vagy bezárkóznak saját Facebook- és internetes világukba, s ennek virtuális tereiben élnek meg digitalizált Pál utcai élményeiket? Van-e társadalmi értéke a befogadó közösségnek, az együttes cselekvésnek, a gyermeki szolidaritásnak, s van-e terepük, lehetőségük egy kiteljesedett gyermeki létet élni? A történet arról szól, hogy a gyermekek „mindenek felett álló érdeke” milyen mértékben van jelen a társadalmi gondolkodásban, s mennyire van jelen a döntéshozók politikai kultúrájában.

Pedig a gyermekek – esetenként drámai – helyzete minden túlzástól mentesen a nemzeti sorskérdések közé tartozik, hiszen a felnőtt társadalomnak nem lehet közömbös, hogy az utána jövő generáció miképpen szocializáló-

dik, s milyen értékek, minták alapján válik felelős(?) magyar állampolgárrá. Mint, ahogy nem lehetne közömbös az sem, hogy ma százezres gyermekesereg marad magára, válik kiszolgáltatott, védtelen áldozattá, s a gyermekvilág életre szóló élményei helyett a tartós szegénység viszonyai között élve küzdik magukat előre a kilátástalan felnőtt kor felé. Nem véletlen, hogy a XXI. század Magyarországon a gyerekek döntően beleszületnek jövőbeli társadalmi helyzetükbe, kitörési esélyük minimális. A humán szektor, s benne különösen a közoktatás mélyülő válsága a maradék esélyétől fosztja meg a mai gyerekeket és fiatalokat, egyre kilátástalanabbnak tűnik, hogy európai értékeket követő, a XXI. század kihívásaira adekvát választ adni képes felnőttekké váljanak. Jövőjüket (aggasztó mértékben) éppen ezért már nem itt, nem Magyarországon képzelik el, hisz pontosan látják, feudális viszonyok között, szűkülő szabadságjogok mellett, szemérmetlenül gazdagodó oligarchiák világában csak félelemben tartott kiszolgáltatott lét jut számukra.

A civil világ, amely a társadalmi felelősségből fakadóan átvállalhatná a gyermekek élethelyzetével összefüggő megannyi terület gondozását, a rendszerváltozást követő években jelentősen bővült, de ereje, lehetőségei messze elmaradnak a kívánatostól. A hatalom minden szegletét maga alá gyűrő kormányzati akarat ennek a szektornak sem kegyelmezett, napjainkra kizárólag a vazallus szervezetek látszatdemokráciája élte hangzatos nevű állami elosztó rendszereket. A kivételezett kevesektől eltekintve állami forrásból remény sincs támogatásra. A civil szervezetek döntően saját túlélésükért és szolgáltatási rendszerük fenntartásáért folytatnak kilátástalan küzdelmet. A rendszerváltozás kezdeti éveiben kibontakozó sokszínű gyermekszervezeti paletta mára teljességgel elszürkült, s számos, az elmúlt években értékes tevékenységet végző szervezet szűnt meg, vagy vegetál jobb időkre várva.

Az Úttörőszövetség az ezredforduló előtt – helyét a pluralista világban és („élcsoport”-öntudatával leszámolva) új, de értékálló eszményeit keresve – tűz- te zászlajára az „Úttörők a barátságos harmadik évezredért” sokat mondó jel- mondatot beleértve a veszélyeztetett természethez fűződő viszonyt s beleért- ve a népek, etnikumok közé ékelődő gyűlöletbeszédnek hatásának ellensúlyo- zását. A mozgalom továbbfejlesztésének kérdései közt fontos helyet foglal el a következő két kérdés: 1. Barátságos lett-e a XXI. század, az a bizonyos harma- dik évezred? 2. Volt-e bármi is köszönhető ebben a „barátságosságban” annak a több tízezernyi, mára néhány ezernyi gyereknek, akik közösséggé, csapat- tá szerveződve úttörőknek, az úttörőszövetség tagjainak nevezték magukat?

Meg kell válaszolni mindkettőt a továbblépés szempontjából. El kell szá- molni a múlt század utolsó évtizedének keretét adó – és a maga módján mű- ködőképesnek bizonyult – jelmondatot!

Az első kérdésre nagyon árnyalt és óvatos válasz adható. Hiszen hazánk- ban erre az időre bontakozott ki – éppen a gyerekek kárára – egy velük ép- penséggel nem számoló politikai kettéosztása az országnak, címkézések és gyanúsítások: nemzetiek és nemzetárulók, polgárok és panelprolik stb. Akár- ki kezdte, a tény ettől tény maradt: a század ádáz politikai acsarkodással in- dult: ezek a viselkedési minták jelentek meg a médián át a gyerekek számá- ra is. Tiszta csoda, hogy a gyerekek ebbe a „játékba” nem mentek bele! Ke- mény drámákat hozott az évszázad ember és természet viszonyában is, s nem

sok előrelépés történt a hazai etnikumok békés egymás mellett élésében sem. Mindenképpen a mérleg pozitív serpenyőjén helyezkedik el hazánk csatlakozása az Európai Unióhoz, mely – minden krízis ellenére – mégiscsak egy kontinens szintű emberi-társadalmi-gazdasági együttműködés, a felemelkedés igazi esélye.

A második kérdésről persze meg kellene kérdezni a gyerekeket magukat. Nyilván itt a mérlegelésben súlyponti elem, hogy a szövetség nem tudott kitörni a politikai és mediális karanténból, így a pozitív tettek nem erősödtek fel, nem hathattak vissza a szervezetre, a gyerekek kisebb nyomot hagytak a századelő agyagtábláján, mint szeretttük volna, s mint az a szervezet hagyományából (a kalászszedéstől az Erzsébet hídon át az emlékezetes riadóig) adódhatott volna.

A harmadik évezred az elzártság és az ádáz politikai közhangulat ellenére mégis jól indult. 2002-től (Göncz Árpád köztársasági elnök úr szimpátiáját és nyílt kiállását is magunkénekké tudva) esély nyílt arra, hogy az elmúlt rendszerhez kötődés bélyegét levetve a megújulás útját járó Úttörőmozgalom korszerű, európai mintákat követő gyermekszervezetként legyen jelen a civil közéletben, zászlaján a szabadság és közösség eszményével. A hagyományos baloldali értékeket magáénak valló úttörőszövetség azonban 2002-2010 között is magára maradt, a rövidlátó politikai akarat csak a választójoggal bíró korosztályt tekintette partnernek és támogathatónak. A Csillebércért

folyó per s a körülötte kialakult médiahisztéria a 90-es években kibontakozó megújulási folyamatot így könnyen megtörte, s a mindinkább eljegesedő politikai klímában a kitartó keveseket is elriasztotta.

„Úttörős” szemmel tehát a barátságosnak vágyott évezred első évtizede nagyon is barátságatlanná vált, a mai úttörők egy majdnem lakhatatlan bolygó kiháló népsége, akik még reménykednek abban, hogy a magyar társadalom felismeri, a gyerekvilág sokszínűsége, sokrétű szocializációja, szolidaritása és együttműködése a jövő záloga. Az elmúlt évtizedben a világban végbement fejlődés új megközelítési módjai megerősítették azt a meggyőződést, hogy a szegénység és kirekesztés megszüntetésére tett erőfeszítéseket az általános érvényű értékeknek és emberi jogoknak kell vezérelnie, amelyek között a legfontosabb a gyermek jogainak elismerése. A fejlődésnek az emberi jogokon alapuló megközelítése minden szintű hátrányos megkülönböztetést érint, ideértve a gazdasági és szociális politikát és gyakorlatot, valamint a politikai döntéseket.

Hiszen mindenkori képességeikkel összhangban a gyerekeket segíteni és támogatni kell (vagy kellene) abban, hogy részt vegyenek az őket érintő folyamatokban és döntésekben. Éppen ezért szükség lenne a civil társadalom megfelelő bevonására és olyan decentralizált struktúrák kialakítására, amelyek a gyermekek alapvető szükségletei kielégítésének felelősségét magukra vállalják és rendelkeznek a szolgáltatások biztosításához szükséges hatáskörrel és kapacitással.

Észre kell vennünk, hogy a számok mögött gyerekek vannak, akik – függetlenül attól, hogy mely szervezethez tartoznak – közösségben nevelkedni, gyarapodni, szolidaritást gyakorolni, játszani, sportolni, táborozni akarnak csakúgy, mint relatíve szerencsésebb társaik.

Úgy vélem, a „barátságos harmadik évezred” eszménye érdekében politikai kategóriává kell tenni a „gyermek mindenk felett álló érdekének elvét”, intézményesíteni kell a gyermekek érdekeinek megjelenítését és érvényesítését. A mindenkori kormánynak élen kell járnia egy gyermekközpontú társadalom kialakulásának segítésében, s az ehhez vezető egyik fontos eszközzel a politikai és állami hatalom gyermekközpontúságának megteremtése. Nem egy-egy intézkedésre, hanem átfogó stratégiára és ennek a civil szféra minél szélesebb körű bevonásával történő szisztematikus végrehajtásra van szükség.

Akkor lesz barátságosabb az új évezred, ha olyan élhető világot teremtünk gyermekeinknek, amelyben a gyermek szükségletei és jogai a legfontosabbak. Remélem, hogy lesz olyan kormány, amely felismeri, gyermekeink ugyan a jövőt jelentik, de a jelenben élnek, és tenni akarnak majd azért, hogy olyan világot teremtsünk, amelyben minden gyermek számára megadatik a boldog gyermekkor – a játék és tanulás világa –, ahol a gyermeket szeretik és óvják, ahol biztonságuk és jólétük mindennél fontosabb, ahol a gyermeket nem éri megkülönböztetés nemük miatt, és ahol egészségben, békében és méltóságban válhatnak felnőtté.

(Eredeti megjelenés: www.tani-tani.info online pedagógiai folyóirat 2016. június 3.)

Fordulat? Új válaszok? Úttörőszövetség – Grund

Részbem házigazdaként nagy örömmel és tisztelettel látlak benneteket Csillebércen. Úgy érzem – bár nagyon köszönöm a meghívást –, hogy én egy kicsit idegen test vagyok itt a mai konferencián, megemlékezésen, ezért néhány mondatban szeretném elmondani azt, hogy mi is ez a Grund.

Ez a téma azért került a mai programba, mert a Grund Klubhálózat az Úttörőszövetségben elkezdődött gondolkodás eredményeképpen jött létre. Ezt még akkor is fontos leszögezni, ha másfelől legalább ilyen fontos, hogy ez egy különálló, önálló, független civil szervezet. Míg a rendszerváltás után az Úttörőszövetséget, mint civil szervezetet a 2. sorszámon jegyezték be (az 1. sorszám a cserkészeké), addig a Grundot a 12.446-os sorszámon. Ez a magas sorszám lényegében azt mutatja, hogy a civil társadalom a rendszerváltás után mégis csak elkezdett magához térni. Nagyon fontos leszögezni, hogy a Grund Klubhálózat már nem egy homogén, nagy gyermekszervezet akart lenni, amely egyetlen és kizárólagos, hanem már megalakulástól kezdve törekedett arra, hogy egyre sokrétűbb tevékenységet folytasson, ahogy a Magyar Úttörők Szövetsége is tette korábban.

Ez a törekvés ma már a magyar társadalomban nem egy civil szervezetre jellemző, hiszen mindegyik felvállal belőle egy-egy szegmenst, és azt megpróbálja a maga módján ellátni és képviselni. Az persze nagy kérdés – s előttem erről már szóltatok –, hogy a mai politikai feltételek mellett ezt hogyan lehet, és hogyan nem lehet megvalósítani.

Az Úttörőszövetségben elkezdődött tehát egy gondolkodás arról, hogy hogyan kellene tovább menni. Volt egy – bázisszervezeteket, közösségi vezetőket megkérdező – kutatás, aminek az eredménye nagyjából azt mutatta, hogy mindenki nagyon szeret úttörővezető lenni, mindenki kötődik az értékekhez, kicsit nosztalgiaiával tekint a régi szép időkre, a gyerekekkel való közösségi kapcsolatára, arra, hogy az milyen jó volt, s mennyi pluszt ad neki például a hátrányos helyzetű, mozgáskorlátozott gyerekeknek szóló program, amihez másként nem fért hozzá.

A kutatásban résztvevők számára vonzó volt az is, hogy olyan innovációkhoz jutottak hozzá, amihez egyébként nem. Másrészt viszont nagyon is je-

len volt az a negatív tendencia – minden előbb említett pozitív hatás ellenére –, hogy háttérbe kellett húzódnia (képletesen rejtőzködni kellett) egy-egy kistelepülésen akkor, amikor azt mondták, hogy „*Aha! Ja, ez az az Úttörőszövetség, amely Csillebérc, ja ez az a szövetség, amely az előző pártállam, ja ez az úttörőmozgalom, amely baloldali politikai, MSZP, MSZMP, bármi*”. Ezt a helyi vezetők, a bázisszervezetek, vagy társulásvezetők többé-kevésbé rosszul viselték, hiszen nagyon megbélyegezettnek érezték magukat, köszönhetően annak, hogy sokfelé, sok településen az a világ volt a rendszerváltozás után is nem sokkal – ami érzésem szerint azóta még erősödött is –, hogy a helyi vezető szerint aki nem úgy gondolkodik, mint ő, az rosszul gondolkodik. Tehát olyan nincs, hogy bárki is mást gondoljon, ennyire sajnos nem vált sokszínűvé a világ. Megbélyegzés, elhatárolódás, olykor kirekesztés, esetenként – nem alaptalanul – egzisztenciális félelem volt az a közeg, amelyben az úttörővezetők dolgoztak.

Nagyon sok beszélgetés és hosszúra nyúlt vezetői víkend után azt mondtuk, hogy azt az értékrendszert, azt a sokszínű tevékenységi kört, amelyet a Magyar Úttörők Szövetsége képvisel, meg kellene próbálni stigmáktól és megbélyegzésektől mentesen folytatni. Ezért alakítottunk egy új civil szervezetet. Nyilván a rendszerváltozás utáni időszakban ez már abszolút természetes volt. 2007 elején alakult meg a Grund Klubhálózat, mint civil egyesület. A tagjai között és talán az akkori vezetők között is nagyon sok egykori-akkori úttörővezető is megtalálható, és azóta is sok csapatvezető is tagja a Grundnak, hiszen a civilség azt is megengedi, hogy egy ember egyszerre sokfajta tevékenységet tud végezni.

Azt gondolom, hogy az úttörőkkel együtt a Grund deklaráltan felvállalta azokat a baloldali értékeket is, amit egy civil szervezet még megtehet. Persze nagyon messze voltunk már akkor a politikától. Péter utalt rá, hogy a szocialista kormány idejében – számos jó szándékú, a hazai gyerekvilágot szolgáló törekvés ellenére – sem értek el számottevő eredményt. Az, hogy én országgyűlési képviselő voltam, viszonylag ritkán jött vissza támadásként, de azt, hogy a Grund az Úttörőszövetség egyik útkereséseként alakult meg, azt persze már sokszor megkaptuk.

Tehát a stigmáktól megszabadultunk, de a kötődés megmaradt, és így könnyebben tudtunk elindulni azon az úton, ami egy ilyen független szervezetnek szükséges.

Az ezt követő néhány évben sokat fejlődött a szervezet tevékenysége. Pár év alatt százharmincas nagyságrendű vidéki klub jött létre sok ezres gyerek-sereggel mögöttünk, vagy inkább közöttünk. De, miután lassan tízéves lesz a szervezet, nekünk is el kellett gondolkodni azon (a hetvenediket már valószínűleg nem fogjuk megérni, de tízévesen egész biztosan kell erről beszélni), ami talán az Úttörőszövetség útkeresésénél is felmerült, hogy tudniillik szükség van-e ilyen típusú szervezetre.

Az utóbbi néhány év problémáinak, negatív tapasztalatainak, az elutasító véleményeknek ugyanis biztosan oka a forráshiány, biztosan oka a civileket elutasító társadalmi közeg, biztosan oka a politika, de egészen biztosan oka maga a társadalom is. Hiszen egész környezetünk sokkal individualistább, tehát a társadalom egyre inkább azt igényli csak, hogy legyen otthon a gyerek, és ha van egy olyan pedagógus, aki köré lehet csoportosulni, akkor az neki elég közösség. Ha maga a tanár viszonylag aktív társadalmi életet él, ha járnak sokat kirándulni, partnerkapcsolatot alakítanak ki a szomszéd településekkel, csoportokkal, akkor ez körülbelül elég is.

Azt látjuk, hogy az a háló, amit egy országos szervezet nyújt, egyre inkább csak értékrendszerében nyilvánul meg, közösségi élményt már kevésbé nyújt. A velünk kapcsolatban lévők, a rendezvényeinkre érkezők inkább már azt gondolják, hogy mi egy profi szolgáltató szervezet vagyunk, akik megszervezünk tehetségkutató versenytől kezdve akadályversenyekig, környezetvédelmi programokig, táborokig mindent, de a résztvevők – akár a grundos gyerekek is – csak azt gondolják, hogy ez azért jó, mert a táborban van grundos póló, és egyébként évente egyszer találkozik még egy másik olyan társával, akivel lehet, hogy előző évben is táborozott.

De az értékrendszerhez való kötődés bizony a Grund klubhálózatnál sem épült be a szervezeti kultúrába. Nem tudom, hogy melyik úttörővezetői konferencián vagy hol hangzott el, hogy igazából csak az úttörők maradtak kívül, vagyis a gyerekek maradtak kívül a szervezeten, mert, hogy a felnőtt vezetők még vállaltak valamilyen identitást, szervezeti kötődést, de ebből a gyerekek már vajmi keveset érzékeltek.. Péter beszélt itt a kilencvenes évek előtti úttörők életéről. Én emlékszem egy kutatásra, tíz csapatból tíz nem viselte tovább az úttörő nevet, de, mondjuk, ha százat nézünk, akkor százból hat vállalta, a másik 94 pedig Gyermek Unió, Kistelepülési Gyermekbarátok Köre, és már nem tudom, milyen neveken menetelt tovább. Nyilván azért is, mert így nyilvánult meg az autonómia, a saját kis közösségük akarata, vá-

lasztása, másrészt ez már egy menekülés volt az előző rendszerhez való kötődés bélyegétől. Tehát az úttörőmozgalom úgy volt úttörőmozgalom, hogy néhány helyen volt már csak fellelhető maga a név és a cégtábla, egyébként már azt is lehet mondani, hogy sokkal inkább saját arculattal és tevékenységgel rendelkező helyi közösségek hálózata volt.

Én most azt látom a saját – tehát grundos – tapasztalataink alapján, hogy egyelőre nem tudjuk kialakítani a társadalomban azt a fontos szemléletváltást (és ez már a tízéves évfordulón biztosan nálunk is nagy vitára ad majd okot), hogy a közösségépítés, a gyerek közösségben élése – legyen az bármilyen típusú közösség – értékteremtő. Nekem tíz éves a fiam, nála, és nyilván az osztálytársai vagy az iskolatársai között azt tapasztalom, hogy addig még igazából nagyon jól érzik magukat, amíg elmennek ilyen vagy olyan szakkozre, meg fociznak, meg nem tudom, mi minden más programra, de itt véget is ér a történet. Napjaink szomorú valósága, hogy akik ki tudják fizetni a különböző részvételi díjakat, azok részesülnek ebből, akik meg ki sem tudják fizetni, azok még ebből sem részesülnek. Nyugodtan kijelenthetjük tehát, hogy a gyerektársadalom kettéosztódott az utóbbi néhány évben, vagy inkább már évtizedben.

Egészen biztos, hogy az a fajta tudatosság, hogy a közös tevékenységnek nem egy-két éven belül látjuk a hasznát, hanem majd sok év múlva, egy-egy felnőtt közösségben, az egész társadalomban kellene, hogy megjelenjen. Elfogadottá kellene válnia, hogy a közösségnek van teremtő- és összetartó ereje, kohéziója, és már a gyermekközösségben nagyon sok olyan szociális készséget el lehet sajátítani, ami később fontos és hasznos lenne. Sajnos ez a szemlélet hiányzik abból a mai magyar társadalomból, amely valószínűleg minderről könnyedén lemondana (mint ahogy már látjuk is ennek jeleit), és csak az adott pillanatnak, vagy csak a pillanatnyi szükséglet kielégítésének szentelné az életét.

Röviden tehát itt tartunk. Nem könnyű a helyzet, ráadásul a civil szervezetek tevékenységét is rengeteg dolog sújtja. A jogszabályokkal és hivatalokkal nyilván jobban megbirkózik az országos szervezet, a helyi közösségek pedig igazából ott maradtak erősek, ahol karakteres vezető van. Olyan, aki vagy attól karakteres, mert nagyon jó dolgot csinál, mert nagyon elfogadott a helyi társadalomban, mert nagyon beállítódott, vagy attól karakteres, hogy nagyon nyíltan vállalja a hovatartozását és a véleményét. Igazából az ilyen típusú emberek köré gyűlnek gyerekek.

Sajtópolemia a Népszabadságban és azon túl

A rendezvényt megelőző héten a Klubrádió A nap kérdése rovatában a következő, Trencsényi László által feltett kérdésre szavazhattak a hallgatók: „Több serdülőszervezet békés együttélése mellett szükség van-e az úttörőközösségek fennmaradására?” A válaszadók 94%-a „igen”-nel, 6%-a „nem”-mel szavazott. (A szavazók száma nem ismert.) Ez a rögtönzött közvélemény-kutatásra reagált Révész Sándor alábbi cikkében, amely a Népszabadság nyomtatott és online változatában is megjelent, amely a következő polémiát inspirálta.

Révész Sándor: Úttöröttek

(Népszabadság 2016 június 6. – Vélemény)

Az általam mélyen tisztelt, lapunkat időnként bölcs cikkeivel megtisztelő Trencsényi László megkérdezte a Klubrádió hallgatóit, egyetértenek-e azzal, hogy „több serdülőszervezet békés együttélése mellett szükség van az úttörőközösségek fennmaradására is”?

A kérdés a felvezetéssel együtt érdekes, miszerint a mérleg egyik serpenyőjében az van, hogy ez a szervezet a pártállami diktatúra monopolhelyzetben lévő intézménye volt, a másikban pedig az, hogy adott sok gyereknek sok mindent, plusz még teret is pedagógiai innovációknak. Az úttörőszövetség most ünnepli a hetvenedik születésnapját, a kérdés, mely a választ is magában rejti, e hét évtized igazolására szolgál.

Épp hetven esztendeje, hogy fölszámoltak több száz gyermek- és ifjúsági szervezetet. És hamarosan a többit is. Pártból is gyerekmozgalomból is egy maradt. Nem létezhetek sem zsidó, sem keresztény cserkészcsapatok, amelyekben egykor Göncz Árpád, Sik Sándor és sok későbbi kommunista cserkészkedett. Sem a Kéthly vezette szociáldemokrata gyermekbarátok. Semmi. Az úttörőmozgalomnak egyértelmű válasza volt évtizedeken keresztül arra, szükség van-e „több serdülőszervezet békés együttélésére”: nincs. Aki gyerek, úttörő, a nem úttörő pária. Csak annak jár, ami egy gyereknek jár, aki megesküszik, hogy „gyarapítja és védi a szocialista társadalom értékeit”, és méltó akar lenni a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség tagságára. Aki nem úgy gondolja, maradjon ki mindenből, vagy hazudjon.

Képzeljük el, hogy Orbánéknak is módjukban állna a diktatórikus hatalomgyakorlást úgy kifejleszteni, ahogy szeretnék, és holnap betiltanák az úttörőszövetséget és minden gyerekeket szervező szervezetet az Orbánhoz hű keresztény cserkészeken kívül. Csak ők szervezhetnének taborokat és gyerekprogramokat, csak az ő égiszük alatt működhetnének gyerekközösségek. Aztán Orbánék bukása után ezek ragaszkodnának az orbánista hatalomtól kapott vagyonukhoz, mint az úttörők Csillebérchez, fölhoznák maguk mellett, mi mindent kaptak tőlük az a sok gyerek, kidobnák az alapszabályukból az antiliberalis krédót, és föltennék a kérdést, szükség van-e rájuk.

Ez a kérdés maga is a diktatúra logikáját követi. A fennmaradás jogához jogállamban csak jog kell. És nem az, hogy valamire általában szükség legyen. A „nincs rá szükség” csak a diktatúrában jelenti azt, hogy nem létezhet. Az emberek többsége nem olvassa el a József és testvéreit, nincs rá szüksége. De ettől még nem jut eszükbe, hogy be kellene tiltani. Akinek kell, kell, akinek nem, nem. Ha viszont Révai elvtárs mondja, hogy „nekünk erre nincs szükségünk”, az azt jelenti, hogy nem jelenhet meg.

A „kétserpenyős” logikával a diktatúra minden intézményét igazolni lehet, hisz valamennyinek volt valamilyen funkciója, melyet valahogy betöltött.

Két serpenyő akkor van – és ez nem ritka –, amikor valaminek, valakinek sajátja a pozitívum is, a negatívum is. Ami jót az úttörőszövetség adott, abban nem volt semmi, amihez az ő sajátosságai kellettek. Az mind adható bármilyen diktatúra szolgálata, kegyelme és felügyelete nélkül. Sőt.

Lakatos Tibor: Maradjunk ennél: úttörők!

(Népszabadság 2016. június 10.– olvasói levél)

Révész Sándor (Úttöröttek, június 5.) idézi a Trencsényi László által a Klubrádióban feltett kérdést: „Több serdülőszervezet békés együttélése mellett szükség van-e az úttörőközösségek fennmaradására?”

A válaszom: egyetérték! Nemcsak az úttörőközösségekre, hanem a tapasztalataikra is szükség van. Arra, hogy azokat megosszák más gyermekszervezetekkel, a civilekkel és mindenkivel, aki azt akarja, hogy gyermekeink művelt, szakmailag felkészült, széles látókörű, öntudatos állampolgárokká váljanak, s a nemzetközi együttműködésre kész, felnőtt magyar hazafiként modern európai polgárok lehessenek. A cikk olvasása közben olyan érzésem tá-

madt, mintha az itt „úttörötteknek” titulált helyes, okos tiniket egy blikkfangos cím kedvéért be lehetne taszítani egy hátrányos tömeg gödrébe. Egy ahhoz hasonlóba, amibe éppen a pártállam lökte be azokat, akik hetven évvel ezelőtt nem lehettek érdemesek az úttörő név viselésére.

Napjainkban azonban nemcsak a 70 évvel ezelőtt kitalált gyermekek nevében, hanem az azt követő 44 év úttörői nevében is feltehető a kérdés: vajon azok, akik akkor voltak úttörők és úttörővezetők, ők is így emlékeznek életüknek erre a sokuk esetében meghatározó időszakára? Erősen kétkellem! Éppen ezért a címszóban rejlő állítást kirekesztőnek érzem. A szerzőt idézem: „épp hetven esztendeje hogy fölszámoltak több száz gyermek- és ifjúsági szervezetet...”, továbbá „pártból és gyermekmozgalomból is egy maradt”. Már „nem léteztek sem zsidó, sem keresztény cserkészcsapatok”, amelyekben a szerző által idézett nagyjaink is „cserkészkedtek”. A pártállam időről időre megállapította, hogy „több serdülőszervezet békés együttélésére nincs szükség”. Azonban a mozgalom sokszínűsége már a rendszerváltás előtt is tükrözte, hogy több önálló úttörőközösség és mások is békésen megférnek egymással.

A pártirányítás a gyermekmozgalomra is rátelepedett. Ám ez nem az úttörőmozgalom válasza volt, hanem a politikáé! Mindezt az úttörőmozgalom nyakába varrni történelmi tévedés lenne; a sok ezer egykori gyermek és nevelői által felnőtt korukban is őrzött közösségi emlékek megcsúfolása. A történelmi tények között említhető, hogy a magyar út! törőmozgalom nemcsak a volt szocialista országokban működő pionírszervezetekkel, hanem sok más ország laikus és vallási cserkészmozgalmaival (még a muzulmán cserkészekkel is!) a békére nevelés és a háborús körülmények között élő gyermekek és családjaik érdekében vállalt szolidaritás témaköreiben olyan széles körű baráti és szakmai együttműködést valósított meg, ami a fegyverkezési verseny elleni tiltakozásban érte el a csúcspontját. Idetartozik az a nemzetközi akció-sorozat is, melyben a Magyar Úttörők Szövetsége az ENSZ-tagállamok többsége által azóta ratifikált Gyermeki Jogok Chartájának megvalósítása érdekében hosszú éveken át részt vett. Ennek jelentősége kétségtelen. Viszont az úttörőmozgalom „születési rendellenességeivel”, a negyvennégy éven át tartó pártállami irányítással és a mozgalom hibáival szembe kell néznünk, nehogy azokat újra elkövessük. Lássuk be: az út törött össze, nem az úttörők! Találjuk meg a korunknak és társadalmunknak megfelelő utat!

Lakatos Tibor

Révész György: Még mindig úttörő

(Népszabadság 2016. június 23.)

Révész Sándor (*Úttöröttek, június 5.*) megpróbált mögöttes szándékot tulajdonítani annak a Klubrádióban feltett kérdésnek, hogy szükség van-e ma az úttörőközösségekre, majd egy egész cikkben válaszolt saját feltételezésére.

A kérdésbe egyébként meglehetősen nehéz beleérteni a múltra vonatkozó öngazolási szándékot, még inkább azt a diktatúra logikájából levezetni.

Én soha nem éreztem az öngazolás kényszerét. Egykori úttörőim valószínűleg nem járnának velem évtizedek múltán is nosztalgia táborokba, ha annak idején rosszul érezték volna magukat, a kereskedőt sem kényszeríti senki, hogy számlairás közben azt mondja: „Én is voltam úttörő! De jó volt!”

Persze, az úttörőmozgalom nem volt sem fehér, sem fekete. Még csak vörös sem, bármennyire szerették volna erre a színre festeni az elmúlt évtizedek jóakarói. Nagyon is sokszínű volt! Ahhoz, hogy tisztázhassuk, valójában milyen, kozmetikázás nélkül szembe kell néznünk önmagunkkal.

Egyebek mellett ezzel a szándékkal került sor a Magyar Pedagógiai Társaság, a Múltunk Öröksége Alapítvány és a Magyar Úttörők Szövetsége június 4-ei közös rendezvényére. Ha Révész Sándor közöttünk lett volna, talán árnyaltabban fogalmazott volna.

Cikkének néhány felvetésére konkrétan is reagálnék.

Igaz, a Magyar Úttörők Szövetsége megalakulásától monopol helyzetben volt, de nem maga manőverezte magát ebbe a helyzetbe. Az úttörőmozgalom ugyanúgy tárgya, és nem alakítója volt a politikának, mint a magyar társadalom döntő többsége. Ebből következően nem igaz az az állítás, hogy «Az úttörőmozgalomnak egyértelmű válasza volt évtizedeken keresztül arra, szükség van-e „több serdülőszervezet békés együttélésére”: nincs». Az úttörőmozgalomnak soha nem volt ilyen válasza, mivel az ilyen típusú döntések nem az úttörőmozgalom hatáskörébe tartoztak.

Az úttörővezetők között viszont sok kiváló pedagógus volt, akiknek a gyerekek sokkal fontosabb volt, mint a politika. Elismerés és köszönet illeti őket azért, mert nagyon sokat tettek annak érdekében, hogy a hívő, esetleg nem úttörő gyerekek is részesei lehessenek a táboroknak, kirándulásoknak, játékoknak, hogy ők se „páriaként” éljék meg gyermekkorukat.

Révész Sándor Csillebérc ügyében is téved. Csillebércet a magyar úttörők nem a rákosista hatalomtól kapták, mivel a döntés még a koalíciós időkben született, és nem a hatalom, hanem valóban a magyar nép ajándéka volt, amit meggyőzően tanúsít, hogy az e célra rendezett gyűjtést valamennyi párt támogatta, valamint a sok százezer társadalmi munkaóra, amit önkéntesek ezrei-tízezrei végeztek. És tegyük hozzá: ezzel az ajándékkal a magyar úttörők nagyon jól sáfárkodtak: az eltelt évtizedek alatt sok tízezer gyerek töltött itt felejthetetlen napokat.

Ha az Úttörőszövetség ennek ellenére azt mondaná: Tessék, Magyar Állam, vedd vissza Csillebércet, mert az téged illet, és nem bennünket, gaz bitorlókat, akkor azoknak emlékét gyalázná meg, és a még élőket csapná arcul, akik az elmúlt évtizedekben hittel, lelkesedéssel és verejtékkel itt, Csillebérceken akartak boldogabb életet teremteni a saját és a jövő generációk gyermekeinek. Nem rajtuk múlt, hogy nem sikerült.

Révész György

ma is aktív úttörővezető, a június 4-ei találkozó egyik szervezője

Révész Sándor válasza (Népszabadság 2016. június 23.)

„bilincseit a szolga / maga így gyártja s hordja” (Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról). Hát, így. Én azért beleszámítanám a magyar népbe azokat is, akik nem kívántak erejükkel a kommunisták úttörőmozgalmát szolgálni, például azért, mert az eltiport ifjúsági szervezeteket, mondjuk, az antifasiszta Magyar Frontban részt vevő, üldözötteket mentő, náciellenes röplapokat terjesztő, a nyilasok által 1944-ben, a kommunista belügyminiszter által pedig 1946-ban betiltott Kalotot érezték magukénak. Csillebérc első ütemét a kommunista hatalomátvétel évében, két hónap alatt, a Gerő Ernő által elrendelt erőösszpontosítással, rohammunkás-brigádok kivezénylésével építették föl, és a megnyitón Rákosi Mátyás pajtásnak köszönték meg a létesítményt a gyerekek.

Révész Sándor

Trencsényi László: Még egyszer az úttörőkről

(Ez az írás viszontválaszként született, de a rovatvezető döntése nyomán már nem jutott el a Népszabadság olvasóihoz.)

Sokat gondolkodtam azon, hogy az én „kalandom” leírása az úttörőmozgalommal (melynek nem egy mozzanatát könyveimben is feldolgoztam) segíti-e kibontakozáshoz, akár konszenzushoz azt a vitát, mely a 70. évforduló kapcsán a Népszabadságban fellángolt. Révész Sándor reagált élesen az én klubrádiós „népszavazási” kérdésemre (hogy ti. van-e helye a „mai nap alatt” sok más mellett az úttörőknek), mondván, hogy szerinte (még?) „nem bűnhődte meg a múltat”, bűnben fogantatását a diktatúra dörgölődésével, kiszolgáltatásával támasztotta alá, mely cselekedeteivel az „úttörő” is cinkosává vált az egypártállam enyhén szólva „kiszorító” terrorjának. A vitára többen reagáltak. Az úttörőszövetség mai elnöke, Rácz Péter egy pedagógiai folyóirat oldalain próbálta védeni az „újabb diktatúra üldözöttjeként” mutatva fel apróra fogyott szervezetét.

Mások, így Lakatos Tibor és Révész György egykori élményeiket szegezték a kemény kritikával szembe, hogy tudniillik, a kék, majd vörösnyakkendőssé avatott magyarországi gyerektársadalom nemcsak a bűnökben ártatlan, de generációk sokasága számára jutott e keretek közt igazán közösségi élmény, a szolidaritás átélhetése, felzárkózás és tehetséggondozás, tábor, túra, versenyek, megannyi játék, sőt – vetették fel – az egypárt felügyelete alatt működő gyermekmozgalom mindennek ellenére több szervezeti-politikai-közéleti kultúrához segítette a gyerekeket, mint a mai „kemény demokráciában” szétszórt, szétesett serdülőközösségek.

Mit tehetek ehhez hozzá?

Szép történeteim nekem is vannak, magam is szívesen idézgetem ama első 12 pontból az elsőt, az 1946-ost, mely szerint „az úttörő szabad országban szabad emberek közt szabad emberként akar élni”. De erről szóltak kollégáim.

Hadd kezdjem tehát a közepén. Tán 1976-ot írtunk. Akkor – ezt persze már a „több mint puha” diktatúra idejére esett – én az úttörő központban dolgoztam, megannyi modernizációs és refomkezdeményezés peremén, középpontjában. Néhány társammal hittük, hogy a történelmi idő korparancsa, a demokratizálódás tengelyébe sodorta a mozgalmat, s van mód a jelképes visszatérésre, a kezdetek értékeihez, vagy éppen új, modernizációs kezdeménye-

zések megtételére. Ezeket most nem sorolnám, de hadd időzzek mégis annál, hogy a csillebérci úttörőtáborban már akkor volt – Sebőékkel, Tímárral – táncház, amikor a KISz-ben még tiltott gyümölcs volt, hogy a 30000 példányban megjelent, s fogyott gyerekirodalmi lap, a Kincskereső szerkesztőségében „elrejtőzhetett” Baka István is, aki már akkor a „demokratikus ellenzék” irányában tájékozódott, hogy 1983-ban 1000 gyerekekkel és 100 felnőttel játszhattunk antik demokráciát, hogy az úttörőszövetség szervezte gyermekszínjátszó fesztiválokon éles társadalom- és iskolakritika jelent meg a gyerekek improvizációs kompozícióiban. stb. Ezekre az innovációkra büszke voltam. azt hittem: bekövetkezhet a csoda.

Kedves néptáncos kollégáim, barátaim „józanítottak ki” egy tanácskozáson.

- „Arra jó mindez – mondta keményen Foltin Jolán, a gyerektánc élő klasszikusa –, hogy PR-ként (akkor még nem nevezték így) elfedjétek vele a megannyi bürokratikus, militáris, politikai hatalmat kiszolgáló lényeket!

A koreográfus, a későbbi gyermekszervezet, az „Örökség” alapítójának szavai nagyon megbántottak. Élénken védekeztem. A magam „tisztaságát” próbáltam igazolni, az innovációk hitelességét, a hagyományok tisztábbik oldalát, még arra is büszke voltam, hogy kései kárpótlásként én foglalkoztattam az úttörőtáborban Jánosi Sándort, a regöscserkészek korábban száműzött Juló bá’-ját. Aztán elszégyelltem magam, kisomfordáltam a teremből. Nincs feloldozás – értettem meg, a „mundér” van rajtam, a pártállam mundérja, ha szegfűt, őszirózsát, tulipánt is tűzők a kabáthajtókába.

El is hagytam az úttörőmozgalmat, miközben „ártatlanságomról” gyerekoromig visszamenőleg meg voltam – vagyok – győződve. Nem tudtam letakarítani a mundérról a hatalom madárürülékét, örök folt marad az, éreztem akkor.

Aztán változtak az idők. Földindulásnak megélt politikai változások, új kihívások, új helyzetek. 1990. Rendszerváltás. S az úttörőmozgalom is lépést váltott. A „gyermekjogi egyezmény” oldalára állt az az új vezetői nemzedék, amelyik a nyolcvanas évek végi bomlást túlélte, s vállalta a hűséget. Akkor nem is gondolták fiatal barátaim, hogy mekkora bátorság kell lépésekhez. „Tiszta volt az ég”, az úttörők és a cserkészek egyforma állami támogatása mellett Antall miniszterelnök ellenében Deutsch Tamás emelt szót, az úttörővezetők többsége – kutatóként győződtem meg róla – ugyan meredeken elfor-

dultak mindenféle politikától, de a FIDESZ-szel rokonszenveztek. Az MSZP és a liberális párt kormányzó pártként nem sokkal ezután új, az újpolgárság yuppi-életérzéséhez közelebb álló (azóta léggömbként szétpukkadt) Xénia-Láz mozgalmat (Schmuck Andor akkori monománját) látszott támogatni

Az ezredfordulóba egy kicserélt vezetői garnitúra új közösségfelfogással, megannyi új gyerekkel, gyerekcsoporttal mentek át. Igyekeztek helyet keresni a részben depolitizálódó, részben egyed-atomjaira hulló iskolai világ körülményei között (a közösség ethosza drámaian mélyre zuhant a változások ideológiájában, meg a valóságban is). Sokáig elismerten hegemon szerepük maradt a gyerekvilágban, megannyi iskolában – így pl. Szabolcs-Szatmárban még az iskolai diákönkormányzat szerepét is rájukosztották a gyerekek és pedagógusok. 2008-ban az úttörőszövetség korrekt kutatást kezdeményezett a Karácsony Sándor vezette Cserkészfiúk Szövetsége és az Úttörőszövetség 1948-as ún. „egyesüléséről”. Az úttörők békejobbot nyújtottak a cserkészeknek, akik akkor ezt vonakodva fogadták. De jó kapcsolat alakult a Zöld szívvel, a 4 H Klubok mozgalmával, az úttörőkből kivált Magyarország Fel-fedezőivel, a Gyerekaratókkal is.

S aztán jött a többször hét szűk esztendő. Akárhogy is nézzük, immár több mint negyedszázad a szűk 70 esztendőből a pluralista demokrácia díszletei közt zajlott, eleinte valódi versenyben. s versenyezni csak valódi értékekkel lehetett. Nos, amikor – elsősorban a FIDESz – ádáz kultúrharcot hirdetett az úttörőmozgalom ellen, mint már-már az egyetlen „múlt rendszerhez kötődő” szervezet ellen, akkor úgy döntöttem, kiállok érte”.

Akárhogy is: kéretik a történelem mérlegére tenni mindezt. Lakatos és Révész György a gyerekélmények derűjét, jó izgalmát helyezte a mérleg serpenyőjébe. Én most mást nem: a 70-ből az utóbbi 25-öt. A történelmi idő harmadát. Vajon ennek az időnek értékei, akár szenvedései, akár üldöztetései nem elegendők a vezeklés idejeként? (E szenvedések persze, a KALOT és más szervezetek. akár az egykori Gyerekaratók gyalázatos betiltásához, megsemmisítéséhez – egyelőre – valóban nem mérhetőek, de talán még is számontartja majd őket az utókor.)

Addig is: azon kellene gondolkodni, hogy összesen mintegy 20000 szervezett gyerek, serdülő – rettenetes infrastrukturális szegénységben – elegendő „fék és ellensúly”-e a legújabb időknek ifjúságot érő veszedelmei, a közhöz, a gyűlölet, az erő kultusza, a kultúrától való megfosztódással szemben?

Bejegyzések a találkozó emlékkönyvében, üzenetek

A parazsat tovább kell vinni, a hamut ott kell hagyni.

Dr. Pap István

Köszönöm az ünnepi megemlékezést, mely a szívem után/mellett a fejemben is teljessé tette a 70 éves szövetség értéktárát.

Nemoda István

A Magyar Pedagógiai Társaság elnökségi tagjaként vettem részt az ünnepségen. A színvonalas, lényeges elemeket felvillantó előadások, a gazdag kiállítás, a kiváló és elkötelezettséget sugárzó vezetés és tartalmi kisugárzás meggyőző erővel igazolta, hogy így kell csinálni! Ilyen példákat látva lehet értékeket megőrizni, példákat nyújtani, segíteni és ezen elvek alapján van értelme élni, dolgozni, átadni, jövő felé nézni és lépni ELŐRE!

Jó egészséget és erőt kívánok a ... rendezőségnek!

*Villányi Györgyné Jutka
régi úttörő, ifivezető, civil szervezet elkötelezett képviselője*

Könnyes szemmel nehéz az írás..

Gunity József + Ibolya, Madaras

Öröm volt itt lenni a hívás és a szép tartalom okán.

Életem jelentő eseményei, az életpályám egész története az úttörőmozgalomhoz, Csillebérchez és az egri úttörőházhoz kötődik. Nagyon emlékezetes nap lett a mai, jól kikerekedett.

Köszönjük nektek:

*Román Gáborné Maja
és a gyermek: Román Mónika Egerből*

*Magyar Úttörők Szövetsége
Magyar Pedagógiai Társaság
Múltunk Öröksége Alapítvány*

*Rácz Péter
Trencsényi László
Révész György
Uraknak*

Kedves Péter, Laci és Gyuri!

Ezúton köszönöm a 125.-70.-20. éves születésnapot köszöntő baráti találkozón való részvétel lehetőségét.

A találkozó körültekintően összeállított programja, a tartalomban gazdag (sok új információt is nyújtó) korreferátumok, a megélt élmények újbóli átélése a közvetlen baráti légkör, „az úttörőnek kedve mindig jó” hangulat remek alkalom volt az emlékezésre, elődeink és magunk cselekedeteinek átgondolására, értékelésére. Jó érzés volt látni, találkozni, magunkhoz ölelni egykori Munkatársainkat, Barátainkat!

Az elhangzottak megerősítettek abban, hogy valamennyien – lett legyen a történelem bármelyik szakasza, az adott körülmények között – a gyerekek életének gazdagabbá, sokszínűbbé, vidámabbá tételéért a legjobb tudásunk és akaratumk szerint kívántunk JÓT ÉS JÓL TENNI!

Hálás szívvel köszönöm, hogy odaadóan ápoljátok a hagyományokat, hogy a jelenlegi körülményekben keresitek azokat a lehetőségeket, amelyek között az úttörőmozgalom több gyereknek és felnőttnek adhatja az együttlét, közösségi élmény, a sokféle aktivitás, a felfedezés, a játék örömet.

Az Úttörő Szövetség, a Pedagógiai Társaság, a Múltunk Öröksége Alapítvány Vezetőinek, Testületeinek, Tagjainak és személyesen Nektek sikeres munkát és sok erőt kívánok!

Régi barátsággal és szeretettel:

Szűcs Istvánné (Szűcs Zsuzsa)

A találkozón elhangzottakat részben alátámasztja, részben kiegészíti a következő két háttér-tanulmány. Az első, Trencsényi Lászlóé időben közelebbi, és közvetlenebbül kapcsolódik a találkozóhoz. A második, Révész Györgyét öt évvel ezelőtt készült, és általánosabban vizsgálja a gyermekmozgalmakkal kapcsolatos attitűdöket.

Trencsényi László

„vidd hírül vándor...”

Az utóvéd utolsó jelentése a Termopülé-i szorosból

2016 június elején a Múltunk Öröksége Alapítvány, a Magyar Pedagógiai Társaság Mozgalompedagógiai Szakosztálya és a Magyar Úttörők Szövetsége a mozgalom 70. születésnapjának köszöntésére találkozót, „beszélgetőkört”, konferenciát szervezett. Az egésznapos tartalmas és emelkedett csillebérci rendezvényen forró és meghitt hangulatban több mint száz személy jött el kifejezendő érdeklését és hűségét. (Megvallom, meghatott a lelkes részvétel – a rögtönzött kiállítás elhozott megannyi kedves emlék -, titkon nagyobb visszhangra számítottam. Némi sajtóbeli pörpatvar, s a forró nyárban kihűlt a táborúz parazsa, új események zaklatták a hazai társadalmat. Azt éltem meg – bár a szervezet bázisai közül még több működik, s a résztvevők jó része elmondta: nem csak eme ünnepnapra vette elő úttörőnyakkendőjét -, hogy a találkozó pontot – szép pontot – tett 70 év történetére.

Ezért gondoltam, hogy gyűjtsük össze a hűségesek emlékeit. Az általam kezdeményezett „Az úttörő ifjúság egy ....jövőbe néz” facebook oldalnak 226 tagja van. Hozzájuk intéztem felhívást, egy rövid kérdőív megválaszolásával mondják el érzéseiket, véleményüket, „tanúvallomásukat”. A felhívás célcsoportja a „hivatásos forradalmárok” köre volt eredetileg, az „apparátus” egykori tagjaihoz szólt, ám többen vették magukra a „hitvallás” felelősségét e körön kívüli egykori vezetők is – a Múltunk Öröksége Alapítvány is rásegített. Így jutottam 27 értékelhető válaszhoz. Nem sok. Újabb indirekt adat a jelenség – a magyar úttörőmozgalom – társadalmi súlyáról, relevanciájáról.

Köszönöm mégis a válaszadók nyilatkozó kedvét. Igyekszem tapasztalataikat híven visszaadni, egyúttal a minta méretéhez képest mértéktartó következtetéseket megfogalmazni.

Lássuk a mintát!

A 27 egykori (köztük 5 fő ma is úttörővezetőnek tartja magát) úttörővezető közül ketten – nyolcvan év felett - 1957 előtti tapasztalataikról is számot adtak (egyikük ráadásul „gyermekbarát”, másikuk „farkaskölyök” is volt gyerekkorában). A válaszadók „törzse”, 15 fő a hetvenes és nyolcvanas évek közt szerzett élményeket a mozgalomról vezetőként, s egy kisebbik ötöd adott számot 1957 és 70 közti vezetői munkájáról. Ez csaknem megfelel a „korfának” is, hárman múltak egy 80 évesek, heten továbbá 70 fölöttiek, 12 fő „fiatal nyugdíjas” 60 és 70 év között, 60 év alatt négyen, s egy kérdőívkitöltő van 50 év alatt. Földrajzi megoszlásban budapestiek hatan, Pest megyeiek öten, Bács-Kiskun megyeiek hárman, nógrádiak hárman, békésiek, hevesiek, 2-2- fővel, Szabolcs-Szatmár megyéből és Hajdú-Biharból egy fő válaszolt. „központi apparátus” tagja, vezetője volt a válaszolók közül 5 fő. Megjegyezzük, hogy a hetvenes évek „vezérkara” teljes létszámában szolgáltatott adatot. Ez nem mondható el a jelenlegi szűkebb vezetésre.

A válaszolók nagyobbik fele (14 fő) dolgozott munkavállalóként valamilyen az úttörőapparátusban. Közülük hatan kimutatható csapat-szintű úttörővezetői megbízatás nélkül került az apparátusba („emelték ki” – ahogy akkor mondták), 8 fő végigjárta a rajvezetői megbízatástól kezdve a grádicsokat. 13 fő a válaszolók közül mindig is önkéntesként, társadalmi munkában végezte - végzi úttörővezetői munkáját, közülük hatan még vezető testületeknek sem voltak tagjai, maradtak csapatuknál. (Összesen 15 fő – tehát karakteres többség – szerzett csapatvezetői tapasztalatokat.) Azt kell mondanunk tehát, hogy a „mozgalmi múlt” (a „káderlap”) nem függ össze a mai hűséggel. De az ifivezetői múlt sem meghatározó: 12 fő nem volt ifi, 15 pedig igen.

Úttörővezető barátaink eredeti foglalkozására, képzettségére is kérdeztünk a „háttérváltozók” között. Természetesen a tanárok vannak többségben: 15 fő. 7 tanító van a mintában, 1 főiskolai tanársegéd, 1 népművelő s 2 „fizikai munkás” s 1 projektmenedzser. Ez az összetétel alighanem tükrözi a mindenkori úttörővezetői arányokat.

Az úttörőmozgalomból távozásuk után (óta) öten dolgoztak pártapparátusban (MSZMP, MSZP, DK), egy fő szakszervezetben, 2 fő ifjúságpolitikában, 2 fő gyámügynél, 3 fő pedagógiai intézetben, 2 fő nevelőotthonban, kollégiumban, 2 fő valamely médiában, 5 fő (!) felsőoktatásban, egy fő felnőttoktatásban, 3 fő vállalkozó lett, a gazdaságban helyezkedett el, hatan tértek vissza (vagy maradtak – 6 fő eleve) tanári pályán, az iskola világában. A válaszadók fele egyetlen újabb munkahelyről számolt be, másik fele próbált ki többfajta munkahelyet. A továbbhaladás útjai jellegzetesnek mondhatók. Ezek az „életpályák” kínálkoztak s kínálkoznak az úttörőmozgalomból.

Milyen gyerekkori, „úttörős” élmények kötelezték el vezetőtársainkat? Az emlékezetes tevékenységek alapvetően hasonlítanak korábbi, gyerekek körében végzett kutatások eredményeire. Elég nagy a szórás – igazolja a gyerekek sokirányú érdeklődését, ám a mozgalom széles kínálatát is egyben – , de a gyakorisági sor a következő

- táborozás megyei, városi, zánkai, csillebérci táborban 14 fő
- táborozás (csapattábor) 12 fő
- megbízatás vállalása, ellátása 5 fő
- akadályverseny 5 fő
- csapatotthon, úttörőszoba, őrsi búvóhely létesítése, építése 5 fő
- túrázás 5 fő
- nemzetközi találkozó 4 fő
- őrsgyűlés 3 fő
- találkozó jeles személyiségekkel, híres emberekkel 3 fő
- avatás 3 fő
- országos találkozó 3 fő
- madarak és fák napja 2 fő
- számháború 2 fő
- olimpia, sportverseny 2 fő
- képzés 2 fő
- társadalmilag hasznos munka, értékteremtés 2 fő
- színelőadás 2 fő
- tábortűz 2 fő
- továbbá 1-1 fő: utazás az Úttörővasúton, kitüntetés, utazás a „páncélvonaton”, úttörőpark átadása, néptánc, felvonulás, ifi-klubest, szakör (úttörőházban)

S milyen emlékek fűződnek vezetői (apparátusi) tapasztalatainkhoz? Rímél-e a két adatsor? A szórás még nagyobb.

- táborépítés, létesítés 6
- fesztiválok szervezése 5
- úttörővezetői konferenciák 4
- úttörőparlament 3
- országos játék, akció szervezése 3
- csillebérci vezetőképzés 3
- úttörőtálkozók 3
- vezetők közti kapcsolat, barátságok kerete 3
- „szülinapi buli” 2
- úttörőolimpia szervezése 2

- gyermek-érdekvédő akció 2
- vezetőképzés 2
- 1-1 fő: Világ Ifjúsági Találkozón részvétel, '3 tavasz ünnepe', Úttörő Gárda vezetésében részvétel, Országos Tanács tagsága, Parlamenti karácsony, Tudományos-technikai Úttörőszemle szervezése, avatőünnepély, kitüntetés átadása Göncz Árpádnak, mozgalmatszervezés a rendszerváltás után.

A feladatok egy árnyalattal „ideologikusabbak”, mint a gyerekkori élmények, de korántsem azt az átpolitizáltságot mutatják, mint a mozgalomról szólt sztereotípiák.

Árnyaltabb a kép, amikor az úttörőnek tulajdonított elkötelező értékek kerültek sorra.

- közösségépítés, közösségi lét 18 fő
- altruizmus, másokért végzett tevékenység, szolidaritás 12 fő
- szabadidő hasznos, szervezett, jól segített eltöltése 11 fő
- élmények 8 fő
- személyiségformálás, fejlesztés (nem kis részt olyan területeken, ahol az iskola nem képes) 7 fő
- szociális kompetenciafejlesztés, politikai szocializáció, demokráciára nevelés 7 fő
- táborozás kínálata 7 fő
- játék, romantika 7 fő
- tehetséggondozás 6 fő
- társadalmi integráció, hátrányos helyzet oldása 5 fő
- önkéntesség, autonómia 5 fő
- szakkör, szakági tevékenység 5 fő
- TTUSZ 4 fő
- Kulturális/művészeti szemle 4 fő
- barátságok kerete 4 fő
- önkéntesség, felelősséggyakorlás 3 fő
- mindenkinek jut feladat 3 fő
- vidámság 3 fő
- olimpia 3 fő
- jelképek, hagyományok (közte egyenruha) 3 fő
- jobb gyermek-felnőtt kapcsolat kerete 3 fő
- jobb tanár-szülő kapcsolat kerete 3 fő
- országismeret, hazaszeretet 3 fő
- túrázás 3 fő

- önfegyelem, önfejlesztés 3 fő
- dalok 2 fő
- kiadványok 2 fő
- vándortábor 2 fő
- ifik 2 fő
- találkozás lehetősége jeles személyiségekkel, híres emberekkel 2 fő
- nemzetközi kapcsolatok 2 fő
- kreativitás 2 fő
- gyermekközpontúság, életkornak megfelelés 2 fő
- vezetői közösség 2 fő
- iskola segítése 2 fő
- vándortáborozás 2 fő
- versengés szelleme 2 fő
- 1-1 fő: hagyománytisztelő, természethez kötődő programok, tolerancia, szervezeti kultúra, önmegvalósítás, változatosság, tömegsport, fűvós zenekar, állami támogatás.

Olyan, árnyalatokban létező értékvilág mutatkozik meg, melyet méltán mutathat fel a magyar úttörőmozgalom társadalmi legitimációjának küzdelmeiben. Persze, hozzáteesszük, ez a kevés, különösen elkötelezett s tudatos mozgalmi személy tapasztalata, élményvilága, elkötelezettsége. Nyilván „laikusokkal” lenne érdemes kontrollálni.

Ezért is tettük fel a következő kérdést: mi magyarázza az immár történelmi tény, hogy a politikai rendszerváltást követően – a „múlt rendszerhez kötődő szervezetek” közül miért maradt meg sokáig ereje teljében, mi lehet a magyarázata a várthoz képest jobb társadalmi elfogadottságának legalább egy évtizedig.

„A robogó motor is gurul még” – fogalmazott egy tapasztalt válaszoló, még volt „hajtóerő”, közös programok emléke élt gyerekekben, vezetőkben, szülőkben is – ehhez hasonló válaszokat fogalmazott 10 válaszoló. Ezt a választípust árnyalja az a vélekedés, hogy a „politika ezidőben mással volt elfoglalva”, nem volt fontos, „átpolitizálódó ügy az úttörő”, sokáig nem is volt igazi alternatíva a gyerekvilágban (5 vélekedés) – legalábbis abban a 100 ezrenyi, szervezeti életre képes és hajlandó gyerekekben. Ide tartozik a 4 vélekedést szerzett álláspont: „gyerekközpontú, képzett, elkötelezett, fiatal” vezetői csoport állt a kormányrúdhöz. Ezt a képet egészíti ki egy-egy álláspont: az ’57 utáni úttörőmozgalom igazán jó előzmény volt a „túlélésre”, a „politikai mondanivaló” önkorlátozóan jelent meg. Ezzel szemben áll az a véle-

kedés, mely éppenséggel az „ellenzéki helyzet érdekességében” látja a vonzerőt. Tovább élő igényt érzékel egy válaszadó, másikkal különösen a társadalmi különbségek kompenzálására irányuló törekvések „társadalmi elismerését” látja, egy harmadik típusú válaszban a „helyi igényeknek való hiteles megfelelés” a fő motívuma a talpon maradásnak.

Kényesebb kérdés: a meglepően stabilitást ígérő átmenet után miért indult meg oly nagy dinamikával az „erózió”?

Egyformán 8-8 válaszban jelenik meg a természettörvény (kiöregedett az úttörő tapasztalatokkal bíró vezetői nemzedék, s nem volt kinek átadni a stafétabotot – ehhez hárman még a képzés, pedagógusképzés deficitjeit is hozzáteszik), másfelől a politikai feszültség. (Ez utóbbi több árnyalatban fogalmazódik: ki a centrális erőterbe nem illeszkedőnek tekinti az úttörők civil mozgalmát, ki az ellenzéki pozícióba sodródást, ellenséges közegről szól, ki a jobboldali ideológiáról. Általában „társadalmi változásokban” látják a „kikopás” okát többen. Ebbe értik egyfelől az elmagányosodó, szolidaritás nélküli társadalom képét (4 fő), értékválságról szólnak ketten, szülői értékrend változásairól további 2 fő, négyen az „informatikai társadalom” megjelenésével magyarázzák a közösséghiányt, hárman a szabadidő-szolgáltatások piacosodásával. Lemondott a gyerekekről a társadalom – szól a peszszimista hang. Mások a gyerekek igényeinek jelentős változását is az okok közé sorolja.

Önkritikus-kritikus hangok. Van, aki „karaktervesztésről” - „ideológiai alap nélkül maradt állapotról” szól, elhibázott stratégiának tartja azt a szivárványszínű sokszínűséget, mellyel a mozgalom megőrizni kívánta magát, ezzel összefüggésben szól kritikusan az a kollégánk, aki a „küldetéstudat hiányát”, az „öneróziót” okolja. „Nem tudta magát elhelyezni a mozgalom az új társadalmi környezetben.” S ehhez járult egyfelől a politikai letámadás, az ellenséges-közönyös médiakörnyezet (negatív sztereotípiák), a szoclib kormányzás idején elvesztegetett idő (más éppenséggel hibásnak tartja a rövid életű liaisont az MSzP-vel). Egy válaszoló egyszerűen „korrupt vezetőket” emleget. . .

A tépelődés másik csokra a közvetlenül az iskolát érő hatásokat sorolja fel: intézményes változásokról szól, bizonytalanságról, a pedagógusok félelméről.

S természetesen hangsúlyos a vélekedés: a gyerekek javát szolgáló civil szervezet állami támogatás, biztonságos infrastruktúra híján, pénztelenségben képtelen hatékonyan működni.

Végül: mely neveket vésik adatközlőink a képzeletbeli emléktáblára, mely a mozgalom meghatározó hőrszainak névsora lenne? Igen gazdag a

névsor. (Köztük több a többszörös, 4-6 „vokso” kapott vezetőtárs, s a választadók kölcsönös választása is kimutatható.) Ötszöröse a lista válaszolók számának: 130 fő emléke él adatközlőinkben. Akadnak köztük vitatott életutak, mozgalmi pályák is. Hiszen máshogy emlékezik az az egykori “Központi elvtársra”, akiről azt tudja, hogy Hárs Lászlónak Titkos őr című, a romantika helyreállításáért küzdő, 1953-as darabját tiltatta be, s máshogy az, aki megtapasztalta makacs hűségét a peremvárosi iskolában. Sorolhatnám a hasonló példákat. Nem teszem. Úgy gondolom: tiszteletben kell tartanunk az „utóvéd” emlékeit.

Álljon tehát itt a tiszteletre méltó névsor alfabetikus sorrendben (országos ismerősök és „helyi ismeretlenek”):

Albert Béláné, Arató Éva, Balogh Istvánné, Balogh Kálmán, Bálványosi Magda, Baráth Ferenc, Beszélő ? Ottó, Bodor Mihály, Borbás Ottó, Boros György, Boros Vilma, Bujáki Edit, Csanaki Géza, Csark GY...., Csizmár Gábor, Demjén Zsuzsa, Doró Gábor, Fehér Károly, Fehér Károlyné, Fehér Klára, Fehér Krisztina, Friss Péter, G. Marton Erzsébet, Gábor Ilona, Gál Ferenc, Galántai Sándor, Gelencsér Erzsébet, Germánné Vastag Györgyi, Gonda Géza, Gy. Németh Erzsébet, Háfra Júlia, Halász Etelka, Heim Árpád, Hernádi Károly, Hollósi Erika, Horváth Henrikné, Inokai Éva, Jánszky Etelka, Jelenics István, Kádasi László, Katonáné Kabai Edit, Kenesei István, Kerekes György, Kerner Erzsébet, Kiss József, Kovács Csaba, Kovács....., Ladányi János, Lippai Gergely, Loránd Ferenc, Magócsi Károly, Magyar Judit, Makai Mihály, Merkószki András, Molnár Erzsébet, Molnár István, Nádházi Lajos, Nagy Júlia, Nagy László, Nemes Péter, Nemoda István, Ócsai Istvánné, Ólmosi Zoltán, Pálffy Gyula, Papp György, Pásztor Béla, Pék András, Pintér Edit, Popovics János, Rác Péter, Rakó József, Répás Mihály, Rétvári Gyula, Révész György, Révész Györgyné, Sári Lajos, Sebők Pál, Somogyi Adolf, Surányi László, Szabó András, Szabó Ferenc, Szabó Imre, Szabó László, Székely Lajos, Székely Tibor, Szloboda Árpád, Takács József, Tamassy Endre, Templom Józsefné, Tóth József, Tóth Viktor, Trencsényi László, Trencsényi-Waldapfel Imre, Vajda Mihály, Varga György, Varga Ibolya, Varga Ibolya, Varga János, Varga László, Várhelyi Mária, Várhelyi Miklós, Varsányi Erzsébet, Vass József, Viga Erzsike, Záhonyi Ede, Zelena Istvánné, Zsiros Mária

Megcselekedtétek, amit, megkövetelt a haza.

2016. október.

Gyermekszervezetek: tapasztalatok és vélemények

Az ebben a cikkben tárgyalt felmérés célja annak vizsgálata, hogy a felnőtt magyar állampolgároknak milyen információik vannak a gyermekszervezetekről, honnan származnak ezek az információk, ezek alapján hogyan ítélik meg a gyermekszervezeteket, illetve, hogy milyen elvárásaik vannak e szervezetekkel kapcsolatban. Az adatfelvétel 2011 tavaszán történt, a kitöltött és feldolgozott kérdőívek száma 43.

1. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a felmérés több szempontból sem reprezentatív, ezért nem szabad messzemenő következtetéseket levonnunk, és óvakodunk kell a általánosításoktól.

A minta jellemzői és korlátai (a az adatokat a 2005-ös mikrocenzus adataival vetettük egybe, annak kategóriáit is felhasználva):

- A kitöltött és kiértékelt kérdőívek viszonylag alacsony száma mellett a terjesztés és adatfelvétel módja (személyes ismeretség, illetve az ismerősök által közvetített másodlagos kapcsolatok) is óvatosságra intenek. Ugyanakkor igyekeztünk elkerülni, hogy a célcsoport valamely konkrét szervezethez adott módon viszonyulók körére korlátozódjon, és a kitöltött kérdőívek tanulsága szerint ez sikerült is.
- A felvétel értelemszerűen a felnőtt korú népességre korlátozódott, ezen belül a kor és nem szerinti eloszlás közelít az országos átlaghoz (a nők valamelyes túlsúlyával).
- A válaszokban az egyszerűség kedvéért nem a közigazgatási, hanem a földrajzi régiók szerinti illetékesség megadását kértük. Ennek alapján a budapesti válaszadók szignifikáns túlsúlya mellett az alföldi, illetve dunántúli-kisalföldi válaszadók jelentős alulreprezentáltságát kell megállapítanunk. Ennek megfelelően a fővároson kívüli településtípusok aránya az országos átlagnál kisebb, ezen belül a megyeszékhelyek és kistélepülések alulreprezentáltsága jelentős.
- A válaszadók között többszörös túlsúlyban vannak a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúak, felsőfokú végzettségű oktatásban dolgozók, a felsőoktatási hallgatók valamint az irodai és ügyviteli jellegű foglalkozásúak, viszont egyáltalán nincsenek mezőgazdasági és erdőgazdálkodási továbbá ipari és építőipari foglalkozásúak, és nagyon alacsony a nyugdíjasok aránya.

2. Az első kérdéscsoport a jelenleg Magyarországon működő gyermek-szervezetekkel kapcsolatos információik mélységére és forrására vonatkozó (szervezetenkénti bontásban), valamint e gyermekszervezetek minősítését kérte a rendelkezésre álló információk alapján. A szervezeteket egy – a válaszadó által bővíthető – listából lehetett választani. Három válaszadó egyáltalán nem rendelkezett információkkal a mai magyar gyermekszervezetekről, a többiek legalább egy (3 fő), de általában több szervezetet is értékelték.

2.1. Az információ mélységét a válaszadók minősítették a „részletes (2)”, „felületes (1)” vagy „nem rendelkezik információval (0)” megjelöléssel. A minősítésekhez a zárójelbeli értékeket rendelve és az átlagolást elvégezve a következő értékeket kapjuk:

A szervezet megnevezése	A szervezetet legalább felületesen ismerők száma	Ismertségi index (átlag)
Cserkész	35	1,2
Úttörő	38	1,2
Magyarország Felfedezői	8	0,2
Zöld Szív	7	0,2
IFELORE ¹	6	0,2
4H ²	5	0,1
Fiatalkorú Sasok	5	0,1

Megállapítható, hogy a cserkészeken és az úttörőkön kívül a többi szervezet ismertsége nem éri el a médiaküszöböt, így ezek a szervezetek kommunikációs csapdába kerültek: alacsony ismertségük miatt nem jelenhetnek meg a médiában, ami viszont jelentősen korlátozza további bővülési lehetőségeiket. E mellett – ugyancsak alacsony ismertségük miatt – reklámhordozó értékük is jelentéktelen, ami anyagi lehetőségeiket korlátozza. Az Internet terében elvesző saját honlap, valamint a saját időszakos kiadványok ezen a helyzeten alig változtatnak.

Megjegyzendő, hogy a médiaküszöböt kétségkívül átlépő cserkészek és úttörők sem feltétlenül profitálnak ebből, mivel a média botrány, bulvár és negatív hír-orientációja miatt gyakran hátrányukra válik a médiaszereplés.

¹ IFELORE: Ifjúsági elsősegélynyújtók Országos Egyesülete

² 4H (Head, Heart, Hand, Health): az USA-ból származó nemzetközi mozgalom, amely a munkában és az ismeretszerzésben való tevékeny részvételre épül

A fenti, előzetesen felsoroltakon kívül a válaszadók további 15 szervezetet jelöltek meg. Ezek a következők (zárójelben az említések száma): Regnum Marianum³ (2), Szentjánosbogár⁴ (2), ECYD Regnum Christi ifjúsági szervezete⁵ (1), Gyermekmédiá Egyesület⁶ (2), UNICEF (1), Ifjúsági Vöröskereszt (1), Artemisszió Alapítvány⁷ (1), Kurt Lewin Alapítvány⁸ (1), WWF Panda Klub⁹ (1), Grund Klubhálózat (1), Megálló Csoport Alapítvány¹⁰ (1), Messzehangzó Tábor Alapítvány¹¹ (1), Gyermekvasút (2), Rangers¹² (1), Fidelitas (1). E szervezetek esetében az alacsony említési szám miatt ismertségi indexet nem számítottunk.

2.2. Az információ forrását illetően szervezetenként is többszörös választásra volt lehetőség. A 40 válaszadót és minden szervezetet figyelembe véve a személyes tapasztalat 71, a nyomtatott és elektronikus sajtó valamint az Internet 64, az egyéb közvetett forrás (ismerős, rokon, stb.) 67 választással szerepelt.

³ Katolikus közösségi egyesület, mintegy 3000 taggal, küldetését így fogalmazza meg: a magyar Egyház szolgálata, melyet elsősorban az ifjúság nevelésével valósít meg.

⁴ Keresztény alapokon, egyesületi formában működő gyermek- és ifjúsági szervezet mintegy 1800 taggal

⁵ Education, Culture, and Youth Development: 11-16 éves fiatalok keresztény szellemiségű nemzetközi szervezete

⁶ Gyermekérdekű egyesület, amelynek célja, hogy „olyan gyermekeknek/gyermekről szóló televíziós, rádiós műsorok készüljenek, melyek valódi kulturális és morális értéket képviselnek”.

⁷ Közhasznú alapítvány, mely küldetésének tekinti az emberek közötti kapcsolatok erősítését, a kommunikációs és konfliktuskezelési készségek javítását, valamint a tolerancia, a kölcsönös megértés és az együttműködés kialakulásához való hozzájárulást.

⁸ Közhasznú alapítvány, mely elő kívánja segíteni a társadalmi párbeszéd kialakulását, a tolerancia növelését és az aktív állampolgári részvételhez szükséges ismeretek, illetve készségek terjesztését

⁹ A World Wide Fund for Nature nemzetközi környezetvédelmi szervezet magyarországi gyermekklubja

¹⁰ Korábbi drogfüggők által létrehozott alapítvány, amelynek célja a másságuk, viselkedésük, vagy betegségük miatt deviánsnak minősítettek támogatása.

¹¹ 2008 elején létrehozott alapítvány, amelynek célja, hogy támogassa azokat a sport, illetve művészetek területén kiemelkedő tehetséggel rendelkező, kisiskolás korú gyermekeket, akiknek társadalmi lehetőségeik nem teszik lehetővé tehetségük kibontakoztatását.

¹² Feltehetően a Royal Rangers Keresztény Vándorok Ifjúsági Egyesület: keresztény szellemiségű gyermek- és ifjúsági szervezet, a Royal Rangers International magyar tagszervezete

2.3. A válaszadók egy ötfokozatú skálán értékelték a szervezeteket a rendelkezésükre álló információk alapján (1: kifejezetten negatív, 5: kifejezetten pozitív). A szervezetek minősítése szempontjából az egy-két említés statisztikailag értékelhetetlen, bár a tízen aluli említésszám relevanciája is kétséges. Az alábbi táblázat második oszlopában a válaszadók száma, a harmadik oszlopban az általuk adott minősítések átlaga szerepel, a negyedik oszlopban azok minősítésének átlaga, akik információikat (legalább részben) személyes tapasztalataikra alapozták, és azokat részletesnek jelölték meg, míg az ötödik oszlopban pedig azok minősítésének átlaga, akiknek tapasztalatai kizárólag a médiából származik (ez esetben függetlenül attól, hogy ezt a tapasztalatot a válaszadó részletesnek vagy felületesnek minősítette).

Szervezet	A szervezet minősítők száma	Átlagos minősítés	A részletes személyes tapasztalatokkal rendelkezők minősítése és száma	A csak a médiából tájékozók minősítése és száma
Cserkész	29	3,7	4,4 (8)	2,5 (4)
Úttörő	31	3,6	3,6 (9)	3,3 (5)
Magyarország Felfedezői	7	3,9	3 (1)	4,3 (4)
Zöld Szív	5	3,3	- (0)	1,7 (3)
IFELORE	5	3,8	4,5 (2)	3 (1)
4H	3	3,7	- (0)	- (0)
Fiatalsasok	3	3,3	- (0)	- (0)

Az említett okok miatt a fenti táblázatból nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, az azonban világosan látszik, hogy a személyes tapasztalatok birtokában adott értékelések az átlagnál kedvezőbbek, míg a médiából származó információk szinte minden szervezetet az átlagnál kedvezőtlenebb színben tüntetnek fel, ami a 2.1-ben említett negatív médiaérdeklődéssel is összefüggésbe hozható. (Az egyetlen kivétel, a Magyarország Felfedezői estében tapasztalható eltérés az alacsony említésszám miatt nem módosítja az alapvető tendenciát.) A médiából származó információ esetében komoly tényező lehet a szervezet saját honlapja, hiszen nem kizárható, hogy a kérdezettek innen (is) szereztek információt.

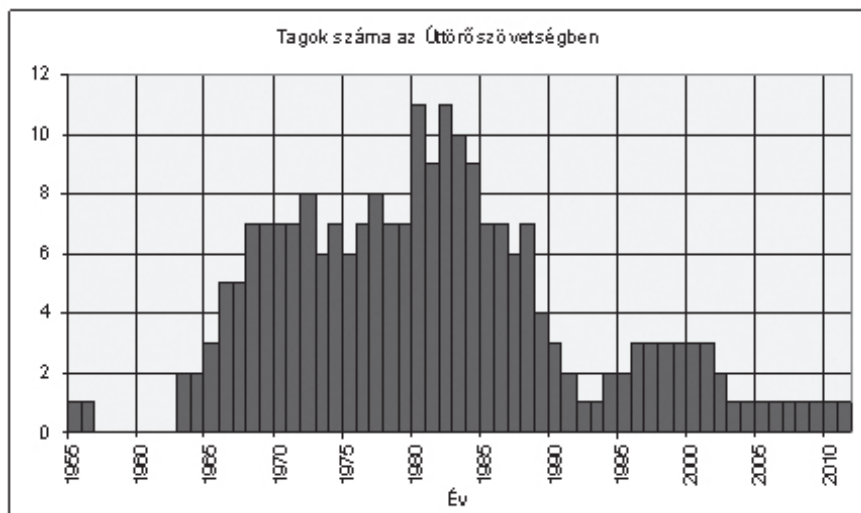
Figyelemre méltó, hogy valamennyi szervezet átlagos minősítése inkább pozitív, de a 4-es minősítést egyik sem éri el.

3. A második és a negyedik kérdéscsoport az adatközlők, illetve gyermekek jelenlegi gyermekszervezeti tagságára vonatkozott. A válaszokból kiderül, hogy a válaszadók közül tízen jelenleg is tagjai valamelyik gyermekszervezetnek. nevezetesen: 4 cserkész, 1 úttörő, 1 gyermekvasutas, 2 válaszadó a Gyermekmédiá Egyesület, 1 a Lurkónia diákköztársaság¹³, 1 pedig a WWF Panda Klub és az Artemisszió Alapítvány tagja. Ez a 10 fő az összes válaszadó 23%-a, ami az országos átlagnál lényegesen magasabb érték, ami azt jelzi, hogy a mintában jelentős súllyal szerepelnek a gyermekek világa iránt érdeklődők. Ezen nem változtat az, hogy a Gyermekmédiá Egyesület és az Artemisszió Alapítvány nem a vizsgálat értelmében vett gyermekszervezet, hanem felnőtteknek a gyermekérdekek iránt (az Artemisszió esetében nem specifikusan) elkötelezett szervezetei.

Ugyanakkor a válaszadók közül csak kettőnek a gyermeke tagja valamely gyermekszervezetnek (egy cserkész, egy pedig a Lurkónia Diákköztársaság tagja). Ennek az alacsony számnak sok oka lehet (pl., hogy a válaszadónak nincs gyermeke, vagy már nem serdülő korú), de az arány (4,6%) nagyjából megfelel a becslt – és meglehetősen szomorú – országos átlagnak. Az egyik adatközlő ezt írta: „A lányom jelentkezett az úttörőnek és cserkésznek is elsős korában 1988-ban, de mind a kettő megszűnt az iskolájában.” Az azóta eltelt több mint két évtizedben a maradék szervezetek többsége is megszűnt, újak alig alakultak, és a közösségi tevékenység iránt elkötelezett szülő (nagyszülő) sem tudja hová irányítani gyermekét, sőt, felnőtt a szülők egy új generációja, amelyiknél – személyes tapasztalat hiányában – ez az igény már nem, vagy csak elvétve jelentkezik.

4. A harmadik kérdéscsoport a válaszadók korábbi gyermekszervezeti tagságára vonatkozott. A kor szerinti eloszlás és a Magyar Úttörők Szövetsége korábbi hegemon szerepe alapján természetes, hogy az adatközlők többsége (27 fő, 62,8%) korábban úttörő volt, és tagsági viszonyuk 1955-56-tal kezdődően, majd hatéves kihagyással 1963-tól a mai napig terjedő időszakot lefedi, egy válaszadó jelenleg is tagja a MÚSZ-nak.

¹³ Más néven: Lurkónia Kamasz-köztársaság, Lurkónia Kamasz Unió: a Hajdú-Bihar megyei Nagyrábé központtal működő, a környező települések (Biharnagybajom, Bihartorda, Földes, Nádudvar, Sáp, Sárrétudvari, Szerep) iskoláival szövetségben működő egyesület

Öt adatközlő volt cserkész az 1989-től napjainkig terjedő időszakban, közülük négyen ma is cserkészkednek. Kettőn voltak az IFELORE tagjai (1995 és 2002, illetve 2004-2005 között), egy fő pedig gyermekvasutas volt 1996-tól 2010-ig. Két adatközlő két szervezetnek is volt tagja: egyikük 1995-től mind a mai napig cserkész, eközben 2004-2005-ben az IFELORE tagja, másikuk 1963-tól 1989-ig úttörő, 1995-től 2002-ig az IFELORE tagja. A válaszokat az alábbi táblázat összesíti:

Szervezet	Tagsági viszony jellege				Értékelés	
	Vezető beosztás nélkül	Gyermek-vezető	Ifi	Felnőtt vezető	Saját csapat	Szervezet
Úttörő	13	13	5	4	4	3,77 (13)
Cserkész	1	3	2	2	4,6	3,67 (3)
IFELORE	1	-	-	1	4	5 (1)
Gyermek-vasút	1	-	1	-	5	5 (1)

Bár a tagsági viszony jellegét illetően ez esetben is megengedett volt a többszörös válasz (e szervezetekben természetes a gyermekvezető-ifi-felnőtt vezető „pályafutás”) az első oszlopban elkülönítettük azokat, akik a továbbiakban nem láttak el semmilyen vezetői feladatot az adott szervezetben.

Az (ernyő)szervezetet nem minden válaszadó értékelte (ami természetes, hiszen nem mindenkinek volt rálátása az országos szervezet tevékenységére), ezért az utolsó oszlopban zárójelben tüntettük fel az arra a kérdésre válaszolók számát. (Megjegyzendő, hogy a gyermekvasút esetében a „csapat” és a „szervezet” nem, különíthető el.) Figyelemre méltó, hogy a statisztikailag is értékelhető esetekben (cserkészek és úttörők) a saját csapat tevékenysége magasabb (a cserkészek esetében lényegesen magasabb) pontszámot kapott, mint az ernyőszervezet.

Az adatok ellentmondanak annak a média által sugallt, és hovatovább a történelemtanításban is megjelenő sztereotípiának, hogy az Úttörőszövetség egy elidegenedett (bürokratikus, militarista, unalmas, stb.) szervezet volt. A saját csapat tevékenységének 4-es átlagára vonatkoztatott magas szórás (1,53) viszont arra utal, hogy az egyes csapatok között jelentős eltérés volt.

Ugyancsak említést érdemel, hogy – mindegyik szervezetet figyelembe véve – azok, akik az adott szervezetben ifik (is) voltak, a saját csapat tevékenységét kivétel nélkül 5-re értékelték. Ez jelentheti azt is, hogy ifiként a fiatal „jobban érzi magát” a csapatban, de nyilván összefügg az önkéntes szerepvállalással is, ami – különösen az úttörők esetében – az egyéb tagsági formáknál nem magától értetődő.¹⁴

5. A szervezeti tulajdonságokat vizsgáló kérdés a következőképpen hangzott: „az alábbi tulajdonságok közül ... jelölje meg azokat, amelyek egy olyan gyermekszervezetet jellemeznének, amelyet Ön megfelelőnek tartana arra, hogy gyermeke annak tagja legyen”. Erre a kérdésre nyolcan nem válaszoltak, így a választások számát a 35 válaszadóhoz kell viszonyítani. A választott tulajdonságokat (amelyek nem feltétlenül ebben a sorrendben szerepeltek) három nagy csoportra lehet osztani:

- a) a szervezet működését jellemző tulajdonságok
- b) a szervezet működését az általa közvetített értékeket együttesen jellemző tulajdonságok
- c) a szervezet értékpreferenciáit megjelenítő tulajdonságok

¹⁴ Bár – a közhiedelemmel ellentétben – az úttörőszövetségi tagság soha, semmilyen szinten nem volt formálisan kötelező, részben a beépített automatizmusok, részben a – vélt, vagy esetenként valós – retorzióktól való félelem miatt a gyermekek és a pedagógus úttörővezetők úttörőszövetségi tagsága az esetek többségében nem tekinthető önkéntesnek. Ugyanez a gyermekek esetében a többi szervezetre is igaz, hiszen általában nem a szülő dönti el, hogy irányítja-e a gyermeket valamelyik gyermekszervezetbe, és ha igen, melyikbe. Az ifi tagsági viszony azonban minden esetben (az úttörőknél is) és teljes mértékben önkéntes.

A választásokat az alábbi táblázat összegezi:

Tulajdonság	Választások száma	Választások aránya (100% = 35)	Megjegyzés
Működést jellemző			
Politikailag semleges	23	66%	8 adatközlő nem oldotta fel a dichotómiát.
Politikailag elkötelezett	1	3%	
Rendszeres tevékenységet folytató	28	80%	4 adatközlő nem oldotta fel a dichotómiát
Alkalmi tevékenységet folytató	2	6%	
A működést és a közvetített értékeket együttesen jellemző tulajdonságok			
Demokratikus	21	60%	
Szigorú	4	11%	
Játékos	25	71%	
Öntevékenységre épülő	20	57%	
Sokoldalú	23	66%	
Közösségi	27	77%	
Engedelmességet követelő	4	11%	
A szervezet értékpreferenciái			
Hazafias	8	23%	
Vallásos	11	31%	
Szolidáris	15	43%	
Természetbarát	28	80%	
Toleráns	13	37%	

A táblázatban félkövérrel emeltük ki a leginkább (75%-nál magasabban) preferált tulajdonságokat, amihez még hozzávehető a „politikailag semleges” tulajdonság is, amelyet a dichotómiában egyáltalán állást foglalók (24 fő) 96%-a választott. Eszerint a válaszadók által elvárt szervezeti tulajdonságok: *politikailag semleges, rendszeres tevékenységet folytató, közösségi és természetbarát*. Ugyancsak a preferált tulajdonságok közé számíthatjuk a kisebb arányban, de még mindig jelentős többséggel választott *demokratikus, játékos, öntevékenységre épülő és sokoldalú* tulajdonságokat.

Elgondolkodtató ugyanakkor a „szolidáris” és a „toleráns” jellemzők viszonylag alacsony preferenciája, ami ellentmond a korábbiakból kirajzolódó posztmodern szervezatképnek, és egy – legalább részben – individuális szocializációt megvalósító szervezetet vázol fel.

Figyelemre méltó továbbá a „hazafias” értékválasztás abszolút értelemben is alacsony volta. Részben érthető, hogy egy olyan társadalmi környezetben, amelyben a „hazafias” kifejezést a konzervatív gondolkodás próbálja kisajátítani, egy alapvetően posztmodern értékeket képviselő célcsoport legalább is óvakodik e jelző használatától, ugyanakkor ez súlyos veszélyeket is rejt magában, hiszen egy olyan szocializációs folyamatra utal, amely magában hordozza egy későbbi identitászavar lehetőségét.

6. Összegezés

A már említett okok miatt a felmérésből messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Az alábbiakban az elemzés során már megfogalmazott következtetéseket ismételjük meg, illetve árnyaljuk.

6.1. Az, hogy a válaszadók minden szervezetet (még az általuk kevésbé ismerteket is) pozitívan ítélnék meg, arra utal, hogy ezeket a szervezeteket jónak, hasznosnak és – talán nem túlzó a következtetés – szükségesnek tartják. Kiváltképp igaz ez a személyes tapasztalatokból, még inkább a személyes részvételből származó értékítéletekre, ami arra enged következtetni, hogy a média által sugallt kép a ténylegesnél kedvezőtlenebb.

6.2. A szervezetek ismertsége (még a nagyobbaké is) alig vagy egyáltalán nem éri el a médiaküszöböt. Ez olyan kommunikációs csapdát jelent, amely komoly akadály a bővülésnek.

6.3. A felnőtt társadalom részéről a gyermekszervezetekkel szembeni elvárások nem teljesen koherensek.

6.4. A vizsgálat nem terjedt ki az egyházi gyermekszervezetekre, és az adatközlők közül is csak kevesen utaltak ezekre, noha ezek súlya (egyéb forrásokból következtethetően) jelentős.

Végezetül álljon itt két adatközlő véleménye, a fentieknek, ha nem igazolására, de illusztrációjára:

„Rendkívüli jelentőséget tulajdonítok a gyermek és ifjúsági szervezeteknek.

- Az a tapasztalatom, mint tanárképzésben dolgozó oktatónak, hogy a jó közösségben nevelkedett hallgatóim érettek, szolidárisak, felelősek, és önállóbbak a többiekénél*
- Másrészt a csoportdinamika szabályai szerint, ha pozitív a csoport értékrendje, akkor az jó iránytű a fiatalok kezében, megvédi sok marhaságtól (méltatlan helyzetek, túlzott szesz, cigi, fű)*
- Ha értelmes dolgokkal fogaljuk el a fiatalokat, akkor az mintaként szolgál egész életükre, hogy milyen legyen az emberi kapcsolata, milyen az eredményes kommunikáció, hogyan lehet konfliktust kezelni, stb.”*

„Tapasztalataim alapján szükséges lenne az intézményes nevelésben - szervezett - gyermekszervezetek működtetésére. Nagyban hozzájárulna a szociális kompetenciák fejlesztéséhez, a felelősségtudat és felelősségvállalás, az aktív közéleti részvétel kialakításához/kialakulásához. Nem beszélve közösségformáló, közösségteremtő hatását, és a szabadidő eltöltéséhez kapcsolódó értékteremtő funkciójáról!

Iskolai (intézményi), pedagógusi kötelező feladattá tenném (ha tehetném!)!”

2011. október

Tartalom

Elöljáróban.....	3
Elismerések, kitüntetések.....	4
Révész György: Évfordulók.....	5
Ólmosi Zoltán: „Szabad emberek közt szabad emberként” 1946 – Remény vagy porhintés?	10
Gulyás András: A Regőcsapatról	18
Cselkó Miklós – Kovács Hédi – Sellyei Anna: Tábortűz – Kapitányok Klubja	25
Lakatos Tibor: „Citoyeneté” - Nevelés a nemzetközi szolidaritás, a béke, barátság és együttműködés szellemében a hatvanas évek végén, hetvenes évek elején	33
Trencsényi László: Demokratikus innovációk az úttörőmozgalomban a hetvenes-nyolcvanas években	38
Mihályi László: MOZAIKOK 1946-83-16 A 6. sz. Trencsényi-Waldapfel Imre területi úttörőcsapat	47
Dr. Tóth József: A természetjárás és turisztika szerepe az úttörőmozgalomban.....	55
Rác Péter: Gyermek a harmadik évezredben	61
Nagy Nóra: Fordulat? Új válaszok? Úttörőszövetség – Grund....	68
Sajtópolémia a Népszabadságban és azon túl.....	73
Bejegyzések a találkozó emlékkönyvében, üzenetek	81
Trencsényi László: „vidd hírül vándor...” Az utóvéd utolsó jelentése a Termopülé-i szorosból	83
Révész György: Gyermekszervezetek: tapasztalatok és vélemények.....	90

**A Mozgalompedagógiai füzetek sorozat
eddig megjelent kötetei:**

1. Magyar gyermek- és serdülőkori szervezetek a rendszerváltás idején (2010)
2. Fehér Éva: Rekviem egy közösségért. Az Úttörőegyüttes születése és végnapjai (2010)
3. Trencsényi László: A magyar úttörőmozgalom választásai 1957-1987 (történeti vázlat kísérlete) (2011)
4. Dr. Tóth József: Lobogó láng (2012)
5. Pataki Gyula: Ha élet zengi be az iskolát (Pedagógus – hivatás – szolgálat) (2012)
6. A hagyományok szerepe a gyermekszervezetek tevékenységében (2012)
7. Dr. Pap István: „Mozgalmas” életem (2014)
8. Bura Ibolya: A népművészet napszámosa. Keszler Mária életútja és írásai. (2014)
9. Vándortáborozás (2015)
10. A Vasvári Diploma kitüntetettjei 2001-2014
11. ELŐRE!?

A kötet megjelenését támogatta:

Grund Klubhálózat
Múltunk Öröksége Alapítvány
Táncsics Alapítvány - az MSZP alapítványa
Új Helikon Bt.